

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204112

UNIVERSAL
LIBRARY

కాత్యాయనీగ్రంథమాల.
చతుర్థపుష్పము.

దివాకర్ణ పేరికలావధాని,
తంగిరాల జగన్నాథశాస్త్రి,
సంపాదకులు.

శ్రీమత్సరదేవతామౌఘం.

కలిగూరిగిరి.

ఇది
తిరుపతి పేరిక లావణ్యకవులచే
రచి ముద్రబడినది.

మొదటి కూర్చి.

కా కి నా డ :

శౌరదాముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రబడినది.

1929.

చందాదారులకు రు. 0-12-0.

యతరులకు రు. 0-14-0.

కొండపల్లివీరవేంకటేశ్వరరాజు

శ్రీ పిరు పతి వేంకటేశ్వరులు,
శతానధానులు.

పీఠిక.

“ కలగూరగంప ”

అనునీపాత్తమునఁ బ్రచురించినవిషయము లెల్లఁ బరస్పరమును నానంతర్యాదిసంబంధములు లేక

“ ఎవరికి వాఁ యమునాతీరే ”

అనుచూపున మా శతావధానసాగము నానారాజసందర్శనము లోనగుపాత్తముల లోనియంశములవంటివై యున్నవి. ఇందు మేము కవిత్వాభ్యాసము చేయుదశలోని యప్రాథమ్యము లగుపద్యములు కూడఁ గొన్ని గలవు. మొట్టమొదట నట్టి పద్యములతోడనే యిది ప్రారంభింపఁ బడినది. కాని వరుసగా సూక్తిపద్య మెట్లభివృద్ధి నందినదో అదే మార్గము ననుసరించి యుదాయాయాపద్యములు ప్రచురింపఁబడలేదు. తైలిని బట్టి విజ్ఞు లాయాయారచనాకాలమును గుఱియింపవలసి యుండునేకాని క్రమముచుబట్టికాదు. స్వల్పముగా వచనరూపమైన మాయుపన్యాసములనుకూడ నిందుఁ జేర్చితిమి. పద్యములేమి వచనములేమి యెన్నియో యుక్తము మిగిలియున్నవి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వదలితిమి. అంతలనుబట్టి యుపక్రమోపసంహారములను గుఱుతిండుకొనలయు నేకాని యందుఁ బెక్కింటికి శీర్షికలు లేవు. కొన్నిటికి సమాప్తిద్యోతికమాలగు గుఱుతులును లేవు. ముద్రణమున నెక్కువప్రమాదములు లేవుగాని యంతగాఁ జదువరులకు బాధింపని కొన్ని తెలుఁగువ్యాకరణసంధులు వదలినచోట్లమాత్రము క్వాచిత్యముగాఁ గలవు. అవి ముఖ్యముగా కిది ప పుట మొదలుకొని 36 వ పుట నఱుకే పొడకట్టెడిని. ఇంకఁ గొన్నిచోట్ల స్వల్పలోపములు గలవు. అందులో ముఖ్యమైనకొన్నిటిని నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

శుద్ధ పత్రిక.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
7	19	యెల	యెల్ల
8	8	తనా	తన్నా
10	15	ధుతుద	ధుక్కుతి
27	22	ననయవర్ణ	ననయవవర్ణ
31	2	స్వమే	ప్రియే
45	18	నునికు	నిసుకు
58	8	గవై	గరై
59	15	నాది	రాది
69	20	జంతా	జంతా
80	3	రాబో	రాబా
101	12	గనలే	గనలే
105	3	మోలి	మాళి
106	22	గుపన	గుపన

తక్కుంగల శేషశకటశేఫిండి వ్యత్యాసములను సవరించుకోఁగల భారమును జనువగులపైఁ బెట్టించు నింతతో చూగించుచున్నాఁడను.

చెల్లిపిళ్ళ పండితశాస్త్రి,

శతావధాని.

ప్రోత్సాహకులు.

- 1 బ్రహ్మశ్రీ తంగిరాల వేంకటసూర్యనారాయణగారు. బి. ఎ. బి, యి, లోకల్ ఫండు అసిస్టెంటు ఇంజనీయరు, నర్సాపురం.
- 2 ,, తంగిరాల వేంకటసుబ్బయ్యగారు, సోలీసు సబ్ యివ సైక్టరు పాడ్వ.
- 3 ,, గుంపల్లి సోమశూరిగారు, గరల్సు స్కూల్ హెడ్ మాస్టరు భద్రాచలం.
- 4 ,, నోని సత్యనారాయణగారు, కాకినాడ.

మహారాజసోపకులు.

- 5 ,, శ్రీ జగ్గురు చిదానంద నరసింహ భారతీస్వాముల నారు, అభినవ విరూపాక్ష పీఠాధిపతులు. కాకినాడ.
- 6 మ|| రా|| శ్రీ|| శ్రీ రాజా యుగుగంటి వేంకట రాజగోపాలరామ సూర్య ప్రకాశ రాయనిగారు. ఉడూరు.
- 7 ,, శ్రీ రాజా కాకర్ల మూడి నారాయణ గజపతిరాజు బహద్దర్ గారు బి. ఎ. బి. యల్. రాజమండ్రి.
- 8 ,, దేశోద్ధారక కౌశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు గారు. ఆధ్రపత్రికాధిపతి చెన్నపురి.

రాజసోపకులు.

- 9 బ్రహ్మశ్రీ దేవరకొండ గామనాథంగారు యీనాందారు, మండపాక.
- 10 ,, యర్రునిల్లి నారాయణమూర్తిగారు, బి. ఎ. బి. యల్. నకిలు నర్సాపురం.

- 11 మ॥ రా॥ శ్రీ॥ బి. యన్. నారాయణగారు. కాకినాడ.
 12 ,, సి. చినవెంకట్రామన్న సోదరులు కాకినాడ.
 13 ,, జి. శ్రీనివాసరావుగారు, తహశీల్ దారు చోడవరం.
 14 ,, పి. హనుమంతరావుగారు సబ్ వోవరుసీయరు
 పి. డబ్లియు. డి. ఉండి.
 15 ,, పి. వెంకటేశ్వరరావునాయుడుగారు, కంట్లాక్టరు,
 పాలకొల్లు.

పోషకులు.

- 16 బ్రహ్మశ్రీ సి. వై. సోమయాజులుగారు. బి. ఎ. బి. యల్.
 వకీలు నర్సాపురం.
 17 ,, మురుకుట్ల సుబ్బారాయుడుగారు. బి. ఎ. ప్లేడరు
 భీమవరం.
 18 ,, మేడూరి లక్ష్మీపతిగారు. యానాందారు మండపాక.
 19 ,, మేడూరి సూర్యవర్ధనగారు ,, ,,
 20 మ॥ రా॥ శ్రీ॥ తాడిమేటి పీఠరాజుగారు ,, ,,
 21 ,, దండు విజయరామరాజుగారు. ,, నముడూరు.

అభిమానులు.

- 22 బ్రహ్మశ్రీ దేవరకొండ పాపయ్య శాస్త్రిగారు ,, మండపాక.
 23 ,, జోష్యుల రామచంద్రరావుగారు. ,, ,,
 24 ,, జయంతి దీక్షుతులుగారు. ,, కాకినాడ.
 25 ,, మురవ లక్ష్మీనరసింహుగారు. డిప్యూటీ కలెక్టరు
 భద్రాచలం.
 26 శ్రీమాన్ సాతులూరి నరసింహాచార్యులుగారు. మండపాక.
 27 మ॥ రా॥ శ్రీ గుత్తా వెంకయ్యచౌదరిగారు. ఏలూరు.

అమత్సర దేవతామైనమః.

కలగూరగంప.

భక్తి.

(రంగేశ్వరుడు)

శా॥ శ్రీరామామణి వక్షమందుఁ దనరక జెన్నెంచుతన్నుక జనం

“బారా? చంచలతం దొంగనిమెఱుం గర్భిక్ ధరింపంగఁ బో”

లీరాజద్దశ మంచు వర్ణనలు తా రింపారఁగాఁ జేయ నా

శ్రీరంగమ్మన నుండురంగఁడు యశస్వీ లిచ్చు మా కెప్పుడుక.

1.

(కృష్ణుడు)

శా॥ శ్రీమన్మంగళదేవతాస్తనమిశత్పిగ్ధస్ఫురచ్ఛ్రీమదో

ద్దామాంకాంకితవక్షముం గని మదిక దా నీర్వ్యతో రాధికా

భామారత్నము పల్కనుండినను “గోపం బేల న స్నేలు” మం

చాపెక్ వేడుక వేడు కృష్ణుఁ డిడు మా కత్యంతసౌభాగ్యముల్.

2.

(వేంకటేశ్వరుడు)

శా॥ శ్రీమదఖండవైభవముచేఁ జెలువారెడి వేంకటాద్రిపై

సామజయాన శ్రీరమణి చక్కఁగఁ బాదము లాత్త నారకుం

“దోమహస్థియ నేవితగుణోజ్జ్వల” యంచు భజింపుచుండు ని

స్నే మది నమ్మినాఁడ దయ నేలుమి శ్రీకర వేంకటేశ్వరా.

3.

చ॥ శరదరవిందలోచనం లనన్మణియుక్తతిరీటంకంకణ

స్ఫురదురుబాహుశోభితం విశుద్ధచరిత్రం రమాంగ నామనా

హర? హరపూజితాంఘ్రియుగ? యాత్రతత్త్వమసానవాన? కి

స్మరగమవిరగాదిసతనామవిరాజిత? వేంకటేశ్వరా.

4.

(జగదీశ్వరి)

సీ॥ సారహీనపదార్థసంచయమ్మందు నిస్సారమైనయది సంసారమకద? ఆట్టిసంసారమందజగుద్రవిష్ణ్వదులకుపై నందగులికోల్పింపుగుగద? తగులుకొనినమీందధనములేమన్నచో గడయైనద గాలమ్ము గడవడుకద? కాలయాపనకుం దాఘసుండయ్యు నీచునైనను నాశ్రయించుట న్యాయమకద?

తే॥ శీ॥ అట్టివని కవిచంకుల కల్గ మగునె, నీ వెఱుంగనిధర్మ మెందేరి గలదె “కామధేనుస్మరణ” నీడుకరుణ మాప, యిని జిలుకవమ్మ యోజగదీశ్వరమ్మ.

సీ॥ ఆశ్రయించినవారి నభులం బొమ్మని చెప్ప టస్యాయ ముది మది నరయన్మోక్షా అభిమానము గలవిద్యావంతులకు దరిద్రత్వ మిక్కట్రు తలంప వొక్కొ ధనహీనులకు ధనంబు మొనంగుట మహావకారం బనుచు మది గాంధవొక్కొ ఎవరి కిచ్చినను గవీంకుల కీకున్న కలుగదు యశమని తెలియవొక్కొ

శీ॥ సకలము నెఱింగి యాకు నేశ్వర్య మొసంగ, జాగుచేసెని విది యేటిచంద మన్న “కామధేనుస్మరణ” నీడుకరుణ మాప, యిని జిలుకవమ్మ యోజగదీశ్వరమ్మ 6.

సీ॥ దారిద్ర్యమునంద గృహత్వదశ చెందెడివాండె తనివిలెనట్టిసిగ్గునను మ్రగ్గు నీగ్గు చెందినమీందఁ జెడిపోవుండేజంబు లేజంబు చెడిన దస్థితి ఘటింపు మీంద నిర్వేద మాపాదిలు నిర్వేద మనునరించిన శోక మినుమడించు నద్దాన గుడ్డికి హాసి వాటిల్లు నిర్గుణియో పురుషుండె పొలియుం బివస

శీ॥ నిటిదుర్గతి కవులపై నెలువెట్టితమ్మ, నీమన మెటు లంపెనమ్మ? గమ్మ? “కామధేనుస్మరణ” నీడుకరుణ మాప, యిని జిలుకవమ్మ యోజగదీశ్వరమ్మ 7.

సీ॥ గతియింతు మే మహాఖర్చగర్వాంధతమనమలీమఘులైన మనుజువతుల నుతియింతుమే జగన్ముత్యవిద్యాభ్రావము నెఱుంగనిమహిమలయవతుల దర్శింతుమే కవిత్వప్రశంసావాసనావాసితులు గాననరవతులను మన్నింతుమే నదా మననీమధుపానముఖగర్వప్రసన్నులైన భూమివతుల

తే॥ శీ॥ నెప్పుడేనియుండ ప్పదీయవటంచు, గొప్ప యగునీకటాక్షమ్మ గుప్పితేని “కామధేనుస్మరణ” నీడుకరుణ మాప, యిని జిలుకవమ్మ యోజగదీశ్వరమ్మ 8.

సీ॥ త్వత్కటాక్షం బహుత్వమచహేంద్రత్వదివ్యపదసంపాదనాపాదకంబు
 త్వత్కటాక్షం బదభ్రాతృశస్తైశ్వర్యధనదతాపాదనాధాయకంబు
 త్వత్కటాక్షంబు భాన్వత్ప్రకాశప్రకాశమహాధికప్రతియభ్యుసాధనంబు
 త్వత్కటాక్షంబు విద్యత్తాకవిత్వాధికత్వాదినంధానకారణంబు

తే॥ గీ॥ ఇట్టిదని నీకటాక్షమ్ము నెఱింగి దీని, విడిచి యన్యుల నెట్లు సేవించుమమ్ము
 కామధేనుస్మరణ నీదుకరుణ మాప, యని జిలుకవచ్చు యోజగదీశ్వరమ్ము 9.

సీ॥ అఖిలాండకోటిబ్రహ్మాండసాయకుడైనది గవులతో సామ్యమ్ము గాంచగలదె
 ముజ్జగమ్ముల సేలు పురుషామండైనను గవులతో సామ్యమ్ము గాంచగలదె
 నవనిధుల్ గల్గుమానవహయుండైనను గవులతో సామ్యమ్ము గాంచగలదె
 సార్వభౌమ్యము గల్గుజనపాలుడైనను గవులతో సామ్యమ్ము గాంచగలదె

తే॥ గీ॥ హైన్యములకెల్ల హైన్యమైనట్టిదవ్య, హైన్య మొక్కటి వారికి శూన్యమేని
 “కామధేనుస్మరణ” నీదుకరుణ మాప, యని జిలుకవచ్చు యోజగదీశ్వరమ్ము. 10.

సీ॥ ఆర్చి చచ్చినది గాని యన్యులకీక తా మనుభవించనెలుబ్బజనుల విడిచి
 వ్యాజ్యముల్ వేటలు నన్నమై వదలించువరమహాత్ములను దుష్టులను విడిచి
 రస మన నెట్టిదో యిఁగుమంతయైనను గల్గనైన లేని మొద్దులను విడిచి
 హని వాటించుకార్యము లానర్పణ యత్నము లానర్చనట్టిహాళలను విడిచి

తే॥ గీ॥ అహహ దాద్రవ్యభారమ్ము ననఘులైన, కవులనెత్తని బెట్టుటావృపునటమ్ము
 “కామధేనుస్మరణ” నీదుకరుణ మాప, యని జిలుకవచ్చు యోజగదీశ్వరమ్ము. 11.

సీ॥ బహుజన్మకృతతపఃపరిపాకమున మించునట్టియుద్ధండభాగ్యాతిశయము
 భావికాలప్రాప్త్యధలఁగూచకామేయమామకీనాదృప్తమహితకలఁగూ
 అనిమితజాయమానానానకకరుణాకటాక్షవీక్షణ వైభవాచగమము
 కామరూపకలాప్రకాశసౌభాగ్యసువృత్తికరణచణపాశ్రవంబు

తే॥ గీ॥ కిలను బ్రత్యక్షమైతి వేకారణంబో, తెలియ దిది యూరకేపోదు దేవదేవి
 “కామధేనుస్మరణ” నీదుకరుణ మాప, యని జిలుకవచ్చు యోజగదీశ్వరమ్ము 12.

జ్ఞానము .

(అత్తబోధ (సంస్కృతమునకుఁ దెనుఁగు)

క॥ తపములచేఁ బాపమ్ములు, దీపి శాంతిని బొంది రక్తిఁ దించి నదాము

క్రితదము గోరెడివారల, కువకృతిగా నాత్మబోధ మొనరింతు ముగియ. 13.

గీ॥ మోక్షపాదసములలోన ముఖ్యపాద, నంబు బోధయ ముక్తివదంబు బోధ

తేక యుండినఁ గలుగడు పాకమునకు, ననలమేకద ముఖ్యపాదసము జగతి.

క॥ అవిరోధి గానఁ గర్మం, బవిద్య నడవంగఁ జాల దట్టియవిద్యన

దనిలి తమంబును దేజంబువిన్నమున జ్ఞాన మెలమిఁ బోఁ గొట్టుఁ జూమి. 15.

క॥ పరమాత్ముం డజ్ఞాన, స్ఫురణమ్మున భిన్నరీతిఁ జూపట్టెడిఁ ద

స్మిరనసము గలుగ మేఘ, వరణ మెడలుసూర్యవనిది స్వయము వెలుంగుకొ.

తే॥ గీ॥ జ్ఞానమజ్ఞానకలుషతాకలితు జీవు, జ్ఞానవశమున నిర్మలుఁగా నెనర్చి

తానును నశించుఁ గలుషమైతనరుజలము, చక్కఁజేసెడి కతకరజంబువోలె.

తే॥ గీ॥ నిద్రవేళను నవ్వమ్ము నిజముగాఁగఁ, దోచుకొనిని రాగాదికప్పమైన

నంస్పృతియుఁ దోచునజ్ఞానసత్తయందు, నత్యహై; యిదివోచ నసత్యమగును. 18.

గీ॥ అవ్యయుండునునర్వలొ కాశ్రయిండు, నైన యీశ్వరుఁడెందాఁకఁగానఁబడవొ

జగమునందాఁకనట్యమైనై నెగడుకుక్తి, యందురజతంబు దోచెడునట్టికంగి. 19.

క॥ వ్యాపకుండును నదనచ్చి, ద్రావకుండును నర్వసంగతుండు నగుచురియం

దేపారు నర్వజంతు, వ్యాప్యతి. కటకాదికము ఘోరమునబలెన్. 20.

క॥ ఆకాశము విధమునను హృ, పీకేకుండైన విభుఁ డతేషపాధి

ప్రాకారుండై భిన్నం, దై కనఁబడు సుక్కండగును పాధినశింపకొ. 21.

తే॥ గీ॥ జాతినామాశ్రమాదు లీశ్వరునియందు, పాధిభేదముక్తతన నాపాదితమ్ము

లకలుషమ్ము నమధురమ్ము నౌజలమ్ము, నందురనవర్ణభేదముల్ వొందునట్లు.

క॥ పంచీకృతోచ్చభూతో, దంచితమై కర్మరచితమై తగుదేహం

బెంచఁగ సుఖదుఃఖమ్ములు, గాంచెడి పోగాలయమ్ముగాఁ జెప్పఁబడుకొ, 23.

క॥పంచప్రాణమసౌబు,ధ్యంఽద్వైతకరణయక్తమగు సూక్ష్మంగం

బెంచ నపంచీకృతభూ,తాంచిత మిది భోగమునకు నగు సాధనమై. 24.

గీ॥ ఆరయ నవాచ్యమైన యనాఽవ్యవిద్య, కారణోపాధియనిచెప్పఁగాఁదగియెడి

నియుపాధిత్రయమ్మున కెవ్వఁ డన్యుఁ, దతఁడపో? యాత్మయనిచెప్పనర్హుఁడెందు.

తే॥ గీ॥ పంచకోశాదినంబంధభావమునను, వస్తువిశుద్ధమావరణము వెలమి

నలరుఁదత్తన్త్రయమువలె ననీతవర్ణ, వస్త్రయోగముకతన సుస్పటికమట్టి. 26.

క॥ సకలగతుడయ్యెదబరమా, త్తకనంబడఁడెల్లనోట్ల మఱిగ గప్పట్టక
బ్రకటముగ బుద్ధియందే, ముకురాదులయందుబింబములవలె నెపుడొక. 27

అ॥ వె॥ కాయచిత్తబుద్ధికరణమ్ములకునన్యఁ, దైతవీయకృత్యమధిపుఁబోలె
నెవ్వఁడరయుచుండు నెల్లప్పుడతఁడపోపి, యాత్మయనుచు జెప్ప నన్యఁడెందు

క॥ కరణమ్ములు వ్యాపింపక, బరమాత్మయు మూఢులకును వ్యాపారివలెకా
బరిదృశ్యం డగు మేఘా, తిగ-రముగదలఁ గదలునట్లు కనువడుశశినా. 29

తే॥ గీ॥ ఆత్మచైతన్యమును దగ నాశ్రయించి, కాయకరణమసూధీలుస్త్రీయకృతుల
వర్తిలుచునుండుఁ బద్మినీ ప్రభునికాంతి, ననునరించి మెలంకెడిజనులపోల్కి-

క॥ కాయేంద్రియగుణ కర్మము, లాయమలుండైనసచ్చిదాత్మనియందుకా
ద్రోయుదు రవివేకమ్మున, నీయాకసమందు నైల్య మెంచెడిరితన్. 31

గీ॥ మానసోపాధిసంబంధమైనకర్మ, తాదికం బాత్మయందుఁ బ్రమాదమునన
కల్పితంబయ్యె నుదకనఁగ తఘ్రాంశు, నంకుఁ డద్భుతచలనాదు లమరురీతి. 32

అ॥ వె॥ బుద్ధితత్త్వయంద పో? రాగమును నిచ్చ,యును సుఖాదికమ్ము నెనరుచుండు
నది యెడఁగు సుమప్తియందు నవియు లేవు, కాన నాత్మగములు కావుసూరె

క॥ రవికిఁ బ్రకాశం బగ్నికి, రవరవ జలమునకు శీతలతయు స్వభావం
బపు వికమునఁ బరమాత్మకు, నవినాథావమున సచ్చిదాదులు వొలయుక. 34

అ॥ వె॥ ఆత్మసచ్చిదఁశ మరయంగ బుద్ధివ, వృత్తియును వివేకవృత్తితోడఁ
గలిపెనేని గలుగుఁగా యహంకారమ్ము, కేవలాత్మ శుద్ధభావుఁ డెందు. 35

క॥ పరమాత్మకు విక్రియలే, దరయఁగ బుద్ధికిని బోధ మన సున్న యటం
చఱిగియు భావోపద్రు, త్వరీరులను జీవుఁ డకట? తా మోహియగుక. 36

క॥ అరయుచు జీవుఁడఁగాఁ ద, న్ను రజ్జుసర్పత్వరీతి సూనముగాఁ దాఁ,
బొరయు భయమ్మును నేనే, పరమాత్మ నటన్నమాత్ర భయము దొఱంగుక.

గీ॥ ఆత్మవలన వెలుంగు బుద్ధ్యాదికమ్ము. లాత్మబుద్ధ్యాదికమ్మున కపికాశ్యుఁ
డెలమిదీపమువస్తులు వెలుంగఁ జేయఁ, గాని యవి దీపతేజంబు గనుఁజుచునె.

క॥ తనుఁదాఁ దెలియుట కి స్యరి; బస వేక్ష్యము బోధరూపుఁడగునాత్మకుఁ; న
న్మును వెలిగింపఁగ దీపం, బునకొందు వ్రదీక మేల పానఁగింపవలెక. 39

తే॥గీ॥ “నేతి నేతి” వాక్యమ్ములచేత నకల, మౌనయట్టియుపాధుల నతులఁ ద్రోచి
జీవవరమాత్మలకు సౌఖ్యసిద్ధినపుడు, వడయఁగా వలె నమ్మహావాక్యకలన.
(నశేషము.)

శ్రీమదాదిశంకరులు.

క॥ శంకరు సతతా రాధిత, శంకరు వేదాంత శాస్త్రపాధితనంబి

త్వంకజ భాస్కరు లోకా, లంకారు నుతింతు మదిఁ గలఁక మెడలఁగన్.

గీ॥ ఎంత కాలమ్ము బ్రదికిన నేమి ఫలము, జగతి కుపకార మొక్కింత నలువఁడేని
దానికై బాల్యమాదిగఁ దనరుజేచి, తమును వెచ్చించుశంకరుఁ దలఁవవలదె. 42

సీ॥ మండనమిశ్రుతో మాటాడశక్యమే? భగవత్కృపాశక్తి వ్రజిలదేని
భట్టభాస్కరుతోడ బాషింపశక్యమే? యెంతటివ్రతిభయు నెనఁగదేని
ఉపనిషద్భాష్యుడు లానరింపశక్యమే? నర్వజ్ఞతాఁగఁగి వనదయేని
అన్యకాయ ప్రవేశాలంబనయు తెలికయే? యొగవరిణతి గలుగదేని

తే॥గీ॥ బ్రతికినదిమాడ న్యల్పమహ్నావసుండు, సల్పకార్యమ్ములకుఁ బట్టుఁగల్గమేని
అతఁడు లేఁడననేల? యేమయ్యెనిప్ప, టికినిమృతజీవుఁ డెల్లవారికి హితుండు.

చ॥ ఒరులకెఱుంగరానిగతి నుండొకతేని కశేబరమ్మునన్

జూరఁబడి కామశాస్త్రపరిశోధనమున్ బొనరించి దాన వా

క్తురుణియమ్ము నైకొనుకతన్ బరిశీలన చేసి చూడె నగ

సరణ మనాది, జ్ఞానులను సైతము వీడదటంచుఁ దెల్పెడిన్.

41

చ॥ ఒకఁడననేల? శంకరును హూన్మతవర్తన మేది చూచినన్

నకలకళానివాస మగు నందురు బింబమునగుఁ బోలెద

క్రకయ మృతంబు చిప్పిలుటెకన్నదు నయ్యనహత్తుఁగన్నత

ల్లికి నుఱిఁదగికిన్ జగతి లేరు మహాత్ములు పాటి చెప్పఁగన్.

45

శ్రీ రామ కృష్ణ పరమ హంస .

మ॥ కరుణా దూరతి సూరకే బలిగనక్కా శ్రీమహాదేవికై

నరులం జంకెడివంగ దేశపు ద్విజన్మస్తోమమం దెట్లులో

వరమాధ్దజ్ఞుఁడు రామకృష్ణుఁడు వరబ్రహ్మకరాంశమ్మునన్

ధరణింబుట్టెఁ దదీయచిత్తచరితన్ ధ్యానింపఁగాఁ జెల్లవే.

46

సీ॥ చడువ నేలేదంటి? శాస్త్రాదుల నెకింత గురువయ్యేనేలాటిగురువులకును
ఆనుభవించకయె యేలాచెందెను? విరక్తి యేవిరాగులునేర రీసమాధి
తనకన్ననితరమింతయు లేదని యెఱింగియును గాళికార్పసమును బొసర్చె
నీయుగమ్మునను లేనేలేని మహిమ లెన్నెన్నియో చూపె సరిహుడయ్యు.
తే॥ గీ॥ ననుచుజెప్పెదరయ్య నఘాత్తుచరన్, విధినిషేధము లెఱుంగక వేదవేత్త
లైనవిద్వాంసులకును మానవ్యతవహించి తనరుశ్రీరామకృష్ణసత్సయెయ్యెరులు

శా॥ ఏయోగిండునిశిష్యుఁ డొక గ్రుండు దా ద్వీపాంతరం బేగి వి
ద్యాయుక్తిక దగ వారిలోఁ బలచి “ధ్యేయంబిద్దయే,, యంచు న
జ్ఞేయంబై చను తత్త్వముందెలిపి యెన్నేడర్కలాల్ మాపె సు
శ్రియాప్తుం డలరామకృష్ణసరి యేరి? జ్ఞాను లెందేయుకా. 48

ఉ॥ వేదముపిచ్చి, శాస్త్రమన వెట్టి, యధర్మమదెద్ది, యంచు వా
గ్వాదమునేయునిట్టి కలికాలమనందును నెవ్వఁడో యొకం
డాదిమకాలమందు బలె నార్యుండు పుట్టంగవచ్చు నంటి దు
ర్వాదముగామి కియ్యనఘువర్తవమే యొక సాక్షి నాఁడగుకా. 49

తే॥ గీ॥ వేదములు కిచ్చవడి వలెవేయనేల, శాస్త్రములలోఁ బరిశ్రమ సల్పనేల
రామకృష్ణ వరమహానరాజు నెడువు, నట్టిబోధల నీయర్థ ముట్టివడెడి, 50

శ్రీనివేకానందస్వామి.

సీ॥ పుత్రెనెవ్వఁడు హిండువులలోనఁ గాయస్థజాతిలో వంగదేశమ్మునందు
చదివె నెవ్వఁ డొక గ్రంథసంస్కృతంబై కాక యింగ్లీషు మొదలెన్నియేనిభాష
లరసె నెవ్వఁడొక గ్రంథుడైతిమే కాక భూమిలోఁగల మతమ్ములవియెల
తిరిగె నెవ్వఁడ డాత్మి చేశ మొక్కటై కాక యఖిలమ్ములగు విషయములెల్ల

తే॥ గీ॥ నిహమునంగల్లు తుచ్చమా నిచ్చవిడిచి, బాల్యమాదిగఁ బరముకైపాడువడుట
తిక్కనెవ్వఁడెఱుంగఁ డితరము సుంత, ఆతఁడు వివేకయోగి దివ్యవదభోగి.

చ॥ ఎవనికి శక్యమా? మతములెల్ల విచారణ నేయునట్టి హూ
ణవరులదేశమందున ఘనంబగునట్టి సభాస్థలమ్మునగ
“దవనినిగల్గు మీమతమ్ములన్నియు లేత”లటంచు ఖండనం
బు వానరువకా, స్వక్తీయమతము న్నిలువంగ, వివేకందక్కినకా. 52

తే॥ గీ॥ శంకరాదులు నిజయందు నల్పులై, నాత్మరాజ్యము నంద మీరట్లుగాక
యన్యదేశములకునేగి యన్యమతము, వారి నద్వైతులుగఁ జేయుధీరవరులు. 53

గీ॥ ఇహమనకుండుకక్కఱమునకించుకేని, న్యక్షయనైనయత్నమునలుప నట్టి
బాబులను వేలకొలది దా నుద్ధరించి, జ్ఞానులనుజేసె నీవివేకప్రభుండు. 54

తా॥ “మహావచస్వినా లురారణి, యని, యస్యే, హ్యనుగావించి బలి
హసించోల్పైడివాని చిచ్చి నథలా వాదయ్యు లేకేయవ
న్యాయచిచ్చి “మతస్తునంగ మకయద్వైతంబ, యంచుం దగ్గ
దా నిర్దాంతము నేముధన్వంతరం దేతనాత్మరూపే చూడంగన్.” 55

సమాజమువారిచిజ్ఞాపనము.

ఉ॥ హిందువులార! మీరత మదెట్టికి? మీరిపుడెంతకోన మీ
తండ్రిమునకో నమనము పెనకో విడి దైన్యము వట్టినిండులై
నఁ గురుచుండుటకో బయికి నానికి శిర్షములెల్ల చుక్కవా
రిండుగలట్టి సారముది యంచుకయేని గిహించినారలె 56

తా॥ “ట-పీ” డైట్ల “మరాయులం” దొడ్డి యెటో సొట్టకై వేనమగ్
వే పూనుం దొరగఁటమైన నెలకున్ “వేదము లా నెట్టి? దే
వ్యాసారం బట నుటకు? దానిచిగు రేయర్థము బోధించు? నం
చుటకు? వ్యయముం బొనర్చుచిది మికిప్పించు నుచ్చైర్గతుల్. 57

గీ॥ భవవిహీనుఁడగు భగవానుని బొంది మోదించువైనె నెద్రానికై వాంఛనెయు
కాంతా విహీనుఁడు కాంత సంపాదించుకొనుమీఁద దేలికై దునము చూపు
సంతానహీనుఁడు సంతానమునుగాంచి యలరువై నెద్రాని నభిలషించు
రాధ్యక్షహీనుఁడు రాజ్యమునఁగది యనంతరం బదాని నానఁజేయు.

గీ॥ నట్టియొక్కతపవసునునందఁజేయు, కెన్ద “రైవో” యంతి మెయ్యెడవెలయుచుండు
నదియ హిందూదులము దాని మొదలులెలియ, కలచెడిపోయెదరు వృథాయెఱుక విడిచి

గీ॥ మున్ను మనవారలంబులు దున్నపోతు, లిబ్బడుకతిమండులము మనమెంజియేని
యనెడ జుర్రాభంజనలదు వారట్టిరేలి, మనకుఁదజ్జయ్యలమిఁ దెల్వెయ్యనపువకు నె

తా॥ అన్యధా యావ కావళికి నంతయు యంతయు యచ్చనట్లు సా

మిడ్డు బూక తక్కుగా దిద్దటి కెప్పుడో యొక్కపు డేగుదెంచి యి

య్యదనగు నంగతుల్ వినుటయే కడుముఖ్యము కావలెనని చూ
పఁడెడివరిశ్రమమ్ము ఫలవంతమగున్ మత మున్నదింగనకొ.

60

చంపకమాలిక.

చ॥ ఎవఁ డొడయించి లోకులకు నెట్ల రకున్ బరమాత్మునంగతికొ
వివరముగాఁగఁ జెప్పి “ఘనివేకి, యనం జనునాత్మనామముకొ
భక్తకతరాధయక్తముగ భాసించె నేనెను హూణభాషలోఁ
దలిలి వరం బొకించుకయుఁ దా మెఱుంగంగ నశక్తు లైనవా
రివిషయమై నందు సురవృక్షమునాఁగఁ బ్రసీధి చెందె నిం
కెవఁ డవతాన మంటటనె యెల్లరకున్ “మనవేదశాస్త్రమున్
ప్రతిమలముల్ వివిధియను కావనముల్ జగమందు లేక
న్నవిషయ మాల్పకెల్లఁ జిననాఁడు మొదలొని యెవ్వఁ డెవ్వడుకొ
దలిలి వరానఁ బొకియి భర్తృవుఁ జింత మొనర్చె నింక దా
నెవఁ డిహవా జగమున్ “వరమే వర, మహానాథుడె నెవ్వఁ డె
భువిని బరాధమై పనకు గుడ్డిని విద్యను జీనిన
మిథుల వ్యయించె నెవ్వనికి మించినవేత్తలు నెవ్వఁ డె
ర్వవిబుధులరకు శంకరునివంటిమహాత్ముడు నున్నప్పుడొ
శివకరు మెచ్చ నెప్పికొను శ్రీయన నెవ్వనికి నెవ్వఁ డె
ర్వవిభవముల్ మఱెవ్వనికి వశ్యము లట్టివివేచకులకె
యెవరు మఱెంత ప్రాసనను నెక్కుడుగానియెడ నిక్కువ నటయున్
దవులు నతందొకండు జననంబును గాంచుటెని నెవ్వఁ డె
మిథులండు హూణవిద్యలను నేర్చెడివారలయందు నెవ్వఁ డె
శివునకు నాశివాత్మునకు శ్రీహరికికొ దద భవనులయందు
ప్రతిమలయొగికి న్నతు లపారముగా నెనరింపఁ జూడె
“సుమిలులార! కొండుమత సూత్ర మెఱంగినదొ మున్నది నియ
నవివిషయముల్ మఱెవ్వనికి నల్పిననున్ మతనంగతుల్ విశే
షవిధిని భారతావని నెనంగడివారికె యిచ్చినాఁడు లో
కవిభుడు; మొక్కముక్కలుగ ఖండన నేయంగ నీమతంబు దా

నవయదు రూపుమాయదు తనంతన తృద్ధిని గాంచ నేర్పు ని
మృ-వ మిది దీనినే నతము గోరుండు బాగువడుండు మీరొగిన.

61

శ్రీకృష్ణకథానంగ్రహచంపకమాలిక.

చ॥ జననము నందె బంధనపునదృమునందున; వేఱుచోటికిన్
జనె నటం గంఘవంతున వెనక బురుటింటికి వచ్చినట్టితూ
తనచనుఃబాలు గ్రోలె నది దా న్వక్యతాఘముకల్పించుమీఁ
దను శకటాకృతుకొ గెడపె దానవు; నావయి గాలిరక్క-ఘం
దునిమెను మీందఁ దల్లికి విసాదమునై నకలప్రపంచముల్
గనఁ బడఁజేసె ఊలఁ దనుఁ గట్టినయవ్వుడు రెండుమద్దిచె
ట్లను బడఁగొట్టె వత్సుఁడను టక్క-రిరక్క-ఘం నుమృ-ఁ జెక్కె దు
ర్మనఁఘం బకుకొ వారింఁచెఁ బయిఁ మట్టెను ధేనుకు గార్దభాకృతికొ
ఘనవిషపురితుకొ బిదవఁ గాళియు యొగ్గు నునర్పె దావవ
హ్నివి సుగిఁ గ్రోలెఁ బరత్వము నెత్తె వధించెను శంఖమాదనా
ముని సుకగుహ్యకుకొ జదియ మొందె వృషాఘురు వ్యోమకేళులకొ
దునిమెను గంఘం జంపెను విధుంతుదవక్త్రును రుక్మిణికొ వరిం
చెను మహిఁ గొందఱకొ నతులఁజేకొనె భూఘుతు రూపుమాపె న
ద్దనుజాచెలకొ వదల్చినవదంపడి తన్ను వరించినట్టికా
మినులఁ బదాఱువేలఁ గొనె మేకొనిబానిగర్వ మూఁడై నిం
కను మఱిగొందఱం దునిమెఁ గట్టుల దుట్టుల ప్రప్టులకొ; మహా
ముని యగునారదుం డడుగ మోదమునైఁ దనలీలఁ గామిని
జనగృహపంక్తి సుకగ్ర-మొగిఁ జక్కఁగ జూపి నిరుత్తరుకొ బొన
ర్పె నిరఁడె నందనందనుఁడు శ్రీహరి యీతఁడె యీతఁడే జగ
జ్జననము రక్షయింకొ లయము నల్పువరాత్పరునఁ శమీరఁడే
ఘను లగుపాండవేయుల కకారణబంధువు వీనివర్యలకొ
గనుఁగొని చెప్పె శక్యమనఁగా దెలువంటిమునిండ్లవాళి; కీ
యనఘుండు నేడు పుట్టె నిది యందఱకప్పటినుండి పూజ్యతన
గనె దిన, మిమ్ముహమహునితై మన మియ్యడ నేడు నాది యీ
తనిచరితంబు వాడితిమి ధన్యతఁ గంటిమి తప్ప కిక్క-త

మృత మనకుఁ బ్రహ్మదములు పొంపిరివోయెడి నభ్యుదయ? నం
దనము లానర్పించి యెలమి నంజనివట్టికి గొల్లకుట్టికి.

63

(భావ.)

ఆంధ్రమహాకవిప్రశంస.

ఉ॥ శ్రీకరహంభభారతము చేయఁగఁ జేసె నెవఁడు నన్న యా
భ్యాకమహాకవిప్రవరు నంజలిబంధముతోడ వేడి; యు
క్తోకుఁ డతం దుదారగుణశోభితుఁ డాంధ్రకవిత్వవివృతా
రామతుకీకృతాంతరుఁడు రాజనరేంద్రుఁడు వొల్పునేటికి.

63

ఉ॥ ఏగతిసూ కవిత్వము ననేకులు నెప్పెదువార లుండ న
రానగమవేది నన్నయమహాకవియే యని నిశ్చయించి యు
ద్యోగిని జేసె “భారతమహాదధి నీకు” మటంచు నెవ్వఁ డా
హా! గణుతింతుఁ జెల్లెదె మహామహు రాజమహేంద్రు నాతనిక.

64

ఉ॥ చచ్చి శరీరమున్ విడిచి చన్ననృపుల్ గల రెండవీని వి
ద్యవృత్తమూనవ్యమున్ సుకవివంద్యమునై తగు కీర్తికాయ మీ
నవ్వరితుఁ భరించె నిది శాశ్వత; మీనృపు నన్నుతించి న
ర్వోచ్చతదంబుఁ గైకొనుట యొప్పదె యొక్కటి యాంధ్రజాతికి.

65

తే॥ రాజరాజనరేంద్రుఁడు పూజనీయుఁ, దైననన్నయసుకవియనాంధ్రభాష
భారతం బనునిధిలోన భద్రవలచి, యుంచుటను గాదె మనకు సుయోగమబ్బె

ఉ॥ నన్నయగారి త్రోవఁ గొని నవ్యగుణంబులు కొన్ని చేర్చి తి
క్కన్న మహాకవి ప్రవరుఁ డాంధ్రకవిత్వము వృద్ధి చేసె నె
లన్నయు వీరి త్రోవఁ గొని యగ్గత యింకొక కొంత యిచ్చె, న
ర్వోన్నతి తెచ్చె సోముఁడు మహాదధినాఁ జను నాంధ్రభాషకు.

76

ఉ॥ పెక్కుమహాకవుల్ విదతుఁ బెక్కు పురాణము లాంధ్రభాషలోఁ
విక్రమగారి త్రోవవై సుధాహిత యొప్పఁగఁ జేసి రంతతో

నెక్కడ చెల్లునేయ మది తెక్కు పురాణము లేక పోయిన
మృక్కాతికర్త నైషధమహాకవిహరి జనించె సంతటా.

68

౪॥ ఇతనికవిత్వపుం గరిమ నెన్నంగ నత్తయ్య యంతవానిఁగాఁ
గృతిమణు లెల్ల జెప్పడు రహీనమహాకవితాఘరావగా
విత్తమహితలుం డితఁడు విశ్వజనీనము నైషధంబు కా
వ్యతతిరోవిభూషణము నాంధ్రముచేసి యునంగ భూమికా.

69

౫॥ ఈతనికాలమండఁ గల రెండఱ నత్కల్ప లండఱుక మహా
భ్యాసమహల్ కృతివ్రవరకల్పకు లాభ్యతరాగ్రహారవి
వ్యతను లుద్యదానుకవితోధరు లందఱియందు నీతఁడే
నేతగ వ్యతిరేక దను మనీషిమ నైషధమహాకవి.

70

౬॥ శ్రీనాథుండు యశశ్శరీరవల్లభుఁ డున్నాన కా
నై నాంధ్రావనిభాగ్యపుంగవించె నై నాంధ్రుల రసా
నూనాత్యానుకవిత్వ తత్త్వముల నైషధంబు లందు భా
షానంతుం డల పెద్దనాధ్యుండు నాథానందాచార్యులతో.

71

౭॥ “అనుకవిత్వతత్త్వ మిది యా నిది కా”దని కృష్ణరాధ్యతో
రానభాస్థలమ్మున నురంధరులొ కవులుకా ధరాంగనా
ధీకుండు కృష్ణరాట్రవియు హెచ్చుగ మెచ్చంగ పెండెరంబు నూ
రీకుండు పెద్దనాధ్యుండు గ్రహించె రచించె న్యతంత్ర కావ్యముకా.

72

౮॥ అంత్రకవితాపిత మహాననునరించి, వసుచరిత్రంబురచియించెబట్టునుకవి
భారల దేవమున్నను దానికన్న, మిన్నయనిదీనిఁ బలుపుమెచ్చుకొందు

౯॥ నానికేరపాకమ్మున నూరివరుల, నలరక జేయువాముక్తమాల్యదరచించి
నట్టిశ్రీకృష్ణరాధలయనుఁగు మేన, యల్లునికవీంద్రుఁ డగుచు శోభిల్లె బట్టు.

౧౦॥ బట్టయ్య నీతఁడు నన్నయ, తటారకముఖ్య శుకవివరులకు దీర్తి
దిట్టయియై నైషధవిత్తుం, జెట్టి నేరై యశస్సు పెంచె జగమునకా.

75

౧౧॥ విష్ణుట సుదృఢించి నలకింగలి సూరన యాతఁ డెంతయుకా
గమ్మనలుకలక గవిత్వలైన నేయునుధీవతంతుఁ డిం

కమ్మహానియు లెందఱో జగమ్మున నాడుగలారు బారిలో
నిమ్మహితుండె పేరువడె నీతనిచార మహాచ్యుతంబగున్.

76

ఉ॥ బమ్మెర పోతరా జనెడి భాగవతాంధ్రకవీంద్రునిన్ జగ
త్సమ్మతు రామభక్తు నరన ప్రథితాంధ్రకవిత్వరాశి నీ
పిమ్మటఁ జెప్పఁగాఁదగకు పెద్దకవీందుల కెల్లఁ బెద్దగా
నిమ్మహితున్ వచింపవలె నీతనికత్తి యనన్యసాధ్యమా.

77

చ॥ ఘనమతు లెందఱో గలరు గాని యదేమె తెనాలిరామకృ
ష్ణుని కవితామహత్త్వ మతిసుత్య మటంచుఁ గవీంద్రు లెండు రా
యనఘని ధాటిఁ జూచిన నహః; యనకుండులె యేరు గాని యె
వ్వని నని యెన్న నేరుతు మహారు లనేకకవీంజు లుండఁగన్.

78

చ॥ విజయలిలాసకర్త శుభివేకి మహాకవి యన్యజాతికిన్
ద్విజానకు నుద్భవించిన శుభీతిలకుం డిశనిన్ మహాకవి
వ్రజ మనమామృత్యు దంచును బ్రబంధము చూచి నుతింతు రింత ది
గ్విజయము గొన్న కావ్యమె భువిన్ రసభోరణిఁ గానరాదుగా.

79

గీ॥ స్త్రీలలోఁగూడఁ గొందఱున్లేమలాది, గాఁగలుగుప్రాధవ్యధతుల్ గలయిఁగూర్చి
చెప్పి రొకకొన్ని కావ్యముల్ మెప్పు గనిరి, నాఁటి ముకపులచే ధరానాథనభల.

మ॥ తతవిద్యారసీకవచారుఁ డగు కీర్తంజాత్రురీవల్లభా
చ్యుతకీర్తిమద్రిఘనాథభూవుదనుకన్ శోభిల్లె నానాట ను
న్నతికిన్ వచ్చుచు నాంధ్రనక్క-విత్త, నై నానాట క్షీణించుచున్
గతికిందక్కి-యథోగతిం బడి యెటో కాటాఁది మూలం బడిన్.

81

ఉ॥ అంతట చూడరాజ్యపునమాదరణంబునఁ జేసి యెట్టులో
వంత యొకేంతతగ్గై నలువడిన యాకవితాలతాంకికిన్;
శుంతవిచార మాపె విడి శోభకు వచ్చెడుసంత నేదియో
చింత యొకండు వచ్చె నది చెప్పఁగ నేల జగత్ప్రసిద్ధమే.

82

ఉ॥ దానిని చెచ్చి పెట్టిన విదగ్ధులుఁ గూడ మహావతారమున్
బూని యొనర్చు నెంచిన వ్రజబద్ధులె కాని మఱియఁ గారు వీ

ర్యానన మండు మెజ్జగను మాణువం బోయనఁ గోతి యాట నం

భానము నేసె దేవుఁ డది తజ్జాలు తీరువఁ జూచి రంతటకా.

83

తే॥ గీ॥ ఆంధ్రభాషాపరిషదాభ్యసలకు మీరు, నథ విమర్శించి కవితకు సంశయించి
సజ్జ కప్తమ్ము దీర్చి సూయనఘూర, పాజ్జాలార మద్రాస్సురీవాఘూర.

సీ॥ మీయాంధ్రపరిషత్తు మేదినినాథుల యాదరణకుఁ బాత్ర మగును గాక

మీయాంధ్రపరిషత్తు మేదినిదవ్వుతగ్గ-వీండ్రులకు నానందమ్ము గొలుపుఁ గాక

మీయాంధ్రపరిషత్తు జానుమానానేకకృతుల కానందమ్ము నిచ్చుఁ గాక

మీయాంధ్రపరిషత్తు రాయలవారి యాస్థానంబుతో గొండ్లి నల్పుఁ గాక

గీ॥ దీనిఁ బోషించు నృపులకు, దీక్షయంకుఁ, బట్టువల గల్గి పని చేయవండితులకు

నాయు రారోగ్యములనిచ్చియాంధ్రాః పుల,క బృదులు పేర్చిమన్నించి కాచుఁ గాక.

భారతనంపూరణమును గూర్చి.

గ)ంధపరిశోధకులారా! ఈక్రింది సంశయములను దీర్పఁ బ్రార్థించుచున్నా
రము. లక్షణగ)ంధములెల్ల భారతము నాశ్రయించియే పుట్టియున్నది. కవిమండ
లమెల్ల భారతముననుసరించియే తమతమ కబ్బుమలవెలయించియున్నది. భారతము
సాంధ్రముగా నుసర్పినకవులు మూఁగును. అంధాకరికకరు తీసిపోవువారు
గాకున్నను బ్రాథమికంఁడగుటచేత నన్నయ్యభట్టారకునియం దెక్కుడు గౌరవ
మును గొందఱు లాక్షణికులు సూచించి యున్నారు. ఇందుల కప్పకవీయములోని.

ఉ॥ ఆదిని శబ్దశాసన మహాకవి ఛెప్పినభారతమ్ములో, నేదివచింపఁగాఁ
బడియె.

అనుపద్యమును, అహూదల పండితమున నన్నయ వ్రయోగనరణిని మ
హాభాష్య కారవచోరచనబలెఁగైకొని యక్కడక్కడఁ దిక్కనాడులవచోరచ
నల ఖండించు నుద్యమంబును, బోధకమాలు కావచ్చునుగాని, వారుమూఁగురును
సాంధ్రకవిలోకమునకు మార్గప్రవర్తకులే కావున మూర్తిభేదముండేనీతారిలో
తారికొక్కింత భేదమున్నను మనకువారు ముగుగు సుకటేతీరున శిరసావ
హింపఁదగినవారు. భారతమెల్లఁ బ్రమాణమే యగునుగాని భారతైక దేశముమా
త్రమే ప్రమాణమై తదితరము కాదనుటకు వలనుపడదు. ఈవిధాంత మనా

దిగా నచ్చుచున్నది గాని నేటిదికాదు.

చూ ఎవరు కవిత్వమున నలిపిరేనియు భారతపుం బ్రయోగముల్
చవి గొనియే రచించిరి విచారణ చాలనిచోట నవ్యభా
భవము గల్గుఁగాక పొరపాటది దానికినేమి నేడు మీ
రెవియో కతమ్ము లేర్పటిచి యేటికి భారతమున గలంచుటల్.

ఉ॥ భారత మిట్లై యుండు నని పండితమండలి నమ్మి దానియా
ధారమునక గవిత్వము వదంపడి గట్టికొనన్ గదా! తదా
ధారముఁబట్టి లాక్షణికతండము లక్షణముల్ రచించె నే
దారసి దిద్ది యేమి ఫలమయ్యు చెడుంగద వారివ్రానికల్.

ఇయ్యది మహావిషయము, స్వల్పముగాఁబ్రాసనం దేలడునదికాదు. దిక్పా
శ్రము నేటిదిద్దుకాటులనుజూపి వానివలన వచ్చెడిహాసుల నుదాహరించు
న్నారము.

క॥ జ్ఞానము కేవలకృపన, జ్ఞానికి నుపదేశవిధిఁ బ్రకాశము,

ఈవద్యములోని ద్వితీయచరణమున నుండు యతి వాఙ్ధారముచేసికొని అ
ప్పకవి.

“సోమయాజులు వాడుకతన”.

అని హేతువును జెప్పచు జ్ఞాకును కాకును విశ్రమమును విధించి యు
న్నాడు. ఇటీవల దీనిని.

“ప్రజ్ఞానితము”.

అని దిద్దియున్నారు. ఈపాదము వెనుకటిపాదమునకన్న దీనిపోవుట
యలుంచి దీనింబట్టి యప్పకవిలక్షణమేమి కావలయునో, అతనిం గాని తిక్క
నన్నగారి ప్రయోగముం గాని యనుసరించిన కవుల ప్రయోగములకు నేమిగతి చూ
పితిరో? తెలుపఁగోరదము. మఱియు.

క॥ నమ్మమిన్ముత్త్యువు పెద్దయు, నమ్ముట యపమ్యుత్త్యవగుట సరవతినమ్మా
నమ్మకపనిగొనునదిని, త్యమ్మునునూ త్తమతిదానయరయఁగవలయున్
శాంతి—ర—ఆ 350వ పద్యము.

ఈపద్యములో నిన్న మొన్న నమ్మినభారతములో.

“నరపతి మిత్రు, న్నమ్మి వనులు గొనునది.

అని వివరతమైన మార్పు కనపట్టుచున్నది. ఆమార్పువలనఁ దిక్కగొన్న గా
రి యభిప్రాయము పూర్తిగా ననన్యభాత్యమునండుటయే కాక సంస్కృతభారత
మాసకుఁ గూడ వైరుధ్యము కలుగుచున్నది.

శ్లో॥ ఏకాంతేనహి విశ్వానః కృతోన్న ధర్తార్థనాశకః । అవిశ్వానశ్చస
ర్వత్ర మృత్యునాచ విశిష్యతే । అకాలమృత్యుర్విశ్వాసో విశ్వనా
హి విపద్యతే । యస్మిన్ కరోతి విశ్వాన మిచ్ఛత స్తస్య జీవతి । తస్మా
ద్విశ్వసితవ్యంచ శంకితవ్యంచ కేఘచిత్ । ఏమానీతిగతిః—

(శాంతి— అశీతతమాధ్యాయము ౯వశ్లోకము మొదలు ౧౨

వలకును జూడఁదగు)

దిక్కగొన్న సోమయాజి.

“క॥ నమ్మమి”.

అను పద్యమునందు పైశ్లోకముల తాత్పర్యము సూత్రప్రాయముగా ని
మిత్తి తనయనమాసక విరేధురంధరత్వమును వెల్లడించెను. అశ్లోకానుసరణ
మున కొప్పికొన్నచో.

నమ్మినమ్మక.

అనుపాఠమునకుఁ గలయోగ్యత

“మిత్రున్నమ్మి”.

అనుపాఠమునకు లక్షణము గలగూరగదా! అయినచో నీదిద్దుబాటు
తబాధకరమొ పరికింపుఁడు.

తే! గీ! సంస్కృతపు భారతమునకు సంకటము
 తెలుగుఁ బ్రతుల కన్యోవ్యము కలఁతపాటు
 తదను సారికపీందుల దారికడ్డు
 భారతం బిట్లు దిద్దుట పాడియగునె.

మహాకవియగు సోమయాజిగారి.

“వమీనముక”.

త్రయోగము దిద్దఁదగిన ఫలమండు లేమింజేసియేకదా! శ్రీనాథుఁడు.
 “విసీవినక”.

యని తనశృంగారనైషధముండుఁ బ్రయోగించికొనియె, మఱియు. భూర్ష
 హ్యుఁడు.

“రోసీరోయక” “చేసీచేయక”.

లోనగునవి త్రయోగించికుట కాధార మాయొక్కప్రయోగమే క
 దా! దానిని మీరురూపుచుపి తిక్కన్నగారికజ్జతను గల్పించుటయే కాక యిట్టి
 వలి మహాకవులకెందఱికిఁ గల్పింపవలసి వచ్చినదో విచారించుకొనుఁడు. అత్ర
 యోగము వ్యాకరణసिद्धముగాదని దిద్దితిరో! అట్లేని, యెన్ని చోటయినూ భారత
 ము దిద్దకలసివచ్చును. దీనికి నమగ్రముగు వ్యాకరణమింకను జనింపలేక, సం
 స్కృతమునకు మహాభాష్య ప్రయోగమెట్టిదియో తెల్లనకు మహాభారత త్రయోగ
 మట్టిది. సూత్రకారుని నమ్మతిలేకున్నను భాష్యకారునిప్రయోగమున్నచో
 నది సూత్రమును బుట్టించును. అట్లే మహాభారత త్రయోగమునననియెఁగఁ
 దగు.

చ! “వరదుఁడు” అను పద్యములో “వృత్తికిన్నరుదుగ”.

అనుప్రయోగముండుటంజేసి పాఠస్థు గారు తమభాగవతమునిండ.

“సర్వమున్నతని”.

లోనగుప్రయోగములు త్రయోగించికొనిరి. అపొహలవండి తీయరచన
 వఱకునుపైభారత ప్రయోగముట్లే యున్నదనుట కాధారముకలదు. ఇట్టివల దా

నిని దిద్దిరి. మఱియు.

“నుదీయభాషిత మెన్నడు, న్నేని”.

అనుభారతప్రయోగమున కీమధ్యమైకరసభాసాధిని బెల్పుచు సాంప్రభార
తిలో సైకవ్యాసమును బ్రకటించియున్నారు. అంకు.

“ఉండును” అనురూపమునకు “ఉన్ను” అనునది రూపాంతర
మనియు, కావుననే “ఉన్నే”.

ఇత్యాది మహాకవి శ్రీయోగములు సంగభూతము లగుచున్నవనియును
సభిప్రాయపడి.

ఎన్నడు! ఉన్ను! ఏని.

అనిపడదనీ.

ఎన్నడున్నేని.

ప్రయోగమును సాధింపసాహసించిరి. కాని అది సరియైన త్రోవకాదు.
ఉండును”. అను దానికి “ఉన్ను” అనిరూపాంతరములేదు. “ఉన్నే” అనునది
నివారముని శబ్దరత్నాకరములో వ్రాసిన మార్గమే యుక్తమైనది, అరూపాంతర
మున్నదనుకొన్నను. “ఉండును” అనుదానికి “ఉన్నును” అనియుండునుగాని
“ఉన్ను” అనిమాత్రముండదు. అయినచో, ఉన్నునేని, అగునుగాని “ఉన్నేని”
కాదు. విస్తరింపవలసిన విషయమేయైనను ప్రకృతముగామించేసి యుపేక్షింప
బడియె. వీరుతమయభిప్రాయమును మాత్రము తెల్పిరి కాని యేమిప్రకమునుదిద్దినవా
రుకారు. ప్రేమారో! ఇచ్చవచ్చిన శ్లేష్మ దిద్దుచున్నారు..

“చేతుక”.

అనుప్రయోగము లొకటిరెండు భారతములో మున్నవికదా! యని శ్రీనా
థాకులు ప్రయోగించినానిరి, చిన్నయ్యసూరిగారు దానినిమాట దక్కించుకొ
నిరి. పదపడి ఈప్రయోగము బూరనిమాడఁ గొందఱు వ్రాయసాహసించుచు
న్నారు. కాలవాక్యకరణములోని వ్రాతసాధారము చేసికొని అరెండు ప్రయో
గములును.

చేయక అని యొకటియు, నేర్చక అని యొకటియు.

దిద్దివేయబడినది. సూరిగారు విశేషపరిశ్రమలకులే యైనను భ్రాంతి పురుష భర్తముగాన నెంచేసి బారపాటురావచ్చును. దానిచిట్టి భారతము విద్వంతు కన్న కాలవ్యాకరణమే దిద్దుట యుక్తముగదా! లేదా సంస్కృతవ్యాకరణము వేదమును దశశ్లోకులొగని దానిగాఁదలంచి తదలినట్లు భారత మీవ్యాకరణములకు లొంగనిది యనియేని భావించుటయుక్తము. అంతియకాని యిప్పటి వ్రాతలంబట్టి దానిని సవరింపఁబూనుట “రాట్టమురాకకు బండి తప్పికొనుట” వంటిది కాకతీరదు. నన్నయ్యభట్టు.

చ! అమలినతారకా సముదయములు.

అనుపద్యములొ మహాభారతమును నముద్రముగ రూపించి.

“సముద్రము దరియంగనీదను విధాతృనికై నను నేరఁబోలునే.

అని సెక్కివక్కాణించి యున్నాఁడు. అట్టివాగను శాసననికే మహాభారతమట్టిది యైనచో నితరులు దానిని దరింపఁగలరా! అందీవ్రయోగముమాత్రమేయున్నది. ఇదిలేదు. అని నిశ్చయింపఁగలరా! అట్లుచేయఁగలమునుటకాని కలరనుట కాని సాహసమాత్రమని మాయభిప్రాయము. ఇట్టిఉష్కరవిషయములలో నేటిపరిశోధకులు మిక్కిలిగ సాహసించుచున్నారు. 1910 వ సం॥ ఆచ్యయిన సుత్తర రామాయణ పీఠికలో ౧౮ వ పుటలో.

“పోవలయు” అనుటకు బదులు “పోవలె” అనియును, “కావలయు” అనుటకుబదులు “కావలెన్” అనియు.

పాతరాజుగారు ప్రయోగించినట్లును అదిప్రాచీన మహాకవి సమ్మతము కాని యట్లును ప్రాయఁబడియున్నది. భారతములో, ఉద్యోగములో 3 వ ఆశ్వాసమున.

“ఉ”... శ్రీ “గావలె” నంచు

అనితిక్కన్నగారు వాడియున్నారు. అది యిప్పటికలకేరును దిద్దలేదు. ఈపీఠికననుసరించి యెవరేని ముందుబుణ్ణము గట్టికొందురని యాహింపవలసి యున్నది. మహాపరిశ్రమ లోకము గ్రంథకర్తలయందుఁ బెట్టుటన్యాయముకాదని పరిశోధకులను వేడికోశలసియున్నది. తిక్కన్నగారు శాంతిపర్వమున.

“అడరు” అనుపదమును, సంకటము, అను వర్థమునఁ బ్రయోగించిరి.

దానింబట్టి అముక్తమూల్యదలోఁగూడ నదే యర్థమున శ్రీకృష్ణదేవరాయలు బ్రయోగించె. తిక్కనగారి క్రయోగము యతిలో లేమింతేనీ నిన్న మొన్నటి భారతమున దిద్దఁబడినది. ఈదిద్దుఁబాటునకు హేతువు శబ్దరత్నాకరములో నది యాదర్శమున వ్రాయఁకుంటయే, నిఘంటువుంబట్టి కవితచెప్పవారుండరు, ఉన్నచో.

“పుంసివాక్మొమ్మెక్కి”.

అనులోక్తికి భాషను లగుచు, లోకానునరణముండేనీయుఁ బూర్వము హాశవుల రచనల ననుసరించియుఁ గవితాధార వ్రవహించెడిని, ఆ పూర్వము హాశవి క్రయోగముల ననుసరించి నిఘంటు వ్రాయువారొకొన్నిటిని వదలిపో నీనిఘంటువువలన నవిదిద్దఁబడి తుదకుఁ దదనసారులరలకు వచ్చుట తటస్థించుచున్నది. యతిస్థానమున లేదని దిద్దుటలేని యెన్నియో దిద్దవచ్చును. తెల్లన నింత సాహసించు చుండిరే కాని సంస్కృతమున సాహసించుటలేదు.

అవైహి, అవేహి,,

అనురఘువంశ పాదమునకు సంబంధించిన చర్చవలనఁ బైనంగతి విన్నవ్యమగును. కేవలయతిప్రాసస్థానములం బట్టియే, యీవదకుకారాది యనియు నిది యికారాది యనియు నిర్ణయింపఁబూనుచో శబ్దరత్నాకరాదులగు నేటినిఘంటువులలో ననేకములు పోవలసివచ్చును. శుక్రగిర్ణలగు దిద్దుటవ్రాతప్రతులనే రఘురాజుఁ బ్రమాణీకరించికొనఁచుఁ బూర్తిగాఁ దప్పగాఁదోచినచో నదివ్రాత పాఠపాటకాని విద్వికొనట యత్నముగాని యేదియైనను నేటినిఘంటువులలో లేదని ప్రాచీనగ్రంథములు దిద్దుట యత్నముగాదు. అశ్వమేధవర్ణములో.

“అక్షనికాహారమొసరఁ, జేసికొనుట కతిసముచు చెల్లుతుండఁ!”

అని తిక్కనగారి క్రయోగము ప్రాచీనవ్రతలయందేమి యిటీవలఁ గొంతకాలము వఱకు నత్రైస ప్రతులయందేమి కానవచ్చుచున్నది. దానిని.

“దుర్బటమయి,, అనిదిద్దిరి.

వీరితాత్పర్యమిది. కఠినశబ్దమునకు కష్టము అనునర్థము. నిఘంటు వ్రాసి
 ధమ్మకాదు గాన దిద్దవలయును. లేనిచో దిక్కిన్నగారి కజ్జత సంభవించును.
 అనియోజించినట్లు పాడకట్టెడిని. “దుర్ఘటము” అని దిద్దిన దిద్దపాటు వృద్ధ
 యంగమునుకాదని మాయభిప్రాయముకాదు. కానితిక్కిన్నగారి ప్రయోగ మా
 పచారికమనియువారు లోకముననుసరించి యట్లు వ్రాయించియుండిరనియు దేశ
 భాషలవిషయమున.

“వ్యవహారతత్త్వం,

అను నదియే శబ్దగ్రహణావకరణములలో నెల్ల మిన్నయనియుఁ జెప్పుచు
 న్నారము. భారతములో.

“దిక్కు,, అనునది పలుచోట్ల శరణము,, అనునర్థమున వాడఁ
 బడియున్నది.

ఇదిసంస్కృతపదముగదా! దీని సేనసంస్కృతకవిగాని శరణార్థకముగా
 వాడినట్లు లేదు. లోకమందో,

“వాఁడు దిక్కుమాలిన వాఁడుగా నున్నాఁడు”.

లోనగుచోట్ల శరణార్థకముగా వాడుచున్నారు. దానింబట్టియే తిక్కినా
 దులుతాడియుండిరి. అట్లే లోకమునదరిచుకొను “నాకుసంసారము గడపి కొను
 ట కడుఁగరినముగా నున్నది” యనియును “దుర్ఘటముగా నున్నది”యని
 యునువాడుట కలదు. ఈదుర్ఘటపదముకన్నఁ బలువురు “కఠిన”పదమునే
 ప్రయోగించురు. తదనుసారమునఁ దిక్కిన్నగారు వాడఁగా దానినేలదిద్దవ
 లెను? దిద్దిపో! పాతాంతరముగానేని ప్రాచీనపారమును జూపకపోవుటయశాస్య
 యముకాదా! సామాన్యముగాఁ బరికించినచోఁగూడరని వ్రయోగములనేకము
 లున్నవి. అవియెల్ల దిద్దట యుక్తమా! ఒక్కచో.

“చతుర్దశుల నుభయపక్షవశశః వచ్చు”

అని శసలకుఁ బాసము భారతమునఁ దిక్కిన్నగారువాడిరి. దీనింబ
 ట్టి యిటీవలి కవులు పాసనస్థానముల నీయభేదమునుకొనుచుండిరి, అదియిప్పుడు
 దిద్దఁబడినది. శోధకులకు గ్రంథస్థ పారము వృద్ధమని తోఁపనియెడలఁ బీఠిక
 లోఁ దమయభిప్రాయమును తెల్పి యట్లు దిద్దినచో యుక్తమని మాత్రము వ్రాయ
 టతో విరమించుట యుక్తమనితోఁచెడిని. భారతానులలో నచ్చటచ్చట నఖం

యతుల కాధారములు గానవచ్చుచున్నవి. వానింబటియే అప్పకవి "అఖండయ
తిబ్రాల్పగు నాదికవిప్రణీతమై" అని కొంతయాధారమును జూపెను. ఇప్పటిభారత
ములో నాయాయితోట్లుచాలవఱకుమార్పబడినవి. ఎట్టిదేనియు నదిభారతవమ్మత
మైనచో మనముగిరసావహించవలసినదియని పూర్వలాక్షణికులమార్గమువలనఁ
దెలిసికొనవచ్చును. చూడుడు.

చేసెన్ + మహా, అనునది పాసస్థానమున "చేసెమ్మహా,,

అగుట కేవల్యకరణమేని యంతకుమున్నుకలదా! అందులకుశబ్దానుశాసను
ని ప్రయోగమేకదా? శరణము. అట్టిచో వారి బుద్ధిపూర్వప్రయోగముల నేలది
ద్వవలయును? ఈదిద్దఁబాటులనుగూర్చి ముందు విశ్చలముగాఁ జూపఁబడును.

ఉ॥ దిద్దకుండయ్య భారతము దీనిని దానివిభోతే దాన నా

పద్దశ మూడి పూర్వకవిపద్యము లెన్నియొ వన్నెఁ దక్కు మీ
రెద్దియునేని దిద్దునెడ నించుక సంస్కృతి భారతిమ్ముపైఁ
దద్దముఁ జూడ్కినింపుఁడు పదంపడి దిద్దుఁడు హాని లేనిచో.

అ॥ వె॥ సంస్కృతిమ్మన కిది సమమైన తెల్లు గా

దందురేమొ? నిక్కమగును గాని

యెల్లయెడల నట్టులే యుండ దొక్కింత

శ్రద్ధ గలిగి మనము చదువవలయు.

(సశేషము.)

(శృంగారరసమునుగూర్చి.)

ఈశ్వరునికిఁగూడ దేనిలోఁను తెలియ రాని దని మనపూర్వులు నిశ్చంక
ముగాఁ జెప్పసాహించిరో, దేని రసమ్మున నిమగ్నులై బ్రహ్మసందాస్వాదము
నుగూడ నంతగా మన్నింపక తృణీకరించుచుండిరో, దేనిసాహాయ్యమునఁ దమయ
శఃకాయము నభ్రామయముగాఁ జేసికొని.

శ్లో॥ జయంతి తే నుకృతినో రససిద్ధాః కవీశ్వరాః ।

నాస్తియేషాంయశఃకాయే జరామరణజం భయమ్

అనుసూక్తి కుదాహరణములుగాఁ గలిగిరి అట్టిమహాకవుల సూక్తులయం
కుఁ గూడఁ గొందఱు జ్ఞా లవచుర్విదగ్ధులు వృథాబోషరోపణము చేసి తమ య
జ్ఞానవిలసితత్వమును బ్రకటించుచు.

“అవలో మూలచ్ఛేదీ తవపాండిత్య ప్రకర్షః”.

అను పాశ్చిమోక్తికిఁ బ్రథమలక్ష్యకక్షయందుఁ బ్రవిష్టు లగుచున్నారని
నినటకెంతయుఁ జింతింప వలసి యున్నది.

శ్లో॥ శక్తిర్నిపుణతా లోక శాస్త్రీశావ్యాద్యవేక్షణాత్

కావ్యజ్ఞ శిక్షయాభ్యాన ఇతి హేతు స్తదుద్యతే.

శ్లో॥ నన శ బ్ధో న తద్వాచ్యం న సా విద్వా న సా కలా

జాయతే యన్న కావ్యాంగ మహో భారో గురుః కవేః.

లాక్షణికు లుదాహరించిన నైర్లక్షికముల వలన నేమి, యింకను వారి శా
సనముల వలన నేమి కవి కాఁదగువానికి 'వానావిషయములయందుఁ బరిశ్రమ
కల్గి యుండుట యత్యావశ్యకమై యున్నది. తక్కినవిషయములట్లులుంచి ప్ర
కృత ముతన్యసింపఁ బూనుకొన్నది శృంగారరసమును సూర్వినది కావున దా
ని తత్త్వవేత్తృత్వమున కుపకరించువాత్స్యాయన శాస్త్రపాండిత్యముసూర్వి కూడ
లాక్షణికులు శాసించి యుండి రసనంశమును మఱవకుండురుగాక.

శ్లో॥ న్యవహరయతి యథేష్టం సుకవిః కావ్యే స్వతంత్రీతయా.

శ్లో॥ అపతే కావ్యసంసారే కవిరేవ ప్రజాపతిః

శృంగారీచే త్కవిః కావ్యం జాతం రసమయం జగత్

సవన వితరాగశ్చే న్నిరసం నర్వమేవ తత్

ఇత్యాది లాక్షణికోక్తులవలన శబ్దార్థబోధదూషిణము గాకుండ నిరంకుశ
ముగాఁ గవివాణి ప్రసరింపవచ్చు నని తేలుచున్నది.

“నిరంకుశాః కవయః”.

అనువార్యోక్తి నేడు పుట్టినది కాదు. ఇట్లుండఁగా నేటివారు పూర్వ

లనాగరికులని యు వారయక్తుముగా శృంగారమును వర్ణించిరనియు నప్పడు తగినవరిశిలకులు లేమిం జేసి యిది యట్టి నిల్చిపోయిన వనియు సేదంతకన్నమి న్నులను వరిశిలకులుదప్పించిరి కావున వారువానిని సంస్కరించి కొన్నిటికి మూల చేచ్చెదమును గొన్నిటికి సంగమత్రచ్చేదమును విధించి ప్రబంధమునకు మహో వకార యుసరింపఁ బూని రనియు ప్రాయఁగా నీవిషయములను బరిశీలయండుఁ జదివికొని పాఠ్య లనుభవించువిచారమునకుఁ వారమే కానరాకున్నయది.

“దోషాఖలు నాకల్యేన పరిగణితాః”.

అని మహాభాష్యకారులుచెప్పినట్లు పూర్వలాక్షణికుల నిమగ్నవాముకురము నండుఁ బరిశీలించనిదోషముగాని గుణముగాని సేటినాగరికుల హృదయాదర్శము నందుగోచరించునది లేకమును నుండదనిచెప్పటకు జంకవలసిలేదు. వారు సంభోగశృంగారవర్ణనము దాక్షమని మొక్కచోఁ గాకున్న మఱియొక్కచో నైన మొక్కచోఁ గాకున్న మఱియొక్కచోఁ గాని ప్రాసినట్లు మామాగురువులు మాతెవ్వరికిని నువ జేశించినదిలేదు. ఎవరని యెచ్చటనేని యీవిషయము త్యాజ్య మని ప్రాసిన దున్నచోఁ దెల్పి యీసంస్కరణమునకుఁ బూనినచో దీనిని శిరసావహించుట కభ్యంతరము లేదు గాని వట్టిప్రాడిమాటలచే మహాకవుల కావ్యములను దుమ్ముదూలి గావించయత్నించువారి వాక్యములను విశ్వసించఁజాలము నరికదా! నైపెచ్చు మాకుఁ గల ప్రాచీనలాక్షణిక గ్రంథవిశ్వాసముచే నవ్వారియొక్తులను ఖండించి మాకృతజ్ఞతను బ్రకటించుకొని యాచంద్రమునకు సార్థక్యమును గల్పించుకొనుటకు సంసిద్ధులమై యున్నారము.

“అదోషా సగుణౌ సాలంకారౌ కావ్యమ్”.

అని కావ్యలక్షణమును జెప్పుచు మొట్టమొదటనే “అదోషా” అనువిశేషమును సంఘటించిన వారి శాసనముకన్న నితరుల పొడిమాటలు మాకుపాదేయములు గావు.

శ్లో॥ “త దల్పమపి నోపేక్ష్యం కావ్యే దుష్టం కథంచన,

స్యా ద్వృపు స్పృందరమపి శ్విత్రే నైకేన దుర్భగమ్”.

అని చెప్పినమహాభాగులు సంభోగశృంగారమును వర్ణించుట దోషముగా

బరిగడించుచు. అట్టిచో దాని నీటివల నన్న మొన్నటి వారల గర్హింతురో మా కెఱుంగ రాకున్నది. అది రహస్యవిషయ మనియు గోప్యతయవగోపన మెంత యావశ్యకమో ఇదియును సంతకావశ్యకమనియు జెప్ప వత్తురేమో వాదసౌకర్యమునకు క్షణకాలము వీరియొక్తి మెప్పుకొందుముగాక, ఈరియమును గూడఁ బూర్వలే కనిపెట్టియున్నారు. దీనిని బ్రత్యక్షముగాఁ జూపరాదని నిషేధించిరి. వర్తించ రాదని నిషేధించిన వారెవ్వరును గానరారు. అనిషేధ మును బ్రధానముగాఁ జేసికొని యీవాదమునకు దిగుట యుక్తము కాదు. ఇది గాక యాచిత్యముంజటి సంభోగ శృంగారవర్ణనావిషయమునఁ గొందఱు పూర్వ లాక్షణికులు కొన్నిరహస్యములను దెల్పియున్నారు. అంతాకటినిటఁజూపుచున్నారము. పార్వతీపరమేశ్వరాది విషయమును పితృమాతృవిషయమును మఱియుఁ దల్లిల్యవిషయకమును నగు సంభోగ శృంగార మంతగా వర్ణ్యము కాదనికొందఱు సౌచిత్యవిదులు వ్రాసియున్నారు. ఆవ్రాసినవారే కాళిదాసాదులు వర్ణించిరని కూడ నుద్ఘాటించి కొంత వర్ణించి “తథాపి” అని యేదో పరిహారోక్తిని జూపి యున్నారు. అది యిటసంతగాఁ బ్రస్తుతము కాదు. ప్రకృతమావిషయము శైలికొనుటకుఁ బూర్వులు సర్వజ్ఞు లనియు వారికి మనకన్న నెక్కుఁడుశంకలే తోఁచెడివనియు నట్టివారేగును నిషేధించనివిషయమును మనము తెలిసియుఁ దెలియనిజ్ఞానముతో బయటికిఁ జెట్టి పండితులయవహాస్యముల కాస్పదత్వమును వహించుటయే కాక తే వవశమ్మున మనకు లభించిన యోగ్యతనుబట్టిగా మఱియుక దానిఁ బట్టియో వారిగ్రంథమును భస్మసాతగ్రంథింపఁ బ్రయత్నించుటకన్న వహాసాపము వేఱుండఁ బోదనియు నిత్యది.

“వచనాస్సృప్తవృత్తిః, నచనాన్నివృత్తిః”.

ఈను శాసనమును బట్టి చే సెచుప్రణతము కాకుండుటకే సర్రాజ్ఞుఁ డగు చికిత్సకుండు నిర్దుష్టాంగమును దుష్టాంగభ్రాంతిచే భేదించి యంగతైకవియము నాపాదించి పీడింప బిశ్చత్తపుండ్రైకలు పరిణమింపజేడి ననియు సుకెగ్గ వక్కాణించుచున్నారము. వెనుక నెవఁడో ముగ్గుండు తన భార్యకు యావసచిహ్ను ములు కానరాఁగా నయ్యవి పిటకము అని.

“భ్రాంతిషడి”.

తియకాని విస్తరించి విర్జించిన కావ్యమున త్యాజ్యమని కాని తరనీయము కాదని కాని భాషకు నష్టము కల్గించునని కాని దేశోపద్రవకరమని కాని యెవ్వరును ప్రజ్ఞులు చెప్పసాహసించరు. రసమనగాఁ దగ్ధయత్వము నందించునదియే.

“క॥ ఏరసము చెప్పఁబూనిన, శారసమాలించువారి వలరింపని యా నీరసపుఁ గావ్యశవముల, దూరముననపరిహరింపుదురు నీజ్ఞుల్”.

విభావానుభావాదులచేఁ బూర్తిగాఁ బోషింపఁబడనిరసము స్వరవిన్యాస మార్భవాదులచేఁ బోషింపఁబడని రాగమువలె వికలావస్థనందును. కావుననే శృంగారకసాలంబన భూతులగు నాయితా నాయకుల విషయమునఁ బూర్తిగాఁ వర్ణించుటయనఁగాఁ చక్షుఃప్రీతిమొదలు క్రియానిర్వృతివలకును నభ్యంతజ్ఞునిచ్చి యున్నారు. ఆరసము లీకర్మముఁ నెఱుంగక గురుశుశ్రూషలేక నిర్భయముగా నేమో యాత్మేపింపఁబూనుటయే కాక తృప్తావ్రయత్నములొనర్చుట కడుశోచనీయము. ప్రతిమనుజుని జన్మమునకును ముఖ్యకారణ మగుశృంగారరసము నెంతయధర్మితముగాఁబరిగఁజింపఁమో దానినెంతపోషించినా నెంతయెఱుఁగఁగలవాడో మనకునత్యంతానప్రాప్తి కల్గి యిహపర లోకములయందు శుభము నిర్భాగ మగునని యెఱుఁగునది. ఇదిగాక ప్రేమివిద్యార్థియగు బంధకావ్యవహనానంతరము కేవలశృంగారరసపూరితములగు భాగప్రహసనాదులు చదివి సాహిత్యజ్ఞమును సంపాదించి కొనుచున్నాఁడు. దానిని నేటివఱ కేగురువును సేపి ధించి నట్లులేదు. తత్పరసము వలన నేవిద్యార్థియై జ్ఞుడైనట్లు విషము. ఎవఁడేని యొకఁడుండిన నది యన్యోఁ గుటించినను గుటింపవచ్చును.

“నహ్యేకం లక్ష్యం యోగాగంధం పుయోజయతి”.

కావున సంతమాత్రమున నది శాస్త్రమునకుఁ బ్రయోజకత్వము సాహ దింపనేరదు. శృంగారకావ్యవహనమునకుఁ బ్రసరించినట్లు నవనవయావదులగు విద్యార్థులపూర్వదయములు భగవద్గీతావలసమునకుఁ బ్రయత్నింపవు- కష్టించి మనమట్లు మరలించినను లాభములేదు. ఏవోకశేషించి గ్రంథములను జదివినం గాని సాహిత్యజ్ఞానము కుదురదు. చిక్కని సాహిత్యజ్ఞానము గుదిరినవానికిఁ గావ్యరసాస్వాదన మన నెట్టిదియో తెలియుట గడుశుకరము యగును గాన భాగప్రహసనాదులవలనఁ దెలియఁదగు నీతి విటాది ప్రవర్తనము హేయభావన

మనియు సత్రువర్తన మావశ్యకమనియునే కాని యన్యమాకాదని విస్పష్టముగాను,
దానిచే వాడు విటుడుకాక విటవృత్తమును దెలిసికొనినవాడుకూడ నగును.
దానివలన మున్నుదాహరించిన,

“శ్లో॥ ననశబ్దో”.

అను శ్లోకమునఁ గల కొన్ని విషయము లనాయానముగాఁ దెలిసికొనిన
వాడుకూడ నగును. ఇప్పటి నవనాగరికుల సాహసమును వర్ణించుటకు నాకుఁ
వమును నుపాయము దొఁపకున్నయది. విరికిఁ గచాదివర్ణనకు మావ్యవహా
నెడల దశరూపకములును, తద్వర్ణకర్తలును, తచ్చాస్త్ర విధాతలునుకూడ మా
ముఖలే కావలసినవృత్తునగాదా! ఆయీగ్రంథములెల్ల చుర్చితినే బోధించు
నెడల నిందఱునుకూడ నట్టి చుర్చితినే నమృతించురా! వారెల్లరును నమస్తాస్త్ర
ములను నశ్వసించి ధర్మాధర్మము లెఱింగి వానిని వేదపురాణాదులచే బోధించు
టకన్న కావ్యరూపమున బోధించుట శుకరమని యెంచికదా యెందుఁ జ్రవర్తించి
యున్నారు. కావుననే సాహిత్యకౌముదిలో, ప్రభునమ్మతమగు వేదముకతనఁ
బ్రభువులు దక్క నితరులు శాసించఁబడుదురనియు మిత్రసమ్మితములగు పురాణా
దులకతనఁగూడఁ బ్రభువులు నియమముగా శాసించఁబడుట దృశ్యావృత్త
మనియు శంకించికొని కాంతాసమ్మితమగు కావ్యము చక్రవర్తినిగూడఁ గడుఁ
కరముగ లోగఁజేసికొని సత్కార్యవర్తనమునందును ననత్యార్య నివర్తనము
నందును బ్రవర్తించఁజేయునని తాత్రుచ్చియున్నాఁడు.

“కావ్యాలాపార్శ్వే వర్తయేత్”.

అను నిషేధముకూడ సంభోగశృంగాంబదివిషయములుండుటచేఁ బరిపఠ
గూడదని ప్రవర్తించి యుండలేదు. సంభోగ శృంగారమును నిషేధించినచోఁ
దదంగ భూతములగు చక్షుఃప్రీత్యాదివర్ణనలకు సార్థకమై యుండదు. ప్రకా
శ దేవతకుఁ బూజలేనిపట్టున నంగ దేవతలకుఁ బూజ నంగీకరించు వారుండురా!

“అంగానాం ప్రధానఫలేనైవ ఫలవత్త్వాత్”.

అదకుఁ బూర్తిగా శృంగారముత్యావృత్తుని తేలును. తత్త్వాగము నీడ
మగునేని తస్మాదలకము లగురసములన్నియుఁ ద్యాజ్యములు కావలసినవృత్తును.
ఏవోకొన్ని రసములు మిగిలినను నయ్యరి యిట్టియానందమును గలిగించనేరవు.

కావుననే యీరసమునకుఁ బ్రాణాన్యమునుప్పి పూర్వప్రాజ్ఞులెల్లఁ జనుతమ ప్రావీణ్యమును బొవీయున్నారు. ఆయీ విషయములకు లక్ష్యలక్షణములు గీర్వాణ భాషయందే కల్పియన్నవి. అది అంతో యంతో చవిచూడక న్యతం త్రించు వారికిఁ జెప్పఁదగు ప్రత్యుత్తరమేలేదు. ఏవిషయము నేని సంస్కరించు వారు శాస్త్రోక్తతరకమును గనఁజేసి సంస్కరించుట యుక్తము. తుజాదిమతములను కంకరాకలలే ఖండించి నిజమగు వేదమతమును నిర్ణయిస్తారు. భ్రమ ప్రమాదబోధనయంతమును బక్షపాతాదినంపృతమును నగుమనుజునిమనము సంస్కరణస్వార్థంత్యమును వహించుటకుఁ దగదు. కావుననే లక్షణగ్రంథములు పుట్టియన్నవి. అందుఁ బలుమతములు గలవు. వారిమతములలో దేనికొకని పాడుపుస్తకము లేవేని యున్నచో నయ్యది సంపాద్యములలో బహిష్కార్యము లో కావలసినచుచుగాని లక్షణజ్ఞుల పోకడలకు సంబంధము లేనగ్రంథములను ప్రభావంకలవలన నాక్షేపించి మన నాగరికతకే కాక మన పూర్వులకెల్ల నవకీర్తి నార్జించుట మనకు యుక్తముకాదు, వెనుఁ జి లాక్షణికులు చూపిన మార్గము ననుసరించి గ్రంథములు చెప్పిన మన పూర్వులను, మనము తద్గ్రంథములను జగవ క యేదో నొకకార్యోన్మేషాంతమును బురస్కరించికొని త్యజించి కొత్త చట్టములను విధించితిమే యనుకొనుఁడు, నిర్వాజముగ—

శ్లో॥ బ్రాహ్మణేన నిష్ఠారణో ధర్మ, వృథంగోవేదోఽద్యేయోజ్ఞేయశ్చ॥

అను తెలుగున విద్యనభ్యసించి లోకోపకారమునకుఁ దమజీవితమును వెచ్చించిన వారిపోకడలే నింద్యమగునెడల నవ్యాజముగ విద్యనభ్యసించు మనశా సవముపాత్రమెంతకాలము నిలువ నేర్చునో? ప్రాజ్ఞులు విచారించుకొందురుగాక. శృంగారవర్ణన విషయమున భర్తృశాస్త్రాది ప్రతిబంధకమునుగూడ మహాకవులు తరిగఁజించినట్లులేదు. కాని భాషు, శకుంతలాదుష్యంతిసమాగమమును బగటి కాలమందు జరిగినట్లు వర్ణించియున్నాఁడు. ఇది భర్తృశాస్త్రవిరుద్ధము. దీని వలన గ్రహింకఁదగిన నీతికాముమనకు శాస్త్రోల్లంఘనముగూడఁ దృణప్రాయము గనుండును. కావున కాముకుఁడు కాకుండుటకై యత్నింపవలసినది. యను నంతమేకాని వేఱొకటికాదని కావ్యరసజ్ఞులు నిర్ణయింతురు. ఈ విషయమున నిజమమును బాటించుట ఛాందసత్వమని కొందఱు తెల్పియున్నారు.

“శ్లో॥ సామగాయనపూతం మే, నోచ్ఛిష్ట మథరం కురు

ఉత్తంతితానిచే దృఢే వామం కర్ణం దశస్వ మే”

“కాపున నల్లరుగ గవులు...యాగతి నుండునటం చెఱుంగునే”

(మానానారాజనందర్యనము చూడుడు.)

ఇదియటులుండుగాక, ప్రతిలాక్షణికుండును వనలక్షణగ్రంథమునందు

“శ్లో॥ నిశ్శేష చ్యుతచందనమ్,,

అను శ్లోకమునెత్తికొని చర్చించుచున్నాడు. కవకుచాదకర్ణనమే వనితి
రానివారికాయాగ్రంథములేల కనికవచ్చును. నాయకాదిభేదములనునిర్వచన
ముచేసి లక్ష్యములను జూపినరసమంజర్యాదు లేలకనికవచ్చును? తుదకుఁగావ్య
భోరణి భర్తృశాస్త్రరీతిని జెప్పవలసినదని తేలును. దానితోఁ గాంతానమ్మిత
త్వము మూలఁబట్టును, దానితోఁ జమత్కారకారిత్వమడుగంటును. దానితోఁ
గావ్యమనఁగా—

“తుమ్మచెట్టుమీఁదఁ గాకీ గూర్చున్నది తుపాకీలేరాకొడదాము”

అనునదియే కావలసివచ్చును. అంతకుస్థితియింకను మనసంస్కృతాంశ్రీ
ములకుఁ బట్టినవలెఁచెనను, ఏమందురా! మనదేశమునందే కాక జర్మనీలోనగు
దేశములయందుఁగూడ మనమార్పిభాషాపీఠయక పాండిత్యముకలవారు పెక్కులుం
డియున్నారు. వారతీవిషయము నన్యభాషాభ్యేతలపాలుచేసి మిన్నకుండురని తలఁ
చను. ఇయ్యదినిన్న మొన్న తలచూపివచ్చి నందుచున్నయాంధ్రభాషపైఁ బడుట
చేఁగానిసంస్కృతభాషపై వచ్చినచో నీనభావము మహావఁడితులు కాకావ్యముల
నుండిచ్చి యెట్టియవస్థానములనిచ్చియుండురో తెలియకచ్చెడిని. అంశ్రీము సర్వ
మును సంస్కృతిఁజూచుమును బురస్కరించుకొని వర్తించుచున్నది. అగ్రంథము
లను జూనికొని మనపూర్వు లాంశ్రీమునఁగవిత్వమును రచించిరేకాని అరబ్బీ
భాషనుగాని, వేటొకభాషనుగాని, యభ్యుదయమొనర్చి రచించిన వారుకారు.
కావుననే సంస్కృత సాహిత్య వేత్తలకు మనయాంధ్రగ్రంథములయందు నేఁ
టి నవనాగరికసోదరు లాపాదించుదోషములు కనుబట్టువు. ఇట్లుంటే విస్తరింపఁ

బడినదిగాన మన పూర్వుల పరిశీలనాజ్ఞానము సుక్ష్మింత వాగ్రాసించి విరమించుచున్నాడను.

“శ్లో॥ చకాశే వననప్రాయై పురీ వండమహాద్రుమైః”

ఇంద్రశిలాకుల నాపాదించి చర్చించియున్నారు. ఇట్టివారు సంభోగశృంగారవర్ణనము నింద్యమేయగు నెడల నహింతురా! గ్రాహ్యదిబోషములుమాడ నాచిత్యముంబట్టి క్వాచిత్రముగా నమ్మించియున్నారు.

“శ్లో॥ ఉత్తానోచ్ఛాసమందూక వాటితోదరనన్నిభే

క్షేదినీస్త్రీవ్రణే భ్రాంతి రకృమేః కన్య జానుతే”

ఇది జుగుప్సాకరమైనను శాంతుక్రియండు బోషముకాదని కావ్యావళాసనాదులలో వ్రాసుచ్చియున్నారు. కొన్నివిదూషకేత్తు లో దుష్టములుకావని వివేచింపియున్నారు. ఆయావిషయము నెత్తికొన్నచో నిష్పద్యుతుడముట్టడు. మీపంటిప్రాజ్ఞా లెఱుంగనివిషయము నావంటి కించిజ్ఞానకు సులభసాధ్యముకాదు.

“అనుక్తమవ్యతో గ్రాహ్యమ్”

తేలికసారమిది. నేటికనవనాగరికులశంకలు పిచ్చిశంకలు. కొందఱు లేనిపోని యేకమునుగల్పించికొని తత్రాదిపానమును మానుకొనుచున్నవారు కలరు. అట్లే వీరును నని యెఱుంగునది. వీరిని మనము సంస్కృత విద్యాభ్యాసమునకుఁ బరికొల్పవలసియున్నది. వారే తదనంతరమున దీని మంచిచెడ్డలు గుఱిపింపఁగలుగుదురు.

“గోకులాష్టమికి తురకసాహాయ నడుగుట యుక్తముకాదు..”

మఱియుఁ గావ్యనాటకాది పరసము నిర్భరమును నిరతిశయమును నిర్ద్వంద్వమును నగు బ్రహ్మానందము ననుభవించుటకే పుట్టిపడికాని కేవల చరిత్ర మాత్రవిజ్ఞానమునకుఁ గలుగలేదు. తత్తద్వర్ణనలు మానుకొన్నచో నది కావ్యమేకానేరదు. వలసినచో గుహ్యద్యవయవములనుగూడ వర్ణించుటకుఁ గ్వాచిత్రముగ నమ్మించియే యున్నారు. కాని నైఘంటిక వదములచే వర్ణించినచో నల్లలాకులలోఁ జేర్చియున్నారు. మోహనాలయాది పదములచే వాడుట తప్ప గాదని రఘువతిగాక లుప్తోపించుచున్నది. వ్యంగ్యమునకు లక్షణము చెప్పవచ్చు.

“కామినీకుచకలశవ చ్చురుత్కారకారిత్వమ్”

అని లక్షణవేత్తలు నిర్వచించినచో సహృదయులకు సర్వమును విస్వప్నమే యగునుగాన విస్తరింపక యితతో ముగించుచున్నారము.

(చతుర్థాంధ్ర మహాజనసభ, కాకినాడ.)

శ్లో॥ పందేమాతర మార్యచుంబితపదా మాసేతుశీతాచల
ప్రభ్యాతాం కమనీయశైలవిపిన స్వాదూదకహాదినీం
నైకస్వాదిమపూరపూరితఫలత్కృదుటసమోర్వరాం
నానాభాషిత భూషితాంచ విదుషీం వీరప్రసూ శేఖరాం. 1

సీ. అభ్రచుంబితశిరోదభంబులగు పూర్వ
పశ్చిమోత్తరగిరిప్రతిచేత
మధురనిర్మలపయఃప్రధతంబుకౌమ సం
తతముగ్ధబవహించునదులచేత
తరులతాగుల్మకందవనౌషధీనిదా
నములచేడగు కాననములచేత
సంపూర్ణసర్వసస్యప్రశస్యములైన
కిమనీయభూమి భాగములచేత

గీ. నుప్పుతోఁ దొమ్మిదింటి కిం కొకప్రదేశ
మునకుఁ బోకుండ సంసారమును భరించి
శూరులును పండితులునగుసుతులగన్న
తల్లులకు తల్లి! భరతమాతకు జయబు. 2

సీ. చాళుక్యభూపాల సర్వశోముఖరాజ్య
పరిపాలసంబున గరిమవడసి
కాకితీయన రేంద్రకలితసింహాసన
శాసనంబున సుప్రశస్తిగాంచి

ఆర్వీటినంశజానోర్వీశ్వరప్రభా
 వముచ నిస్తులితవైభవముఁబొది
 విజయనగరరాజ్యవిక్రమసాహచ
 వ్యంబుచే విఖ్యాతి పొగిరించి.

గీ. రెడ్డి రాజులచేతి కీర్తనివహించి
 నెలమి సంస్థానములచేత వినుతికెక్కి
 నేటి కాగ్లేయ సామ్రాజ్యపాటవమున
 ప్రబలు మన యాంధ్రమాతకు వాదనములు.

3

సీ. గోదావరీనదీపాదోదకమువ్రావి
 ఫలియూరుకేదారనసత్వలన
 కృష్ణానదీమహాత్కృష్టనీరపయో
 గముచే ఫలిగుభూగమవలన
 తుంగభద్రానదీతోయంబు సస్యస
 పూణ్యంబుగొవించుపుడమివలన
 పెన్నాతరంగిణీస్నానశానులన
 సింధుధిగుహలనేలవలన.

గీ. మళయ ఋషకుల్యమొదిలైనర్పులవలన
 తనుజులను కష్టపడి పెంచును నార్క
 గౌరవముతోడ తనసంతానోన్
 దనకు మాయాంధ్రమాతకు బ్రతిశతము.

4

సీ. రాజరాజనరేంద్రప్రేక్షావిభూతితో
 నెయ్యింబుగన్ననన్నయ్యవలన
 మమమసిద్ధిపుష్కలమహానీయకీర్తిచే
 మహానగన్నతిక్కనలన

నన పేమభూపాలుసునయశోలక్ష్యకి

బట్టెనశ్రీనాథభట్టనలన

కృష్ణరాచానికీర్తి కిరపులై పేరుజెం

దిససునుల్ పెద్దనాదికులవలన

గీ. మత్తియు సోమన సోతన మారనాచి

కపులపలనఁ గవిప్రసూఖ్యాతిఁగాంచి

యాధ్రుభాషాప్రపంచ మేమహాకవేటి

ననుక నిలిపిన యాధ్రుమాంకు జూహు.

5

సీ. మనభాషతోడనే మనశ్శిల్పికి నవ్వు

విడుపు లేకుండఁ గాంపవలయు

మనమునకిపెత్తెకం బొనరిం మును మన

యమ్మయే మనలఁ గాపాడవలయు

మనమండలంబున మనతల్లివేఱ న

సింహఁగా గృహముఁ గట్టెంపవలయు

మనసఁగోదరులు సామంజస్యమున నేర్పు

చరువులే మనమెల్ల చనునవలయు

గీ. మనము గావింపఁదగు ప్రచురణములెల్ల

నిలభింపఁగలిగిగా మన సోదరులకు

మాతృభాషనే చార్త బహుగవలయు

నాంధ్రఁడనీ ములార మా యచ్చలార.

6

సీ. ఆగ్లేయసామ్రాజ్య మధిపతి స్వాతంత్ర్య

మునోసంగ మనకిది మొదటిమెట్ట

మనమెల్ల చైక్విసంపద మీరగావించు

మనపుకోస్పృకి మనికివట్టు

మనభాష యభివృద్ధి ఘనతయు సర్వశా
 త్రుపరిపూర్తివహింప రచ్చపట్టు
 మాతృసేవ తృజించి మన మన్యసేవకై
 దాటిపోనీయని త్రాళ్ళకట్టు

గీ. మొనయుసంఘదురాచారములను నెట్టు
 రాజభక్తిని గూల్పుని రాతిగట్టు
 స్వీయగౌరవ మరికట్టు చెంపపెట్టు
 మానకుం డాంధ్రజనులార మనలపట్టు.

7

సీ. విభజించియును ప్రజాభిప్రాయమునుబట్టి
 వంగదేశము గలుపంగలేదె
 కోరినమాత్ర బేహారురాష్ట్రం బది
 ప్రజ్యేకముగఁ జేయఁ బడంగలేదె
 శాసనసభకుఁ బ్రజాప్రతినిధులను
 నెన్నుకో నధికార మీయలేదె
 అనుమతిపంగలేదె హైందవంబగు విశ్వ
 విద్యాలయంబు స్థాపించుటకును

గీ. కోరికలు కోరినంత చేకూరలేదు
 మాకటంచుఁ బ్రయత్నంబు మానరాదు
 పట్టుదలమానకుం డాంధ్రధట్టులార
 తెగువఁ జూపిపుడి తెగ్గదిట్టలార.

8

సీ. మనపురోవృద్ధి సాధనము లాలోచించు
 సభ లిట్లులే టేట జరుగుఁగాత
 మొలకలెత్తినతెగ్గు 'మూమెయి' మనపెద్ద
 యన్నల కభివృద్ధియగునుగాత

ఆబాలగోపాల మాంధ్రు లందఱు రాష్ట్ర)
విభజన కేకీభవింతుగాత
సామ్రాజ్యశాసనసభలోన నీరీతి
తీర్మాన మొక్కటి తెల్తుగాత

గీ. భాషలంబట్టి రాష్ట్రవిభాగ మొకటి
మొదటఁ గావించుదురుగాత పిదప నిండి
యాను నాప్రేలియాజ్ఞలునట్టిదాని
నొనరుతురుగాత మన దొరతనమువారు.

9

(ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు, కాకినాడ.)

గీ. చెన్నపురమునఁ గాఁపుర మొన్నయట్టి,
యాంధ్రపరిషత్తునకు శుభప్రా ప్తిరస్తు
ఆంధ్రభాషకు వాదంబు లాశుచున్న
యుధయపక్షంబులకు నైక్య ముండుగాక.

నీ. అగ్నేయ భాషాగ నానుకూల్యంబున
సరిలేని సాహిత్యగరిమ నడసి
దేవభాషాంగ నాసేవనాబలమునఁ
దులలేని సాభాగ్యకలనఁ గాంచి
నన్నయాదులు కవినాథు లేర్పఱచిన
యెనలేని మార్గంబు ననుసరించి
ప్రతివేళినుల నన్యపరిషత్తులశ్రీల
ప్రతిలేని యాచారపటిమఁ గాంచి

గీ. ముద్దుబిడ్డలు మాటాడుసుద్దులెల్లఁ
జక్కపఱచుచు నభివృద్ధి కెక్కుఁగాక

నాంధ్రసాహిత్యపరిషదబ్దాయతాః
సద్యశోభక కుదిక్కులఁ జాటుకొనుచు.

సీ. చాతృత్వమందు రాధాతనూజాతున

కవల నేడాకు లెక్కున పఠించె
నపరిమితాదృష్టమందు సుదర్శన

ధరణిజానిని దలదన్ని మించె
బాల్యంబునాద సౌఖ్య్యాదిగుణముల

ధర్మరాజును దలదాటి మించె
జిన్నతనంబునం దన్నిదిగంతంబు

లును తనకీర్తికామినికిఁ జూపె

గీ. నాంధ్రభాషను బోషించె నట్టిఘనుఁడు
రావుకులమణి శ్రీసూర్యరాయనృపతి
నేటియగ్రాసనాఫెపుం డౌట చూడ
నాంధ్రపరిషత్తు చేయుపుణ్యంబు గాదె.

సీ. ఇంగ్లీషుభాషలో ఎ. ఏ. బి. ఎల్. డాక్ట

ప్యాసు చేసిన మహాపాండితుఁడు
సాసక్రాంతాధిబుల శతఘంటకవనంబు

పఠించినట్టి విద్యత్ప్రభుఁడు
ఆనందదంతీశ్వరాఖ్యరాజాఖాడ

లున కెంతయును బ్రీతి మనినమేటి
విజయపురీహూణవిద్యామహాశాల ప్రె

న్సిపల్ పదవి గాంచినఘనుఁడు

గీ. ధరఁ గిలంబ్యన్వవాయుధామకీచి

యనఁగ నొప్పురు రామానుజార్యహాళి

నేటియగ్రాసనాధిపుం డాట చూడ
నాంధ్రపరిషత్తు సేయు భాగ్యంబుగాదె.

(ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు, రాజమండ్రి)

మ. స్మయమానాంధ్రముయ్యప్రసిద్ధకవితాసాగ్రూజ్యపట్టంబు న
న్నయ కల్పించిన నీపయఃప్రసృతి కీనాఁ డాంధ్రసాహిత్యవా
జ్ఞయవల్లీతతి నాంధ్రలోకహృదయావాలస్థితక బెంచి భ
న్యయశోభూతులు గూర్చు లొక్కవిషయంబా? తల్లి ! గోదావరీ. ౧

నీ. చినిగిసోయనప్రాతచీర కట్టక పట్టు
కోక లేటి కటంఠు గొఁబఁగువారు
ముసుగువేసి విభూతి నొసటిపైఁ బూయక
పింగార మే లామఁ జెప్పవారు
ఇష్టపెనట్లు లూకేఁగిప కేటి కీ
పదసౌష్ఠవం బంచుఁ బలుకువారు
పదిసువర్ణములు సంపాదింపఁ జాలక
కై సేతలే లంచుఁ గనలువారు

జే. గి. నీమతము నీస్వరూపంబు నీనియమము
పాడుచేయక యుండఁ గాపాడుఁగాత
మాంధ్రసాహిత్యపరిషద మహారహంబు
సరసగుణపేటి ! యాంధ్రభాషావధూటి !

౨

నీ. అష్టభాషలకు వాగనుశాసనమండైన
సన్నయ్యకివి పెంచినాఁడు మున్న
ప్రేమానుబంధమ్ముతో ముద్దుముచ్చటలే
తిక్కన్నకవి మున్ను తీర్చినాఁడు

పసుపుగాఁ బల్లకీపై సర్వదేశముల్

శ్రీనాథకవి మున్ను త్రిప్పినాఁడు

లలితశయ్యారసాలంకారనస్తువుల్

పెద్దన్నకవి మున్ను పెట్టినాఁడు

తే. గీ. అట్టికవితావధూతి కోయాయ్యలార !

యిచ్చనచ్చినయట్లు మీనచ్చినట్లు

నగలు నాణెముల్లును బెట్టెదగును గాని

సూత్రములు త్రొవకుం డాధ్రమూరులార !

3

—♦ భ క్తి ♦—

(శ్రీ సత్యనారాయణస్వామి.)

సీ. ఇనుగంటిరామరాయనికొండయందు స్వ

యావ్యక్త మయ్యె నేయనఘమూర్తి

తాఁజనించినదాది తత్పర్వతమునకు

రత్నగిర్యాఖ్య నేర్పఱచె నెనఁడు

అన్యసంసేనసం బాగీకరింపక

యనుగంటికులులఁ గైకొనియె నెనఁడు

ఎన్నివిఘ్నము లాఁగ నున్న నవ్వాని నొ

టరి సేనకులచేత నణిమె నెనఁడు.

తే. గీ. తనదుభక్తుని నినుగంటిఘనకులీను

సుప్రకాశుఁ బ్రకాశుఁ బ్రోచుత మతండు

ఇంతకన్నను విభవమ్ము లెసకమెసఁగ

సత్యనారాయణస్వామి నిత్య మొమి.

౧

ఉ. ఎన్నియొయుత్సవమ్ములు మహిం గల వయ్యెడ కేగువార లా
 కన్నత గాంచుటలో గల దబద్ధము గాదిట నట్టిపీడ మే
 మెన్నడుఁగాని మౌదునకు నేనియుఁ గన్నది లే దొకప్పుడు
 విన్నది లేద యిమహిమ వే టిటువంటితరణ్య లుండిరే ? ౨

సీ. ఇనుగంటివంశపావను తైనరాజుల
 ప్రాధవంబునఁ బ్రోవఁబడినవారు
 సత్యనారాయణస్వామి కళ్యాణోత్స
 వంబులకై సాయపడెడువారు
 గ్రాహ్యణధ క్తి దైవప్రపత్తియు గల
 పిసయంపుగలిమిచే నెలయువారు
 బరిమిఁద నిలఁబడి మంచి బెబ్బులివైన
 నడిదంపుఁజూచుచే బొడుచువారు

తే. గీ. అన్తనరమునఁ గాంపురం బుచ్చవారు
 నేటికిని బూర్వపద్ధతి నిలుచువారు
 పరమభక్తులు నైన యొంటరుల నెల్ల
 సత్యనారాయణస్వామి సాకుఁగాక.

3

సీ. పదియాఱువేలగోపశ్రీలపాలిండ్ల
 నిల్లటం బుండిన యెమ్మెక్కొడు
 పంపానదీతీర గాలపుష్పరామ
 మాకంద లలిత పుంస్కొకిలంబు
 మాఁడుకన్నులవేల్పు మొదలైన జేజీల
 కెల్ల నీడ నొసంగు నల్లమబ్బు
 సూర్యక్షకాశభాసురచి త్రసీరజం
 బిల్లుగా నెపుడు వర్తిల్లుబాటి

తే. గీ. అన్నవరమునఁ గాఁపురం బున్న గేస్తు
 రమ్యగుణుఁడైన సత్యనారాయణుండు
 మమ్ము మాప్రభువయ్యని మమతఁ జూపి
 ప్రోచుఁగావుత మెపుడు ప్రభులకరుణ.

౪

దశావతారము.

ఉ. ముచ్చిలి వేదముల్ జలధి ముద్గినరక్కసు నుక్కడంపఁగా
 మచ్చెమవై మహాజలధిమధ్యమునఁ జొరఁబాటి యచ్చటన్
 గ్రచ్చుట వానిఁ జంపి యలకాంచనగర్భున కాగమంబు లం
 దిచ్చిన నీచర్చిత కివియే పదివేలనమస్కృతుల్ హరీ.

౧

చ॥ జలనిధి పేరి హీరకలశెంబున మంధరభూధరంబుపే
 ర్గలయలకవ్యమున్ జొనిపి త్రాడుగ సర్పవిభుఁ బొనర్చి దై
 త్యులు సురలున్ మధించుతఱిఁ దోడన మంధర మప్పయోధిలో
 పల మునుఁగంగఁ గూర్మము యై కెగ నెత్తినదేవు నెంచెదన్ . ౨

చ. తపమునఁ బద్మసూతికి ముదం బొనరించి వరంబుగాంచి దే
 వపతి నదల్చి దేవతల బాధలుపెట్టెఁచు హేమనేత్రుఁ డి
 ట్టిపనులచేత భూయికి ఘటించెడియాపదఁ బాపనెంచి యా
 రిపుని కిటీంద్రమై త్రుటి హరించినదేవు హరిన్ దలంచెదన్ . 3

చ. కొడుకు హరీ! హరీ! యనుచుఁ గోవిదమాన్యుడు సుస్మరింపఁగా
 దుడుకుతనం బటంచుఁ బగతోఁ గొమరున్ గను గోడు వెట్టునా
 చెడుగును యాపుమాప నరసింహమవై యుకుకంబమంతునన్
 బాడమిన సర్వలోకజనపూజ్యచర్చిత్రుఁ డలంతు నిన్ హరీ.

౪

క. కడుఁజిన్నివడుగవై మూఁ

డదుగులు పుడమిని బల్లిండు యాచించిన యా

గడుసుందనంబు భక్తుల

యడుసుందనము హరింప నగుగాక హరి.

గ

చ. ఇరువదియొక్కమాటు ధరణీద్రుల నుక్కడఁగించి రక్తసా
గర మొనరించి యందుఁ బితృకర్మ మొనర్చి మహానుభావుడై
పరశువు మర్రాపునుండి యిలపై నిడి శాంతమనస్కుడై శివం
కరముదపం బొనర్చినజగన్నుతు రాముని సంస్మరించెదన్. ౬

చ. జనకునియానతిన్ గహనసద్భములన్ బదునాలుగేండ్లు దే
వన మొనరించి యయ్యెడ నపాత్రుఁడు రావణరాక్షసుండు భా
ర్యను హరియింపఁ గోతులదొరన్ జెలిగాఁగొని వానిసేనప్రా
పున దనుజేంద్రుఁ గూల్చి యశముం గయికొన్ననిను న్నుతించెదన్.

ఉ. ఘాతుకుఁ దల్లిదండ్రులను గాఢీయవెట్టిన యుగ్రసేనజున్
మాతులుఁ గంసునిన్ గెడపి మధ్యమపాథుని చిత్తశుద్ధికై
గీతలుసెప్పి కౌరవుల గీటడఁగించినవాసుదేవు వి
ఖ్యాతుని సంస్మరించెద మహాత్మునిఁ గృష్ణుని వీరత్వస్థునిన్. ౭

తే. గీ. బుద్ధకూపంబుచేతఁ బ్రబుద్ధుఁడనము
జనులఁ దత్కాలదుర్మత శ్రవణమనన
దుష్టులను శిష్టుల నొనర్చి పుష్టి జగతి
కొనఁగు నీకు నమస్కార మోమహాత్మ ! ౮

తే. గీ. దుష్టజనతాప్రభూతమై శిష్టరహిత
మై యధర్మభూయిష్టమ్ము నైనధరణిఁ
గలి హరించి ప్రోచుటకునై కలికిమూర్తి
వగుదువఁట ! దేవదేవ ! నీకగుత జయము. ౧౦

(శ్రీసర్పవరపు భావనారాయణస్వామి.)

సీ. ఇందిరాసుందరీమందిరాంతఃపురా

భిందచారిమిభిందనందనములు

భక్తమానసవియత్పదపీనిరాయాస

సంచారభాస్కరస్యందనములు

లమరలోకాధిపప్రముఖమాభిగీరీట

కురుషిందమాణిశ్యకుందనములు

కచారప్రసారాకులీక్రియమాణ

రిక్షకులాంగనాక్రందనములు

తే. గీ. నీకలగూరమ్ము లొకకొన్ని నెఱపుమయ్య?

కలితతులితేష్వరత్వసంక్రందనములు

భావనారాయణస్వామి పరమపురుష !

భక్తరక్షణ నీ కివే వందనములు.

౧

సీ. శ్రీనైష్ఠులు ప్రక్క సేనకై గుమిగూడ,

గాయకుల్ సంగీతకములు పాడ

విస్తోత్తములు వెన్న పేదముల్ పఠయింప

సర్తనాంగనలు ముందట నటించ

వైన్యకులు బిట్టవాద్యముల్ వాయించ

జూచువారిల కెల్ల జూడ్కినింప

బ్రతియింట మంగళారాత్రికల్ గ్రహియింప

జందనగంధులు సంచరింప

తే. గీ. గరుడవాహన మెక్కి శ్రీసరవరముని

తోడ శ్రీదేవితోడను గూడి నేడు

భాననారాయణస్వామి బయలుదేరె
సర్పపురమున ముక్కోటిసమయమును.

౨

సీ. జోహారు దుష్టరక్షోరాజశిక్షణ

దక్షచారుతప్రతాప! నీకు

దండంబు భక్తవత్సలకిరాపినిలాస

జాలపాలితజగజ్జాల! నీకు

వండనంబు దిగంతపాలచూళికిరీట

ప్రీతితమణిపాదపీఠ! నీకు

మ్రొక్కులు దేవతాపూజనీయాధిక

ప్రీయమాణవలచ్ఛత్ర! నీకు

తే. గీ. శరణు సంహారాఘవాచార్యహృదయ

పంకజాతనినాసనిష్పంద! నీకు

గరుడవాహన మెక్కి నిగ్రామమేగు

మండుదేవుండ! నారాయణుండ! నీకు.

3

నారాయణదాసు.

తే. గీ. ఎన్నియో వత్సరము లాయె నేను నిన్ను

గాంచి నారాయణుండ? నీకథను వినియు

మాప్రకాశరాయనుని కుమారపెండ్లి

కారణమ్మన నిన్ను జూడఁ గల్గె నేడు.

౧

చ. కడియము వచ్చితంట? నన్ను గాంచెడిపూనికతోడ, నాడు మా

బుడుతని నడ్గితంట! పొలము జనె నంచువదించెనంట! నెం

బడిగ 'మొటారు' నెక్కి మునుపచ్చినత్రోవనె యేగితంట? మి

త్రుండ? యలరాజరాజ్పురికిఁ దొందరపాటియ సేయ నాయమే. ౨

క. తొందరపాటునకుఁ ఫల

మందితి మావిధునిచేత నానీతుఁడవై

యిందఱలో నేదెప్పుఁగ

సందిచ్చితి వార? యెంతచతురుఁడ వొక్కో?

3

గా న ము.

సీ. సంచనరాయనిసంగీత మెచ్చున్న

నాగరత్నము నేమనంగవచ్చు ?

నాగరత్నముపాట నాణెం బటందుమా ?

కోటయ్య కేమాట గూర్చునొప్పు?

కోటయ్యపాటయే గొప్పదటందుమా?

సంగన్న నేమి యనంగ నగును?

సంగన్నపాటయే సరసం బటందుమా?

కలుగు నేమో? వేళొకండు ఘనుఁడు

తే. గీ. అదియునుంగాక గానరసాబ్ధి మునిగి

తేలలే కట్టులో తేలి యోలి మరల

మున్ని మఱి తేలి మఱిమున్ని మొనసి తేలఁ

జాల కున్నట్టిసభ కేమి శక్తి గలదు.

౧

క. సంగన్న యనుట కన్నను

సంగీతన్న యనఁ గొంతసంగతమా నీ

సంగన్న శాస్త్రి గారి న

నంగా వాయించి తపరనారదమానీ?

౨

ఉ. మ్రింగునో లేక ముక్కుగొని మిక్కిలి నొక్కునో? లేక మీఁదికిఁ

జెంగున దాఁటునో? యనఁ గుచేప్ప లొనర్చెడివారి పాటలే

రంగుగనుండుచో వినఁ గరంబుఁ గుతూహల మబ్బు. రామసు
బ్బాంగజపాట శ్రోతముల కక్షులకుఁ ముద మూరఁజేయదే? ౧

క. తెగఁబాడినపైఁ బాడెడి

వగయొద్దికలును ననంగు వగలఁ బొగులుపై

నొగిలిన మగువల కళలును

సొగియుచు రామసుబ్బసూరి వరేణ్య.

౨

శా. రాంతహ్మగతి జంత్రము న్న పుపుటఁ గాంతమ్ముగాఁ బొడుటఁ
గాంతప్రక్రియఁ గీర్తనల్ నుపుపుటఁ గాంతాస్వనం బూనుటఁ
'గాంతయ్య' యని యీతనిం బిలుతునో? కాకంతయుఁ మున్నె వా
క్కాంతుం డారయుఁగాన నీతని కిటుల్ గల్పించెనో? నామము ౧

ఉ. పాడినపాట యంతయును బ్రాణదమై తనరాఁసప్పడే,
సూడిదగా సుదృక్తతిని జొక్కఁగఁ జేసెడిఁగాక గానమే
జాడనొ యెట్టులో యొకటి చక్కఁగ నుండిన నేమి? యంతయుఁ
గాడిదగ త్తరైన నది గానమే? గాయనుఁ డౌనె? యీతఁడు. ౧

క. తన తెదుట నున్న వారిల

ననయముఁ దలలూఁపఁ జేయునాతఁడు దాగా

యనుఁ డౌనుగాక మాటికిఁ

దనతలఁ దాఁ ద్రిప్పికొనునతఁడు గాయనుఁడే?

౨

క. మునిసాములనఁగ నెందును

ననురాగము నందు వారలా? నీగాన

మ్మునయందు వెట్టిమోహము

గనునీమునిసామి యెట్టిగానమ్మొకదా?

3

ఉ. బాదుగుఁ డన్న కారణముఁ బట్టి వచించుటగాదు నిక్కమీ
చందపుగాత్రమున్ మృదుభక్తేలియు నైమిషి గూడఁ గూడుటల్
నాదలవేల మ్మటను వహ్వరై లక్షలఁ గల్గు నేమొకో?
సందియ, మొతయేనియును జక్కఁగఁ బాడితివయ్యో? లక్ష్యణా? ర

ఉ. గానమునన్ గవిత్యమున గాయనగాయనులన్ గవీంద్రులన్
భాసమునన్ జపమ్మున మహాత్ములచిత్తములందు వెన్నెలన్
జ్ఞానమునందు మౌనమునఁ గల్గినశక్తి నెవం డెఱుంగు వి
ద్యానిధులైనవార లెవరైనను వంద్యులు వంద్య లెమ్మెయ్యన్ ౧
క. ధనకోటిపాట కేరు

చ్చిన ఋణమున్ దీక్షింబోగు చేప్పవలయు యు

క్తిని నొక్కఁ డీచట నయ్యా

ఖ్యనె యిటునటు చేసి యొసంగ గౌరవము గదా? ౨

తే. గీ. తిత్తి మన్నింపఁ బడదొక్కా? దేవదారు

కట్టకును లేదె మిక్కిలి గౌరవంబు

గుట్టుపున్ మ్రొడుకల కెంతగొప్పలేను

విద్య గలవస్తువుల కెందు నెలియుఁ గలదె. 3

మ. భువిలో విద్య లనంగ నెట్టివియో? సంపూజ్యత్వ మవ్వానిలోఁ
గవు లెద్దానికి ముం దొసంగ వలెనో? కాకన్నియ్యన్ విద్వేగో?
చవి యెద్దానికి నిర్వివాద్యమో? యశస్సంపత్ప్రదం జేసియో?
యువతీగానము లెట్టివో? తెలిసె నోహూ నేటికిఁ గోటిరో. ౪

క. ధనకోటికి ధనమిచ్చుట

మనవియో? యది యెట్టులుండ మన మందఱమున్

ఘనతయు వినుతియు నిత్యము

ధనకోటికి నొక్క లెక్కె? ధనమున్ గినమున్. ౫

త. గీ. మోహిని వేషధారిణీ శ్రీహరిగని
మోహవార్షిధిలో ముగ్ధు బాహులేయి.
జనకు ననిరు త్తమగు కృపాధనమువలన
మోహినిగానసభ వృద్ధిఁ బొందుఁ గాక.

౬.

ఉత్పలమాలిక.

ఉ. 'కోటయగారు గానమున గొప్పవహించి' రటన్న యట్టి యి
మ్మాటకుఁ గోపమంది యొక మాన్యుఁడు నన్నుఁ దఱాలునో నిరా
ఘాటత నెన్నియో గొణిఁగెఁ, గాని యదేమి పురాకృతంబో? యీ
పాటకు నామనమ్మున నసారముదంబు జనించినట్లు ల
ప్పాటకుపాటకుఁ గలుగు పద్ధతి నొప్పడ జేమి సేతు? నీ
'కేటికి గానపు' విషయ మించుక యేని యెఱుంగ పూరకే
మాటికిమాటికిఁ దెలియుమానిసివోలె నటించు వందురా?
నోటికి బుద్ధిచెప్పికొన మాఱువిధంబు యెఱించినో నిరా
ఘాటతఁబూని వాఁగుటకుఁగాఁ బ్రయతించిన నేమి సేతు? నే
మాటల కేనియోచ్చి తనమానసమందలి యూహ తెల్పుట
బూటక మాడ నోరువనీపూగుఁడు లక్షణమయ్యెనేని "యా
కోటయగారు గానమునకు" మన బాదరునందు మేటి" యి
టుటికిపెచ్చగు? జగతి నెల్లడఁ జేరునహించు యోగ్యుఁ డీ
మాటకుఁజూలఁడే? యకట? మామప్రపంచములోన సత్యము
మాటకుఁగూడ నెట్టి యవమానము వచ్చుచునున్న దద్దిరే? ౧

చ. కనకయశోస్త్రి! నీ దయన గాత్రము సర్వవిధంబు మిక్కిలి
వీనుతీకిఁబోత్రె, మోతయు గభీరము మేఘరవోపమంబు నికో
వీనుటకు నేడు చూచుటకు వీనము భేదము గానఁజూము గా
యనకశిరోవిభూషణమై వైతిని నీ సుకృతంబు స్వల్పమే? ౧

తే. గీ. గాత్రముండిన జ్ఞానంబు గలుగఁబోదు
జ్ఞానముండిన గాత్రంబు గలుగఁబోదు
రెండుగల్గినవాఁ డొక్కఁడును నూట
నాఁట, వారలలోఁ గడు మేటి వీవు

౨

ఉ. మోము వికారచేష్టలకుఁ బో గమకింపదు, గొంతపస్వరా
ఖ్యామయదోషముఁ గొనదు, హస్తము శస్త్రము తంత్రవాద్యమం
దేమిట లోటు నీకు? స్వరమేగెడిపట్టునఁ బర్వతాగ్రపున్
భూములనుండి క్రిందఁ బడఁబోవు ఝరంబు భరంబుఁ జూపెడిన్. ౩

—: క పు లు. :—

(రవీంద్రనాథతాకూరు.)

శ్లో. సర్వదీప్తపవతంసచారుకవితామల్లిప్రసూనస్రజే
వాగీశాయ రవీంద్రనాథకవయే కుర్మ శ్శుభాశంసనం
హేలానిర్మితయాఽపి కావ్యసుధయా భాషాంతరీభూతయాఽ
ప్యామోదం వితనోతి య స్సమనసాం సర్వప్రపంచేఽఘనా. ౧

శ్లో. ఓకూరువంశంబుఁ పూర్ణచంద్రో
దేవేంద్రనాథస్య సుఖో మహాద్వేః
బుగాశహూణామందేశ భాషా
నిధిః పురోభాతి రవీంద్రనాథః

౨

శ్లో. ఖండేఖండే నగర్యామపిచ జనపదే దేశభాషా స్వనూక్తం
పుణ్యా దేకాగ్రచిత్తాః పులకితవపుషో యస్య కావ్యం పఠంతి
వాద్యేవ యస్య వాచి క్షిపతి మధుర్మునీ శీతలాం భూతధాత్రి
సర్వేషా మక్షియుగ్మం సపది విశనుతా మాతిథేయం రవీంద్రః. ౩

సీ. లఖిలదేశసముచ్చయం బైనబహుమతి

గణించె నేనూరికొకలంబు

రసవత్కథానకప్రసరణావిరూపిత

కల్పించె నేకవికల్పనంబు

భరతఖండము కవిప్రభుజన్మఖని యన్న

ఖ్యాతి స్థాపించె నేఘనునిపేరు

సర్వవిద్యాగార చత్వరమ్ములయుండు

దాండవంబాడ నేధన్యుకీర్తి

తే. గీ. సుకవితాశక్తి నట్టిభాసురగుండ

నరుగుదెంచితివయ్య మాపురికిఁ గాకి

నాడ కీనాటికి రంపింద్రనాథ సుకవి

సార్వభౌమ! యిదే నీకు స్వాగతంబు.

౪

సీ. వంగరాష్ట్రము గర్వపడునట్టులు మహర్షి

దేవేంద్రనాథుఁ బుత్రీకరించె

భారతీయులు తుష్టిపడంగ “నోబిలు ప్రేమ”

గైకొనె సరసమాకావనమందు

సర్వానుభవనీయసంగతుల్ చొనుపుచు

వర్షించె బెక్కుకావ్యములు జగతి

నన్యఖండముల బ్రహ్మైక్యమ్ము వివరించు

గీతాంజలి రచించి కీర్తివడసె

తే. గీ. జ్ఞానమునయందెకాక యైశ్వర్యమందు

సైతము రహించె భాగ్యవిస్ఫీలి మెఱయ

నవసుధాసూరికి రంపింద్రనాథుకీర్తి

కభ్యుదయ మబ్బుగాత నిరంతరంబు.

౫

(ఒకకవయిత్రీ.)

మ. జననంబుదితి సత్కవీటులమునక నత్యేవ కావించి పెరి
చినకైతక బరమాత్మసాత్కృతిగ వాసిక సర్వమర్పించి స
జ్జనమాన్యత్వము గాంచి శాశ్వతయశస్సంతాన మార్జించితో
కనకాంబా? సత్తులందు నీ కుకమ లోకంబుదు తేదెందులక.౧

కా. కాశీనాథునివంశదీపకుఁ డనంగా నెందుఁ బెంపొందు నా
గేశుం డేనును శ్రీపదాస్వయుఁడు శ్రీకృష్ణుండు లోనా సుధీ
వైశంపాయనులట్లు నీమకవిత్వ నర్జించి నాఁడిచ్చునా
ఘోషీర్వాదము చాలదే? ముక్తతి బ్రహ్మానందముఁ జెందగక.౨

క. ఉవిదకుఁ దిలకముకిన్నక
బ్రవిమలభూషణము లేదు ప్రార్థనమునక
తప్తలదది నీకుఁ బోయి,
కనితిలకమవైతి లోటు గనుపడ గింకనో.

3

—: నా నా సందర్భములు. :—

(కాకినాడ మ్యునిసిపలు సంఘము.)

సీ. అనుకూలసభ్యుల నరిసి నేమించుకోఁ
గల్గిన పౌరసంఘంబు గల్గి
ప్రజలమాటలఁ బట్టి పట్టణసౌభాగ్య
మొనగూర్పు మంచినభ్యులును గల్గి
పట్టణం బభివృద్ధిపఱచుచుఁ బరిశుద్ధి
సలిపెడి యద్యోగిజనులు గలిగి
సకలకార్యమ్ములు సవరించుకోగల
మేటియొనకైచ్చెచ్చేను గలిగి

తే. గీ. అన్ని పట్టణములకంటె మిన్నవగుచుఁ
గీర్తినడయుచు సుజనైక గేయమైన
గౌరవమ్మున కిక్కవై కాకినాడ
మ్యునిసిపల్ సంఘమా? వృద్ధిబొందుమమ్మ? ౧

సీ. ఓటల్ల భయపెట్టి చాటులంచములిచ్చి
సభ్యతాపదవి కాసమృతారు
అధికారులగువారి యాశ్రయబలమున
“మెంబర్షిప్స్” కామించువారు
సభకు విగ్రహపుష్టిసలుపుచు యజమానుఁ
జేడిచెప్పినఁ జేతులెత్తువారు
చమత్సందెలురాక పదిమందిలోఁ దలఁ
ద్రిష్టికోఁగోరి యత్నించువారు

తే. గీ. సభ్యతాపద మానించు సమయముండు
దప్పఁ దమవీధిచూడని ధన్యతములు
నీకు మెంబర్లుకాకుండఁ గాకినాడ
మ్యునిసిపల్ సంఘమా? వృద్ధి నెనయుమమ్మ? ౨

(జర్మనీయుద్ధము.)

సీ. కదనవ్రసంగంబు కలలోనిదగుటచేఁ
గనుమాటు చెందిన కత్తిపోటు
వ్రస్తుతావస్థకు బనికిరాకుంటచేఁ
గ్రాంతిగిల్లిన ధనుఃపాటవంబు
సౌఖ్యమరక్తి విస్తారమాయుంటచేఁ
గ్రామాలిన మేటి గ్రామబలము

అవసరం చినుమంతయైన లేకుంటచే

మాయమైపోయిన మంత్రశక్తి

తే. గీ. మరల మనమెల్ల నొకసారి స్మరణచేయ

సమయ మేతెంచె నివృ డాజర్మనీల

దోర్మదం బడగింపఁ బడుండు పడుండు

రండు లెండయ్య? సంగ్రామరంగమునకు.

౧

(వినుకొండ.)

శా. ద్రవ్యాశ్శక్తిగొని కాని లోకమున సంస్తవ్యత్వసంపాదక

త్వవ్యామోహముచేతఁగాని యటులేతాదృజ్మహాధారణా

దివ్యాప్యంబవధానమున సలుప నేతేజోము ప్రాజ్ఞుల కవి

త్వప్యత్వన్నులు పిల్వనంప నిరసింపరామి నేతెంచుటల్.

౧

మ. అవధానమ్ములు మానుకొందమన మా కామేటి కామేడు చి

న్నవో లేకుండినఁ బెద్దవో యొనరువక మాన్యుల్ కవిత్వాభిలి

పును లీరీతిగ శ్రద్ధసేయునెడ నిష్ఠుల్ గామి మాకేల? యీ

వ్యవసాయమ్మును మాన మామరణ మో వాగ్దేవి! వీక్షింపుమా.

మ. సెలవమ్మా వినుకొండ! నీకిదె శుభాశీర్వాదపుడండ, ని

మ్మలబావీ! భవదీయ నిర్మల పయోమాధుర్యముల్ క్రమ్మఱన్

గలుగుంగావుత మాకుఁ దావకశుభాకారాంఘ్రియుగ్గంబు నొ

డలఁదార్తుఁ దయయుంచు గుంటుహనుమద్దైవంబ! రామేశ్వరా. 3

(ఒక ప్రశ్న.)

మ. కవితాశోచ్యులు మానసియులనియు గవ్యగ్రామిల్ తాదృశో

క్తివిశేషమ్మును నోచికోరనియును దెల్లమ్ముగావించు నీ

- దు వివేకమ్మున కీపుర మ్మలము దుఃఖించెను దీని నే
 సువివేకమ్మున మెచ్చు జేసిదవా? యోసుత్రాయ! వాక్రుచ్చుమా
 మ. కవినా? న్నెఱ్ఱిఁదా? కాకవిత్వకలనాకష్టమనా? న్నెఱ్ఱిఁదా?
 కవియేమాన్యుఁడా? కాకవిత్వకలనా కష్టమండె తా మాన్యుఁదా?
 సువివేకుల్ గుఱితింప నేరుతురు శోచ్యుల్ నేర నీకర్మ, మీ
 వా? పఠేషించి వివేకి, వేటిభ్రమ నీ కోసుబ్బరాగూ? యిట. ౨
- శా. శాఖైక్యభ్రమకల్పి మానసమునక బాధ్యంబుజన్మించి యా
 లేఖదాదృశరీతిగా నడచెనో? లే కన్యమేమున్నదో?
 మాఖర్యమ్మున మ్రోగు బాదరుపురిక మన్నించి వాక్రుచ్చు భూ
 లేఖాగ్రేసర! సుబ్బరాయ! తెలియలే నేను నీ భావము. ౩
- శా. నీ తేజం బభివర్ణనీయము కడు నీ తెల్వి మాన్యమ్ము నీ
 చాతుర్యంబు కవీంద్రగణ్యము, యశస్సాంద్రమ్ము నీరీతి నీ
 కేలాదృబ్బతిభేద మెట్లాదవె? నెంతే ధూతడిక లోక మీ
 పాతిత్య మ్మెటు దాఁటెదో? తెలుపు సుబ్బరాయ! నాతోడుత.
- శా. ఆలేఖగని బాదరట్టుడికి నట్లా బాలగోపాలము
 “జాల్కు జాలునుటో?” యటంచు నెఱట న్జాల నినుకదూటు నీ
 శీలంబెట్టి? తెల్వియెట్టి? దక్షిణ? చేతమ్ము తా నెట్టి దా
 యీలోప మ్మొనఁగించ గారణ మదేమీ? తెల్పు సుబ్రహ్మణ్య. ౪
- శా. సామాన్యండవుగా వుదారుడవు వాక్పాతుర్యధుర్యండవు
 ధీమన్మోఖిభూషణండవు జగద్విఖ్యాత పాండిత్య వా
 గ్మాముల్ మాన్యులుగాక కాకవులు నీకు మాన్య లెక్కరి? నీ
 యామోదం బడి యెట్టిదో? తెలుపుమయ్య! సుబ్బరాయగ్రాహి.
- శా. ఉండు గాక స్వశాఖగౌరవము లేదొక్కో? మహాపాండితీ
 శాండిర్యమ్మున నట్టి ప్రేమ లవ లేకమ్ముగ గదా? దీని కా

- కొండు మెచ్చిన వాడు గన్నడడు నీ కార్పణ్య మిట్టింతలో
బుడారమ్ముచు బైటవైచె నటు సుగృహాయుక్త్యగ్రణీ. ౮
- మ. జరిగెఁజో పొరపాటు, దీని కెదియో శాంతి? వచింపజనున్
బొరపాటుదిగాకయున్నయెడ నిష్ఠా? రేపా తద్దేతుతా
స్ఫురణమ్ము వెలిబుచ్చి బందరుపురీశోకంబు నాంగ దగున్
వ్యరలో నిందులకుఁ గడంగఁదగు సుబ్బారాయ? వేయేటికన్. ౯
- శా. నా కాలేఖకతానఁ బొందగినవిన్నాణమ్ము లేకమ్మునున్
లేమన్న నిను శోచ్యుఁగానొడుపు నాలీల సహింపంగ రా
కేకాంతమ్మున నీకుఁ డెల్పితిని నీవేమని బ్రత్యుక్తిచే
లోకమ్ము దనియించు బద్ధతుల నాలోచింపు సుబ్రహ్మణ్య! ౧౦
- శా. శాఖాగౌరవమూని యెదలు యశస్సన్నానముఁ గాంచినో
మూఖర్యమ్మున మ్రోగు గర్తపురిసీమఁ గబ్బముఁ జూడు వి
ద్యాఖర్వుల్ కడుమాన్యులై సుకవితాధన్యుల్ తదన్యత్వధీ
రేఖఁ జేరిరే? సుబ్బారాయ? యేల లీరీతిఁ లిఖింపించితో. ౧౧
- శా. చాలు మూలములేని తప్పకవితానంసార మం దీదుట
వాలాయమ్మును వృత్తిగా మెలంగు కొరపం బక్కటా? మాన్యమై
హేలాపాలితదీక్షిటాహకవితా హేవాక ఫలై భవుల్
తూలమైయుఁ గాకపోయె రెటు లీ దుఃఖమ్ము? సుబ్రహ్మణ్య! ౧౨
- మ. ఎవని స్వప్నమునందుఁ గన్గొనినచో నేవారి వాచాలతా
ద్యవివేకంబులుగాపుమాయునొకటా? యివ్వారుమాన్యుల్ మహా
కవి నీకట్టెడు కాడ యే ఘనులు దుఃఖంబుడరో దీనికిన్
సువివేకం బుఁ జేయకే నొడుపుమా! సుబ్రహ్మణ్య! ౧౩
- మ. అవధానరి, బవభానమం చలచి యేయార్దుడు రాఁజొపు వా
రై వినగాఁ బడఁగానె పాఠఁ గల ధీరమ్ముఁడౌ కాకవుల్

కవితాలో కమునందు మామ్యలె? యటుల్ కాతర్యముంగూర్పు నా
కవివద్యుండగుకాండ? యెట్లులిది? చక్క- బెల్లు సుబ్రాయాడా?
శా. నీకే తోచెనా? యెవ్వరే నొడివిరో? నీవంటి ప్రాజ్ఞాశయుల్
లోకంబు దురపిల్లఁ జేయు నయశోలోలత్వపున్ మానికిన్
బ్రాహ్మ గోరుదురే? యశుని జగతిన్ బ్రాజ్ఞత్వ మెందునునో
వాక్రుచ్చుగదవయ్య? నా కిపుడు సుబ్బరాయమూర్త్యగ్రణి. ౧౪

శా. నీశాఖ జనియింప నంతట న నెల్ దక్కునే? తెల్పు న
ర్వాణమండలమండనాయితయశఃప్రాగ్భాః ధౌరంధరీ
వై శాల్యప్రథమానుఁడౌ సుకవి, గవ్వల్ నీకుఁ జట్టమ్ములై
యీశత్వమ్మువహింతురే? కవితయు దేమయ్య? సుబ్రాయాడా?

శా. చుట్టాలన్న మహాభిమాన మది యచ్చో నున్నచో వారికిం
బెట్టింపందగు భక్త్యభోజ్యములు నీ పెంపెదు నింపొండఁగాఁ
బట్టుంబుట్టము లిచ్చి పుచ్చుదగు, సంబ ధంపు బాంధవ్యముల్
రెట్టింపందగు నంతెకాని యెరుఁ గాఁతయ్య? సుబ్రాహ్మణ్య. ౧౫

శా. నీయాహూతికి నేను వచ్చునెడల నిన్నప్పడే “యేమియ
న్యాయం బియ్యది” యంచు బెడ్డిసభలోనం బేర్కొబ్రశ్మించి పై
నీయాంతర్యము బైటఁ బెట్టి పురము న్నీ చేతఁ దన్నింతుఁ గా
నీ యట్లబ్బమి నేడు గోరవలసె నిన్ సుబ్బరాయాగ్రణి. ౧౬

శా. లోకం బొప్పిన నొప్పకున్న నటు లాలోచించియో వ్రాసి తా
కాకవ్యగ్రణులంత మామ్యలని నిక్కం బస్మదీయాగ్రమం
దాకాంక్షించెడు బంధరుం దనిపి నీ వవ్వాదిక్ మాన్యతన్
నా కన్యశ్యము సంఘటించెదవె? యన్నా! సుబ్బరాయాగ్రణి. ౧౭

శా. ఏసారస్యములేని పిప్పికవిత్ “హీహీలు” లోకమ్ములో
ధీసంపన్నులు సాక్షాత్ గురియ, వందిస్తోత్రముల్ సేయు మీ

- దాసుల్ మాన్యులె? కాకవిత్వకలనాదై న్యంబు మాయించు వి
ద్యాసంపన్నులుకారె మాన్యు?లిదియన్యాయమ్ము సుబ్రాయఁడా?
శా. నీ కీసంగతి లేశముఁ దెలియదో? నీకంటికిఁ జూపకే
యేకస్త్రాత్ముఁడుగాని ముద్రణమునం దీతప్పు గల్పించెనో?
లే కీపాకము నీకె తోచినదా? యాలింపం బ్రయత్నించు నీ
లోకంబుం దనియించి నీనొడువు వెల్లుం గాక సుబ్రాహ్మణ్యే. ౨౦
- మ. “ఎవఁ డాపండితుఁ?” డన్నయంతఁ దెగనీ ల్లింతేల?మీకక్కఱ
కవితామర్మ మెఱుంగవైతిరి వృథాకాటుల్వృథా ప్రల్లదాల్ ?
వివిధమ్ముల్ లిఖించుచుంట్టి రెవఁ డావిద్వాంసుఁ డీలాటను
ప్రవిధుల్ నేర్పినవాఁడు? చెప్పఁ దగదే? సర్వజ్ఞ నా ధీనరున్.
- మ. ఎవఁ డాతం డతఁ డెందునుండు, నతఁ డేయేపిదైలన్ మేటి? పే
రెవ, రూ రెయ్యది? యీసమన్యయెడఁ దప్పేలా నిరూపించె?స
త్కవియేనా?యతఁడైనచోదమకుమిత్రం బెట్టులయ్యెన్? వృథా
డివిడిప్పల్ లిఖించుప నేల? చెప్పుఁడా? డీకొందు మాసూరిలో.
- మ. ఎవఁ డాపండితుఁ డన్నఁ దప్పగు నె? యేమీ? తెల్పితేటల్?వృథా
శిష్యముఁ బూని దురాగ్రహాగ్రహములై “నీ”యంచు విద్వద్వరుల్
“తువుతు” వ్వంచు నిరాకరింపఁ దగు మీదుష్పంకపుంబ్రల్లదా
“లవు మే”లంచనిమెచ్చునాతఁ డెవఁడయ్యా?మెవ్వఁ డెవ్వండుయా.
- మ. ఎవఁ డాపండితుఁ డెవ్వఁ డెవ్వఁ డతఁ డేడి?యేడి? సాక్షాత్తుగా
శిష్యుడో?బ్రహ్మయ్యో?చక్రపాణియో?భవత్యేన్యంబు చెప్పుండు మీ
కవనమ్మున్ సభ నిల్చునేనియపు డక్కవ్యగ్రణీపాదవా
ర్భవముల్ శీర్షమునన్ ధరింతు మతఁ డెవ్వఁ, డెవ్వఁ, డెవ్వండునా.
- ను. సవిశేషమ్ము నెఱుంగనట్లు పయిపై సవ్యాద్లు గావించి యి
క్షవివేక మ్మది బైటబడ్డయపు డేలా? రాఁడు, విద్వత్సభ

- భవనప్రాంగణసీమ కెప్పుడతఁ డెవ్వఁడో? వచింపుండు ధీ
- రవ కేణ్యుల్ విని సంతసించెదరు సారజ్ఞత్వమున్ మెచ్చుచున్. ౧
- మ. ఎవఁ డెవ్వఁ డతఁ డెవ్వఁ డెవ్వఁ డలవాఁడెవ్వఁడెవఁ డెవ్వఁడో
యవివేకమ్ములు గిల్కనేల? స్మృహణీయాత్ముక్ మహాభాగు ధీ
రవరుక్ దెల్పుఁ డతండు మాకవితయుక్ రాపాడుఁగా కమ్మహా
కవి పాడేయెనఁచుఁగా కతఁడె మ్రొక్కఁబూనుఁగా కమ్మెయిన్.
- మ. ఎవఁ డాతం, డెవఁ డాతఁ, డెవ్వఁ డతఁ, డేఁడీ? యేఁడి? రాఁడేమి? భా
రవియా? భూరవియా? సభాస్థలికి మీరల్ రా నొనర్చుండు, తా
రవలోకింతురు పండితాగ్రణులు, కఠ్యం బూరకే సారకున్
గవినిండ్లల్ పాసఁగి-ప నేమియగు? వక్కాణింపుఁడప్పండితున్.
- మ. ఎవఁ డాతండు? వృథా మిమున్ జెఱిచె మీ రింకేమిసేయఁగలా
రెవని న్నమ్మినవాఁడు మీయెడల నిశ్లేయయ్యె మీసల్పు దు
ర్వ్యవసాయం బింక నెట్లునెగ్గు? జెడినాతయ్యా గడేకార్లు? మీ
బవరమ్మున్ జెడె మందభాగ్యులరు? మీపాల్లంక నెట్లున్నవో? ౨
- మ. ఎవని న్నమ్మితి నాది, నాతఁ డులయ్యె, న్నేఁ డితం డిట్టుల
య్యె, వివేకం బది సున్నయెనయపు డిట్లే బంగరున్ జేతఁ బ
ట్ట వృథా మన్నగు, బైడి పాడువడఁగొట్ట జాలు మీవ్రాతలం
దెవఁ డానందముఁ జెందు నాతనిని మీరిట్టేని వాక్రుచ్చుఁడి? ౩
- మ. ఎవఁ డాతండు భవత్పరాభవము నేఁ డెట్లో నివారించువాఁ
డవివేకంబునఁ గ్రొవ్వితెచ్చికొని నేఁ “డల్లల్లబీ”రన్నచో
నెవఁడేమిఁజ్ఞెను, గొంతువట్టికొని నడ్డేవాఁడు చొచ్చున్ సభా
భవనంబున్, వనరోదనంబు లింక మీపక్షమ్ము రక్షించునే? ౪
- మ. ఎవఁడాపండితుఁడెవ్వఁడెవ్వఁడెవ్వఁడో? యెవ్వఁడో? యెవ్వఁడో? దు
ర్భవులన్ జేర్చుక తప్పువ్రాతలను ఖత్రా ల్నింపఁగాఁజేసి మా

నవధర్మమ్మును వీటిబుచ్చుచు దురాంధ్యమ్ముందునకా మ్రగ్గి కా
కవియో? ఘూకవియో? యనందగుసుధీకాంతుం డతం డెవ్వఁడో.

(దా దా బాయి నారోజీ.)

కా. యుష్మత్స్వపవశశమ్మునం గలిగె నయ్యో! పారిసీకాంబుజ
గ్రీష్మాదిత్యుఁడు సర్వజాతిమతస్సంకీర్త్యుఁడు నీయిండియా
భీష్మాచార్యులు దాదబాయి యనుచుం బేర్పొన్న నారోజీ కా
యుష్మత్స్వపది; పెద్దది క్షేవరు? నీ కోనలో యిక్కడ భారతీ! ౧
సీ. జాతీయభావసంస్కారంబు గావించె

నఖిలభారతవర్ష మైక్య మొంద
“సకాసాఫుకామన్సు” నం దొకమెంబరై
భారతావని కెల్లఁ బేరు దెచ్చె
బ్రదికెఁ దొంబదిరెండువత్సరమ్ములు సుజ
నల్లాఘ్యమా జీవనమ్ముతోడ
హిందూజనులు వృద్ధి నొందుసంస్కారంపు
ఘ టావధంబు సంఘటిలఁ జేసె

తే. గీ. మనుజమాత్రుండె మతిదెవమంత్రి దాద
భాయి నారోజీ మనపెద్దభాయి యరగె
తల్లి భారతభూమికిఁ దగనికడుపు
మంట గల్పించె దుఃఖాబ్ధి మనల ముంచె.

సీ. అంబరదుంబితాయామంబు గల్గుఘ
నాలయ మొక్కటి కూలిపోయె
గౌరవం బెనయు చక్కనిహర్ష్యరాజంబు
కడు జీర్ణమై నేలఁ గలిసె నొకటి

ఒకసాధరాజంబునకుఁ గల్గెఁ గల్పితా

శుభ్ర-గల ప్రతిబాధకంబు

తక్కినపెక్కుసాధంబులలోపలి

ప్రాకారకుడ్యముల్ పగులఁజొచ్చె

తే. గీ. పలుగృహంబులు పాడుగాఁ బాలుపడిన

వనుమఁ దలపోయకమ్మ యున్నంతలోనఁ

జిన్నయిలు పెద్దయిల్లుగాఁ జేసికొనుచుఁ

బాసిపోకమ్మ భారతీ! భరతమామి.

3

తే. గీ. ఐహికసుఖమ్ము వదలియు నచట “దాద

బాయి నారోజి” శాంతాత్మ పరమసుఖము

గొనుచు మనసేమిమెల్లఁ గన్గొనుచు మిగులఁ

బాటుపడుగాక కైవల్యపదమునందు.

౪

శా. జంబూద్వీపమునందు మేల్పరతవర్షంబును ముఖ్యంబు చూ

డం బ్రాతం బయ్యున్న దీభరతఖండం బిండు మున్నుండు ను

ద్దండుల్ పుట్టిరి, పుట్టుచుండ్రుపుడు దాదాబాయి నారోజిపీ

తం బెవ్వారిని నెక్కఁజేసెదవా? వేడ్క జూచుకో భారతీ? గీ

(హంటరుదొర పిన్నిపాల్)

ఉ. హంటరు గొప్పమేటి యని యాఘ్యలు మాటికిఁ జెప్ప వించు నీ

మాటిపరీక్షకుండు తలఁపఁ మఱియొక్కఁడు గాఁడటంచు మా

వంటికపిండ్రులన్ దెలిసి వచ్చినకార్య మొనర్తు వంచు ని

ష్కంటక మైనపేర్ని నిరుఁ గానఁగవచ్చితి వేంకటేశుడన్.

౧

తే. గీ. రాజు లెందఱనో చూచి రాణ నలరి

యిపుడు నీదర్శనమున కే నేగుదెంచి

యుంటి నానువిద్యత్తుకు యోగ్యమైన
పదవి నిడి గౌరవింతువం చెదఁ దలంచి.

౨

క. బీ, యే, కే కాదు సుమీ?

పాయక యెమ్మయేకు దాని పైతరగతికిన్
కీయుతులు మెచ్చు బాతం
బీయన వచియించు దాఁప నేమిటి కిచటన్.

3

(మల్లాడి సత్యలింగము.)

క. మల్లాడిసత్యలింగం

బెల్లెడ వెదజల్లినట్టి యాధర్మము వ
ర్ధిల్లుత సూర్యుఁడు జన్మం
డెల్లలు నున్నంతవఱకు నెసకం బెసఁగన్.

౧

శా. సంపాదించుట దానికిం దగినసంస్కారోపయోగంబు గా

వింపం బూనుట దానికికే మక్కియు నిష్కర్మప్రచారంబు యో
జింపం బూనుట సత్యలింగమునకే చెల్లె సమస్తంబు చే
యింపక గల్గినకాకినాడసుకృతు బేమును వర్ణించెదన్.

౨

ఉ. శ్రీకరుఁ డుత్తముండు దురిసేటికులాంబుధీతరశ్శి వి

ద్యాకరుఁ డైనదాత వినయంబు నయంబును గల్గుచోడ యీ
ప్రాకటధర్మము న్నడుపు భారము శేషగిరికిండు డూనె ధ
ర్మాకృతియకా వదాన్యమఁచి యాదెయ రెడ్డిముఁ దోడునీడగన్.

3

తే. గీ. వేసవేల్ దానధర్మముల్ వేడక-మీఱ

స్వయముగాఁ జేయఁగల్గిన చతురమతులు
ధర్మకర్తలుగా నున్న ధర్మమునకు
లోప ముండునె? మఱియంతప్రాపు గాక.

౪

ఉ. అందఱుఁ గోరఁగాఁ దగిన వన్ను, విద్య, సహస్తికత్వ మీ
చండము సర్వముఁ దెలిసి సత్యవదాన్యుఁడు సత్యలింగ మ
న్నందుకు సార్థకంబుగ మహాత్ముఁడు ద్రవ్యము నిచ్చిపోయె ని
ర్నిందితచిత్తులైన మహనీయులు ధార్మికు లెల్ల మెచ్చఁగన్. ౧

సీ. అఖిలపాంథశ్రేణు లనుభవించురు గాక
పుష్టితుష్టిగ మృష్టభోజనంబు
చదువుకొందురు గాక సకలవిద్యార్థులు
సర్వవిద్యలు లోకసమ్మతముగ
కాచియుందురు గాక కాణపంగ్వంధావి
దీను లన్నార్థులై దినదినంబు
అన్నసంప్రాప్తిచే నఖిలభూతశ్రేణి
సుచిరకాలము తృప్తి జొక్కుఁగాక

తే. గీ. ఇట్టిసుకృతంబుకతన నీదృగ్విధప్ర
దాత యలసత్యలింగాఖ్యధార్మికుఁడు
మరల భూలోక మరయని సురవరేశ్వరు
పట్టణనివాసభాగ్యంబు వడయుఁగాక.

౬

(నందూరి రంగనాయకులు.)

శా. సంగీతమునఁగాని కొండొకమహాసాహిత్యపుకాఢోరణి
భంగింగాని ప్రసక్తి లేదు భగవద్భక్త్యున్నతిఁ దక్క నే
మింగానంబడ ద్విఁడయ్యుఁ బురి “మేల్! మేల్!” లంచు జ్ఞాపింపమా
రంగం డెక్కుచుపేరు కైకొనియె శ్రీరామాయణంబుదునన్. ౧

ఉ. ఉండిరి శిష్యు లెందఱో మహాన్నతనూకృషి సల్పి విద్వేలోఁ
గొండొకపేరు కైకొనినకోవిదు లీతఁడు వారిలోన నొ

కళందుచు గామి నిశ్చయమకాని గురూత్తమభక్తి నేకల
పుష్పం డటుగాన నీతనికి నుత్తమకీర్తి ఘటిల్లె నింక రం
గం డెటకేగ నేమియగు గండరగండడు భక్తి పెంపునన్. ౨

చ. గురుడు నటేనుఁ దీతనికిఁ గొండాక యాతనిఁ గొల్చినాట్లపుక
గణమమునం బ్రశస్తి గనినాఁ డలవిద్దియలోన హాస్యపుం
బరిమళమందు నీతనకిఁ బాండితి మిక్కుట మిట్టిభక్తిసం
స్కరణము పూర్వజన్మకృతసత్కృతిలభ్య మటంచు నెంచెదన్. 3

చ. నలుచదియొక్కనాఁడులు ఘనాఘనవజ్జని రావణాంతకున్
దెలుగునఁ దేటతెల్లముగ ప్రీపురుషుల్ గుమిగట్టివచ్చి యొ
క్కలలిఁ బ్రపంచముగ మఱచి కైవసమై విన రంగనాయకుల్
సలలితరీతిఁ బాడు టది శాశ్వతకీర్తిని గాంచుఁగాపుతన్. ౪

ఉ. నందురిరంగనాయకులు నా కొకశిష్యుడు గాకపోయినన్
మోడుగ నాయెడం గలుగుమేదురభక్తిని వెల్లడించి శి
ష్యుండ నటంచుఁ బేర్కొనెడిచాప్పున కే నిటు లోఁగి వానికిన్
గొండాకదీవనల్ సలిపికోలున కియ్యెడ కేగుదెంచితిన్. ౫

ఉ. ఈతడు సెప్పఁగాక కత లెన్నియునేని ఘటించునట్టిప్ర
ఖ్యాతులు లేనిచో నతనికాశల మేగతిఁ బైకివచ్చు న
పూతచరిత్రులఁ దెలుపఁ జోలుఁ గదా? యొకకొంత నా కటం
చితఱి వారలఁ గుఱిచి యిచుక యిందుఁ బ్రశంస సేసెదన్. ౬

సీ. అర్చకోత్తముడు గోపాలార్చనరుడు పె
ద్దింటివంశ్యుండు సుధీరుఁ డొకఁడు
వంకినేని కుటుండు వరగుఁబండ్లనవేం
కటసుబ్బయాధిభ్యునుఁ డొకఁడు

వాకచర్లకులుండు భీకలితుడుదామ

చంద్ర నామకుండు నిస్త్రుడు వాకండు

కలిమిపట్టగుమహంకాళి వంశ్యుండుశ్రీ

రాము లనెడిగుణరమ్యుడు వాకండు

తే. గీ. నమముగట్టుక నిలుచుండినారుగాన

హేలపురిని సంతానగోపాలుగుడిని

రామచట్టాభిషేక మీరహిని జెలంగె

నోముఁగావుత వీరి నీయత్సవంబు.

2

సీ. శిష్యుండు రంగండు చెప్పిన రామాయ

ణపుహరికథ కారణమున నన్ను

బట్టాభిషేక సంబంధ్యత్సవమునకు

సబహుమానముగ నిచ్చటికి వచ్చు

నట్లుగా ఘటియించి నలివి శ్రీ పెద్దింటి

కులుండు గోపాలార్య కోవిదుండు

పంకినేనికులుండు వరమతి పెద్ద వే

కటసుబ్బయ్యాయ్యుండు ఘనుండు శ్రీమ

హంకాళి శ్రీరాము లనఘుండు శ్రీవాక

చర్ల వంశ్యుండు రామచంద్రరావు

తే. గీ. పరమభక్తిని సేలువు వస్త్రములును

గనకకంకణము నొసంగి ఘనతరముగ

మేళితాళములోప్ప మేల్! మే! లనంగ

మున్న యూరేగఁజేసిన ముచ్చట యిది

శాశ్వతంబయి ధరణి నెసంగుఁగాక

ఘనత సంతాన గోపాలుకరుణఁజేసి.

౪

తే. గీ. ఆలయంబిది యభివృద్ధి నందుఁగాక
భక్తజన మెల్లెడల వృద్ధి బరఁగుఁగాక
దేవభక్తుల కన్యోన్యభావగరిమ
మెఱుకఁపఱచెడి సత్కృతుల్ జరుఁగుఁగాక.

(ఆంధ్రనాటకసమాజము, కాకినాడ.)

ఉ. ఆడితి వాంధ్రనాటకసమాజమ! పాండవనాటకంబు నీ
ప్రొడతనంబు నీనటనపుంబాలుపు గని గ్రంథకర్తలె
గ్గాడక లగ్గులాడిరి యిత్తోధిక మైనయశఃప్రసక్తిఁ దూఁ
గాడుము కాకినాడఁ జెలువారుము నాటికినాటికెచ్చుగన్. ౧

సీ. నిఖిలాంధ్రదేశవిఖ్యాత నాటకసమా
జంబుల మిగులయశంబుఁ గొనుచు
సకలాంధ్రకవిరాజుచారునాటక సంప్ర
దర్శనంబునకు నిదాన మగుచు
నిఖిలాంధ్రరంగవర్ణిత మైనపద్ధతిఁ
బాత్రొచితికి నుతిపాత్ర మగుచు
సర్వాంధ్రలోకహృత్సరసీజములపట్ల
విలసత్సహస్రాంశుబింబ మగుచు

గీ. కాకినాడను గొందఱుఘనులచేతఁ
బ్రకటితం బైనయాంధ్రనాటకసమాజ
మవని దేశోపకారపర్యాప్త మగుచుఁ
దనరుగావుత మా చంద్రతారకముగ.

(విశాఖపట్టణములో జరిగిన విదవఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ ప్రతినిధుల
మహాసభయందుఁ జదివినపద్యములు.)

సీ. మీకున్నధనశక్తిమేరకుఁ దగినయా

చితి గల్గుపొత్తముల్ చేర్పఁడయ్య

ప్రత్యాలయంబునఁ బ్రతిదినంబు పురాణ

పఠనగౌరవముఁ గాపాడరయ్య

పగలు రాజాలనిబడుగువారలకు రా

త్రులఁ బాఠశాలలు నిలుపరయ్య

తమసేయుపనుల నాదర్శంబుగాగఁ ద

క్కినవారిసేత తక్కింపుఁడయ్య

గీ. భారతీసేవ సేయంగఁ గోరుఁడయ్య

నిచ్చును మాతృభాష మన్నింపుఁడయ్య

గ్రంథభవనంబులను జేర్పఁ గడఁగుఁడయ్య

తథ్యమతులార! ఆంధ్రసోదర్యులార !

గ

ఉ. ఒక్కొక్కచోట నీకరుణ నొక్కొక్కరీతిగ నుంచుచుండు వే

దిక్కునఁ దావకీనమగుదీప్తి వెలుగుచునుండు దానికిన్

జక్కనితెల్వి వచ్చునని సజ్జనులే వచ్చియిత్రుగాన మా

ప్రక్కకువచ్చి పల్లెల నివాసముసేయఁగదమ్మ ! భారతీ.

౨

(చంద్రోదయము.)

శా. అభ్యాసించె శశాంక బింబ ముదితంబై తిర్యగంతశ్చల

ద్రభ్యాకారపయోధరస్థగితమశ్యస్థానమై తారకా

వీభ్యాదిఁ సురతావసానవిగళద్వేగీశిరోజానలీ

మథ్యాచ్ఛాదితపాకవైరితరుణీ మాఃకిర్యతాటంకమై.

(సాలగ్రామము చింతామణిగారి కుమారుని వివాహసమయమునఁ జెప్పిన కథ్యములు.)

మ. కలుగుక గావుత సంపదల్, సిరియుఁ జక్కన్ గల్గెడింగాతఁ దా
నొలయుంగాత మరోగతా బలముతో నొప్పారునాయుగ్బలం
బలకుంగావుత భద్రముల్ సతములై యాయుస్సుతోపాటుగా
లలి నీకోడలికిఁ గుమారునకు సాలగ్రామ చింతామణి. ౧

మ. నిను శిష్యత్వమునందుఁ నైకొనిన మాణిక్యానకున్ బేర్చి ని
న్నును గన్నమ్మకు రాజరత్నమునకున్ శోభాయమానమ్ముగా
ననుగుంబుత్రుని పెండ్లికిం బిలిచి నీదా నిద్రియన్ మాకుఁ జూ
పిన చింతామణికిఁ శుభంబు లిడుతన్ వెన్నుండు శ్రీరత్నమా. ౨

(ఆణివిళ్ళ వెంకటశాస్త్రిగారు.)

ఆ. వె. కైతయేగాని గీతియేగాని సభను
గోలనాపఁగలేనిచో గోలగాదె?
గోలనాపెను బ్రహ్మయిల్లాలు తనకుఁ
దోడుగా నుటచే బ్రహ్మ నేను సభను. ౧

తే. గీ. వారణాసినామకమగువంశముందుఁ
బుట్టె నీబ్రహ్మ యితఁ డెట్టిపట్ట నందుఁ
గోటిజను లున్నసభనైన గోల నాపఁ
గలఁడు నిస్సంశయ మ్మనీ కఱకు గాదె? ౨

తే. గీ. ఆణివిళ్ళయ్యే? లేకున్న గోడవిళ్ళ
యో? యెవఁ డెఱుంగు నిటువంటి యుత్సవంపు
సమయముల నిట్టిగాయకోత్తములఁ బిలువ
నంపి సభకు సంతోషంబు నింపకున్న. 3

తే. గీ. అమలకవనాన నగ్రహారముల గములు
తెచ్చి వంశస్థులకు నిచ్చె ధీవరుండు
వేంకటమనీషి, యద్దాని వివర మెఱిగి
కర్పసేయఁదొడంగె వేంకటమనీషి.

౪

(ప్రతిజ్ఞ.)

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు ఏకాంతాఖిలాశాంతనై
రంతర్యప్రతిభాసమగ్రకవితారాజ్యంబు పాలించుధీ
మంతుఁ దేశికు దూఱనాడినభనన్మంతుస్థితుల్ వోవఁద
తాంతాంఘ్రిద్వయి మీశిరంబు లిరవొందఁ జేయ కేనాటికిన్.

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు సారగ్రాహివిద్వన్మన
శ్చింతాథాయితభాకృతాసుక్ష్మితరాశీభూతవాఙ్మతశు
ద్ధాంతాలంకరణైకతానకవితాధౌర్వ్యంబునంజేసి గు
ర్వంతెస్తాప మొనర్చు మీచరిత మేదఁ జేయ కేనాటికిన్ ౨

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు సర్వగ్రావభూమీనట
త్కంతుద్వేషిశిరస్సరామరితకల్లోలలోలార్భటి
సంతానోపమచారుధారకవితాసంతోషితాశేషభూ
కాంతాస్థానచరుణ గురుణ జెనఁకుపాపం బాప కేనాటికిన్. 3

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు రారాజద్యతఃకన్యకా
సంతానాయితభూమిపాలక సదాస్థానంబునం దుండియన్
జంతాకంతయు లేక పౌరుషముతో సిగ్గు విసర్జించి య
త్యంతాసభ్యము లాడుకాకపుల క్రౌర్యం బార్ప కేనాటికిన్. ౪

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు సర్వత్కౌభృదాస్థానశు
ద్ధాంతస్థానచిరప్రసాధితయ శస్త్రస్వీసదోపాసనా

శ్రాంతశ్రాంతయశ్చ ప్రభుతకవితాపామ్రాజ్యస్థిహాసనా,
శ్రాంతుః దేశికు దూఱుమోఱకులపాంకం బార్ప కేనాటికి. ౫

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు పర్యాయాదృతా నేకనా
ధ్వం తేవాసికృతాపరాధసమయవ్యాఖ్యానవిఖ్యాపితా
శ్రాంతస్థాయితాః ప్రసూనకవితాసాందర్యరాజద్దళో
పాంతుః దేశికుఁ దిట్టుకట్టిఁడుల గర్వంబార్ప కేనాటికి. ౬

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు నిర్వన్మాధురీహూతస
ర్వాంతర్వాసివ రేణ్యపూతరసనాధారాదరోదాహృతా
సంతక్లోకరసోరుషద్యరసపానాస్థాయపాధుస్తుశో
దంతుః దేశికుఁ గూర్చి వ్రాసినయసత్యాల్ మాన్ప కేనాటికి

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు పారంపర్యసంప్రాపితా
చాంతామేయరసప్రసిద్ధకవితాసౌకర్యసాఫల్యకృ
ద్వాంతాసంఖ్యనవప్రబుధపఠనవ్యాప్తతిలింగాభిధా
సంతుః దేశికు నొంచునంచకులపాం గాల్పింప కేనాటికి. ౭

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు నిర్లజ్జావలేపుల్ వృథా
హంతాదంతురితాంతరాల్పికు లసత్యాలాపమూలాక్షురుల్
భ్రాంతుల్ దుష్కవితారసజ్ఞ లగుమూర్ఖశ్రేణి ప్రత్యర్థులై
గంతుల్ వైవఁగ వారిగంతు లఱఁగాఁగం జేయ కేనాటికి. ౮

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు మార్జారాభియానాదృత
స్వాంతంబొగజమట్లు కత్త్రణము గాల్పం బూను కాలాగ్నియ
ట్లంతేవాసికృతాపరాధజనితాహంకారుడై పోరుది
గ్దంతిః దేశికు వేడఁ బోనిఖలకృత్యం బార్ప కేనాటికి. ౧౦

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు ప్రారబ్ధాతిరేకమ్మునన్
గొంతేరమ్మలు ముందు కయ్యమ్మునకున్ గూఁకట్లు బాడించి కా

సంతెనర ద్రవలేక పాటుదురు గా కవ్వార బాకాలయా
శ్శంతెనాయల బైట కీడ్చి వదరుల్ మాయకు కేనాటికిన్. ౧౧

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు దుర్గర్వప్రకోపమ్మునన్
క్షంతవ్యమ్ములు గాని నేరములు లక్షల్ సేసి యాపిమ్మటన్
గంతవ్యంబు నెఱుంగలేక మనముఁ గంపంబు వేధింపఁగా
గ్రంతల్ దూఱియుఁ బ్రేలువాండ్రపస గంగం గల్ప కేనాటికిన్.

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు దనిర్వాచ్యప్రభావోల్బా
క్రకాంతా నేకశతావధానకవనప్రారంభవేళాకృతా
త్యంతస్తోత్రసముత్సముత్సహిమవత్కన్యాదయాగణ్యకృ
త్యాత్మ దేశికు నల్వఁ గొల్వనియకృత్యం బార్ప కేనాటికిన్.

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు సారస్వజ్ఞచే గ్రంథమున్
సాంతంబుఁ జదివించి యందలియసత్యాలాపముల్ చించి మీ
చెంతన్ మీకృతులంకు గోమయపయస్సేకంబు చేయించి భూ
కాంతాస్థానములందుఁ దద్యశముఁ బ్రాఁకంజేయ కేనాటికిన్.

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు స్వారాజేనియుం బారుమా
క్రకాంతంబైన మనమ్ముతో సతతముం గాల్ ద్రవ్వ మాతోడ స్వో
పాంతంబుదొ మఱెదొ యొక్కసభఁ జేయఁజేయ మీ మా కవి
త్వాంతర్యమ్ములుచూపి మీపొగరు మాయఁ జేయ కేనాటికిన్.

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు సంరంభమ్ముతో వర్ధితా
హంతావేగముతో వధానభృతవిద్యాచాతురీధాటితోఁ
బంతం బొప్పగవచ్చి పండితకవీటొత్తమ్మునం బొంపితి
కుంతాగ్రమ్మున గొంతునొక్కి చపలోక్తుల్ మాప కేనాటికిన్.

శా. అంతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజుఁడు మర్యాదావిదుఁ భూపతిన్
దాంతుఁ దాత్పర్యిరోవతంసు నయవివ్యాజన్యసౌజన్యసి

ద్వాతు గొల్చియు సుతయేని యభిమానాహంయువుల్ రాక వి
క్రంతాలాపము లాడువాండ్ర తలభారం బూడ్చ కేనాటికిన్.

శా. అతుల్.మానఁడు తిర్పతిద్విజఁడు వైరంబున్నచో బౌరుషం
బెంతే జూపెడి నెల్లరాజ్యమున “మేమే” యంచుఁ గైతమ్మునన్
గంతుల్ వేయుచు వ్రాత్రవాయుచుఁ గ్రియాకాలమ్మునన్ భీతి నా
పొంతం బోవని మోసగాండ్ర కలయాపుం దేల్పు కేనాటికిన్. ౧౮

శా. “అతుల్.మాను” మటంచు మిఁకొదవు నీరంధ్రావివేకాన్విత
స్వాతు నిన్నొగి సత్సభాస్థలికి నీడ్వంజేసి యుష్మత్కువా
గ్వాతుల్ మార్చి శిరోధరం బుడిపి పై వాత్సల్యముఁజూపి ధీ
మాతుల్ మెచ్చ ననుగ్రహించునట! యామర్యాద లాలించితే.

శా. “అతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజఁడు” నీరంధ్రావివేకాన్విత
స్వాత్ప్రభాంతనిరంతరాస్థులచ ప్రకాంతదుష్కల్యనా
ధ్వాత్ప్రకాంతకు కావ్యనవ్యరవిదీన్యస్థుల్య తేజోచితా
హంతాదంతర వాక్ప్రణాళికల నీచా మ్మోర్చ కేనాటికిన్. ౨౦

శా. “అతుల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజఁడు” ధీరమ్మన్యతామృత
స్వాంతాత్మంతదురాగతప్రవణనీచాచారవాదాటకా
చాంతానంతకృతస్సుతాభరసురాసర్వస్వనిర్వాపణ
ద్వాతుల్ కొండాక వృద్ధిచేసి మొగముల్ వాడింప కేనాటికిన్.

మ. “అలఁతఁ జెందకు” మంచు మిఁకొదవు ని న్నంతేవసద్ధర్మసం
చలితున్ దుర్గలితున్ దురాగతు దురాచారప్రచారున్ సభా
స్థలి కెక్కొది సలదవచస్కు గళదుద్యత్యేష్వదుఁ గావించి లో
కులకుఁజూపి శిరోసతుల్ గొని కృపాంకురచ్ఛటల్నించి ని
చ్చలురక్షించి యనుగ్రహించునట! తచ్చాతుర్యమున్ గంటివే?

మ. అలఁతఁ జెందఁడు వేంకటాచల ముపాత్రాంతేవసద్ధర్మదా
విలనిర్భీకకృతస్సుతాజ్వరభరోద్వేగప్రభావప్రభా

స్థలదాచారవచఃప్రచారవిలయాఖండోషధప్రాయని

ర్మలసహారమనోహరాత్మకృతిః బగ్వం జేయ కేనాటికి. ౨౩

శా. “రాపుల్ వీడు” మటంచు మిక్కిలినపు ధీరమృన్మయని నిన్ను దు

ర్వాపారు సభలోని కీడ్చి భవదారభృపవాదాన్మతా

లాపంబు లొడలంటఁ గాల్చి పలు వాలాయంబు శిక్షించి నీ

పాపంబూడ్చి నతుల్ గ్రహించునట! తత్ప్రాగల్భ్య మూహించితే?

శా. ‘రాపుల్ వీడఁడు వేంకటాచల’ మసారస్ఫారఘోరాన్మతా

లాపాంతేవసదాస్యకర్కటివిశాలశ్వభద్రదుర్వైర్వృహిః

ప్రాపత్యారతరావిలాంబుపృషదాపత్నాప్రకాశ్మీయవా

గ్రూపాసారపరంపరావిధవముల్ గుప్పింప కేనాటికి. ౨౪

శా. ‘డంబాల్ మాను’ మటంచుమిక్కిలినపు ప్రాణమృన్మయతాదోషమూ

ఢం బైనట్టిభవన్మనంబునకు వ్రేడఁ బుట్టఁగాఁ జేయ ని

న్నం బాండ్చిత్వనిధాను లుడుసభయందుఁ బట్టి రెట్టించి గ

ర్వంబు న్నాన్ని యనుగ్రహించునట! తద్వాత్సల్య మూహించితే?

శా. ‘డంబాల్ మానఁడు తిర్పతిద్విజఁడు’ వ్రేడఁమాన్యధన్యేతరా

లంబాలంబితగర్వభూర్వహదురాలాపానులాపస్వన

చ్చూబూకాయితసప్తసకవికృతచ్ఛాత్రాపచారస్వరూ

పంబుఁ బూర్తిగ రూపు మాపి దెసలం బ్రాణింప కేనాటికిన్.

(మల్లేశభక్తసమాజము, కొన్ని పద్యములు.)

శా. శాస్త్రీభ్యాస మొనర్చుటో? సభలలో శాస్త్రీగ్రముల్ సల్పుటో?

నిష్ఠాసమ్మన వేయమందికయిన న్నేర్పొప్పఁగాఁ బద్యముల్

శస్త్రీత్సర్జనరీతిఁ గుప్పటయొ? దేశా లేగుటో? కాక ది

గ్వస్త్రీ! నిన్ను పశమ్ముచేసికొనుభాగ్యం బెన్న మల్లేశ్వరా. ౧.

మ. కలకాలమ్మును నాదుగర్భమున వీక నిల్వమీ యంటినా ?
 బలిమి న్నాదగునింట బుటుతన మాపాదించి రమ్మంటినా?
 తులలేనట్టివిసమ్ము ద్రావుమని నీతో నంటినా? లేక, నీ
 తల హస్తం బిడబోతినా? యికను నాతప్పేమి మల్లేశ్వరా. ౨

సీ. కుశలమల్లంపల్లిగోత్రసంజాతుండు
 మల్లేశపూజాభిమానహృదయుఁ
 డురుసద్గుణాఘ్యండు గురుసుగీమండల
 పూజనానక్తుండు భూమిసురుఁడు
 పాపాంబికాసతీపాపయారాధ్యత
 పఃఫలం బత్సౌతపావనుండు
 శంభులింగాభిధన త్తమరామలిం
 గానుజుండును సుగీమాననీయుఁ
 డానందసాంద్రచిత్తాబ్జుండు భైరవ
 కరుణాకటాక్షవీక్షణబలుండు
 మల్లేశభక్తసమాజసంస్థాపకుం
 డస్మద్గితుండు భైరవాభిధుండు

తే. గీ. ఆత్మభైరవముద్రాక్షరాలయమునఁ
 గూరునుండి యొకప్పుడు కూర్చి దనర
 దీనిఁ జేయు ముటందుఁ గ్రాశ్మిక దీనిఁ
 బెలుగుచును జేసినారము దీనిపేరు
 మహితమల్లేశనక్షత్రమాల యండ్రు
 కవులు తిరుపతివేంకటాఖ్యవరమతులు.

(దివ్యజ్ఞానసమాజము.)

శ్లో. యూరప్ ఖండనివాసకో నిరుపమో విద్యాసుధావారిధి
స్యక్వాత్మీయమతం యథార్థదిక్షాసిద్ధీవియోజ్ఞాన్యహ్వయః
అస్మాకం మత మేవ యుక్త మితివై సంబోధయత్యాదరా
త్సర్వే హిందూమతానుసారిమనుజాస్తం శ్లాఘయేయఃపరం.

శ్లో. పూర్వం శంకరసుఖ్యై రుజ్జ్విత మస్మదీయమత మేతత్
ఇహతజ్జీర్ణప్రాయం పునరుజ్జ్వయత్యేష హూణోపి. ౨

శ్లో. గీర్వాణభాషాధ్యయనం వరం స్యా
దిర్ఘం భృశం ప్రోక్తమనేననూనం
ఇదం సమాలోచ్య తథైవకర్తుం
బాలాయతం తా మురుభక్తి యుక్తాః. 3

చ. జనకుడు దా మిషన్మతవిచారమువాఁ డయియొప్పుచుండఁగా
మనమతమే మనమ్మనను మంచి దటంచును నెంచి బోధచే
సిన సుగుణాబ్ధిహూఁ డగు సిద్ధివియజ్ఞినిఁ జూచియైన నె
మ్మనమున హిందుసన్మతము మన్ననఁజేయుఁడు బాలకోత్తముల్. ౪

క. ఈదివ్యజ్ఞానసమా
జాదినిమిత్తం బనంగ నలరెడినాల్కా
డాదుల నీసిద్ధివియె
జ్జీవార నెల్లపుఁ బ్రోచు శ్రీపతి కరుణన్. ౫

(ఏలూరుకాంగ్రెసుసభ.)

క. పన్నట! యూపై నింకొక
పన్నట! యూమీఁద గొక్కపన్నట! యూపై

పన్నంట! పైపన్నంట! పై

పన్నంట! వర్తకుఁ డింకెట్లు బ్రతుకం గలఁచో.

౧

ఉ. అక్కఱవేళ నీ రిడినయాలనిపా లొకకొంత, పైపయిన్ .

బొక్కెడితీరువాయి యనుభూతముపా లొకకొంత, యాపయిన్

దక్కుఁగలట్టిపన్నులకు దాపినపా లొకకొంత, హాళికుం

డక్కంట! యప్పుపా లగుచు నాలిని బిడ్డల నమ్ముకోవలెన్. ౨

(జిల్లేరుదొర-యానాము.)

సీ. శేషునిఁ బోలి లెక్కెరు చెప్పఁగాఁజాలు

జిల్లేరుగా రొక్కచెంత నొప్ప

నల్లనిలెక్కెరు విని యలగునానావిధో

ద్యోగస్థులును మఱి కొకట నలర

తెలియ దేమందురా దేవుఁడా? ప్రాన్సుభా

షయచు మాంద్యశు లొక్కచక్కఁ దనర

ప్రాన్సుభాషను మీఁదఁ బ్రయింతు నందుచు

బల్కువారలు నొక్కప్రక్క నెసఁగ

తే. గీ. సర్వదేశసమాచారసంగతులను

సర్వజనులకు విస్పష్టసరణి నెఱుక

పఱచుటకుఁ గాదె యీసభ జరుపఁబడియె

బాలుపు మీఁతెడియానాముపురమునందు.

౧

సీ. పదియు నెన్నిదియునాఁ బరఁగుద్వీపములఁ బ్ర

బలులైనవారు మాప్రాన్సువారు

శ్వేతముఖాఖ్యఁ బ్రసిద్ధిఁ గాంచినహూణ

వరుల పైనారు మాప్రాన్సువారు

ప్రజలమీద నె కార్యభర ముంచి రాజ్యమ్ము
 పచరించువారు మాప్రాన్సువారు
 కలియుగమ్మును సత్యకాలమ్ముగను నొన
 ర్పంగఁ బూనినారు మాప్రాన్సువారు

తే. గీ. పన్ను హెచ్చించి ప్రజలకు బహువిధముల
 బాధఁ గల్పింపఁబోరు మాప్రాన్సువారు
 పలుపలుకు లాడ నేల? బిడ్డలకుఁ దల్లి
 వంటివా రెల్లప్రజకు మాప్రాన్సువారు.

౨

సీ. అంగవంగాదిదేశాంతరమ్ముల కేగఁ
 గాన నీశఁడు బహిష్కార్యుఁ డనియు
 పొగ యొడపై సముద్రగతి నీతఁ డొనర్చె
 వెలి యీతనికి వేయవలయు ననియు
 హూణసంపర్కమ్ము నొందె నీతం డనా
 చారుఁ డీతని కసత్కార మనియు
 నన్యభాషను భోజనాదివేళలఁగూడఁ
 బల్కువాఁ డీతఁ డప్రాశ్మ్యుఁ డనియు

తే. గీ. మనమతస్థు లొనర్చునిందను సహింప
 లేక మనహిందువులు భూమిలోకమందుఁ
 గొంతయైనను మఱియు నొక్కింతయైనఁ
 జూచియెఱుంగరు చూడరు చూడఁబోరు.

3

ఉ. కన్నులు గల్గియుండియును గన్నులు లేనివిధమ్మునకొ జగ
 మ్మున్నది, లేనిపోనియవయోగము లీమతమందు నుంటచే
 నన్నియు నొక్కరీతిగనె యాశ్రయణం బొనరించుహూణు ల
 న్నన్న ! మఱెట్టిపుణ్యముల నంది జనించినవారలో కదా.

౪

సీ. బుద్ధిచేతనకాదె? పొగ సహాయముచేసి

నొకల నీటిలో నడపుటెల్ల

బుద్ధిచేతనకాదె? పొరుగుదేశములకు

నంతలో వార్తల సంపుటెల్ల

బుద్ధిచేతనకాదె? భూమిన్గడలఁ గా

ల్యలు పాఱఁగాఁ జేయఁగలుగుటెల్ల

బుద్ధిచేతనకాదె? పొగబండి నొక్కొక్క

గంటలో దూరమ్ము గడపుటెల్ల

తే. గీ. అట్టిబుద్ధులు హూఁసలయంద కాని

హిందువులయందు లేవని గోపచింపఁ

గాని మనహిందువులబుద్ధి కార్యకార

కత్వమును బొంద దిది యేమి కర్మఫలమొ?

గ

తే. గీ. అట్టిహూఁసలయందు ముఖ్య మగునట్టి

దెద్ది యన్నను? లోకోపకృతికిఁ బాటు

పపట, యయ్యది ధనమున బలిమికతన

బుద్ధినలనను నొనరింపఁ బోలుఁ గాదె?

E

చ. ఇది యిటు లుండ నిష్ఠ వచియింపఁగఁబూనిన దెద్ది యన్న? న

ర్వదిహయముఁడువే లనఁగఁ బర్వెడిమైలులదేశ మీతఁ డిం

తదనుకఁ గాళ్ళిచేఁ గడచి తద్దయు నచ్చట నచ్చట ముదం

బొదవఁగఁ జేయచిత్రముల నొప్పగఁ జూచె మనుష్యనూత్రుండే.

సీ. జనియించినాఁడు ప్రా సన్నుదేశమున బాల్య

మంద విద్యాభ్యాస మందినాఁడు

అటుమీఁదఁ గొన్నా శ్మచటఁ దనదేశము

సందుండురీతుల నరసినాఁడు

లటమీద సర్వదేశాంతరమ్ముల నూడు
చిత్రముల్ జూడ వాంఛించినాడు
వాంఛింది తా నింతవఱ కలువదిమూడు
వేలమై శ్రేగియు వెలసినాడు

తే. గీ. ఏగి యందలిచిత్రమ్ము లెల్లఁ జూచి
నాఁడు చూచిననెల్ల నందఱ్ఱికిఁ జెప్పి
నాఁడు మన కీదినము చెప్పినాఁడు గానఁ
బ్రియకరుఁడు గాఁడె ప్రజకు జిల్లేరుగారు.

౮

క. ఏకోనవింశతిశతా

ఖ్యాకలితాబ్జమ్మునందుఁ గానున్నసభా
జేకొని లెక్కరు నీయఁగ
నీకష్టం బోర్చి దేశ మీతఁడు దిరిగెన్.

౯

(అకొండి రామమూర్తిగారు.)

మ. కవిత న్నైపుణి గాంచి చక్కఁ జడరంగం బాడఁగా మించి గా
నవిధిన్ బద్యములఁ బఠింపఁ దగువిన్నాణంబు నాజ్ఞించి, వం
శనశం బై యెడఁబాయకున్న యలభైషజ్యమ్మునఁ జక్రవ
ర్తివి నై యొప్పితే? రామమూర్తి! శమితార్తి! కీర్తికి న్మూర్తివై.

శ్రీరంగేశ నవరత్నమాలిక.

శా. దారి స్నీచులు పూలు లంచమిడినం దానంబ్రమోదింతు వౌ
రాఠా! యెంగిలిపం జ్ఞాసంగినను వంతో మోదముం బొందెద
య్యారే! “లంచములేసమాట” యను సామ్యంబేనెజంబాఁయెఁగా
శ్రీరంగేశ్వర! నీపుదక్క మఱి వేరే లేరు దిక్క-వ్వరున్.
శా. దారిద్ర్యంబునఁ బొట్టకూటికయి నిదర్శింపఁగాలేదులే

౧

- యాశా! కట్టగబట్ట లిమ్మనుచు నిన్నాసింపగా లేదులే
ధారాళం బగు నొక్కమాటవిచు నీత త్వంబు నే గోరితిన్, శ్రీ. ౨
- శా. యోరంబో విషముండుగుంటయొ మహాసర్పంబో లేకున్న నా
భీరాగార మొ గోష్ఠమో మలినగోపీపీనవత్తోజమో!
- యేరీతిన్ వసియుంతు నామనమునం దేలాగు కాలాగునో? శ్రీ. 3
- శా. భాగంబాగిరి మీదఁబెట్టి నిను నే బాధింపఁగాఁ బోనుగా?
నారధ్యంబులఁ దోలుచుం చననుగా? నాకార్యసంసిద్ధికై
నాశీహత్యను గట్టుకొ మృననుగా నాతప్పిదం బేమియో? శ్రీ. ౪
- శా. దారం దొంగిలినట్టివానియనుగుండమ్ముండనా? తండ్రితో
వైరం బొందినవాడనా? మఱియు నెవ్వఁడన్ననుం బోషఁగా
భారంబేమగు నీకుఁబాప! మున్నగు బాలింపకే తీతునే, శ్రీ. ౫
- శా. కేరంబు ల్గఁపఁ జేసినాడననుచు నిక్కొబుగా నీచుచే
తోరాజీచమునందుఁ దోచినచు నాశో ముచ్చటంపంగ నీ
వేదేయెనను నచ్చి కూక లిడరాదే? నేను నద్దమనే? శ్రీ. ౬
- శా. దారంబోయుము సర్వోకముల నొదార్థంబుతోనంచు నే
గోరంబోదునటంచు భలివడి నాకుఁ దర్కనం బీయనో
క్రూరూడందుఁ బ్రగ్రహింపవొ మనిన్ గోప మొచ్చి చెప్పంగదే, శ్రీ.
- శా. సారంగా భవదీయనామమును మెచ్చ నోరు రాదెంతో ని
స్సారాలాపములన్ వచించుటకు వాచాలత్వము ల్గొనుచే
తోరీతిన్ మంలింప నాతరమే? నాశో నీకు వాదేల?యో, శ్రీ.
- శా. ఘోరం బైనతపంబు జేయుటకు నాకున్ శక్తి నీ వీయలే
దేరీతిన్? గనుగొందు నిన్ను నిక నే నెవ్వారలం జేగుదున్
గారుణ్యం బెద నుంచి నిక్కముగ వేగ న్నన్ను రక్షింపుమా!
శ్రీరంగేశ్వర! నీప్రదక్క మజిలేరే లేరు దిక్కెవ్వరున్. ౭

(నాం ది.)

తే. గీ. వేగునంతకు వలవంత వేగిరింత

నంతిపురమునఁ బ్రచుడవనాంతరమునఁ

గృష్ట ! కృష్ట ! యటంచు నాకీరవాణి

రామ ! రామా ! యటంచు నారాజసుతుఁడు.

(నాంద్యంతమున)

సూత్రధారుఁడు—(నిట్టూర్పుతోఁ బ్రవేశించి తూలిపడిపోయి గుఱ్ఱు
పెట్టుచు నిడించును.)

నటి—(ప్రవేశించి) బావా ! బావా ! (కొట్టిలేపును.)

సూత్ర—(కొంచెము కదిలి కన్నులు నల్పి నీలిగి మరల నిడించును.)

నటుఁడు—(ప్రవేశించి విచారముతో భూమివంకఁ జూచి) అక్కటా!
చంద్రమండలా బెల్లుప్రకాశించుచున్నదో ? వెల్లవేసిన దిప్తి
పిడతమీఁదిమూఁకుడువలె నున్నది.

నటి—(కన్నీరునింది) బావా ! కడుఁ జక్కఁగా వర్ణించితివి. (కొంగి
లింపఁబోవును.)

నటుఁడు—(మీఁదఁబడి గట్టిగాఁ గొంగిలింపుకొని) మంచిదానవే !
నేను నీబావను గాను. నన్నుఁ గొంగిలింపుకొన్నావేమో ? నే
నేకపత్నీవ్రతుఁడను నావ్రతము చెడఁగొట్టకుము.

నటి—(విడిపించుకొని సంతోషముతో) పారఁబడితినికదా !

సూత్ర—(ఉలికిపడి లేచి దిక్కులు చూచి చిఱునవ్వుతో) యేమి
టాఱల్లరి ? మిమ్మిక్కడి కెవరు రమ్మన్నారు ? త్వరగా వెడ
తారా ? లేకపోతే తన్నుమన్నారా ?

నటు—నీ వెందుకు వచ్చేవు ?

నటి—(బిగ్గరిగా) మా బాగా అడిగినాడు. దీని కేమిజవాబు చెప్పినో చూడవలెను ?

సూత్ర—(ప్రీతితో నావలికి గంటి) అట్టే తెగనీలిగితే నీకు తస్యప్రహరణాలు తగులుతాయి నేను పిలవందే నీవు రాకూడదు. కావలిస్తే వండితులని కనుక్కో! (సభవంకఁ జూచి) నీవుగూడా అతనితో లోపలికి పో, రమ్మనేదాకా రాకు.

నటి—(ఆకాశమువంక చూచి) ఆర్యపుత్ర! మీరెంతకోప్పడ్డా నే వెళ్ళేదాన్ని కానుకమాటకువస్తే నిన్నెవరు రమ్మన్నారు? వచ్చినవాడవు నిద్దరోవడ మెందుకు ?

సూత్ర—(గడగడ వడకుచు) నాకు నిద్దరొచ్చింది పోతూవున్నాను నన్నడగడానికి నీకేమి అధికారం? కావలిస్తే నిద్దర నడుగు.

నటి—(పరిక్రమించుచు) నే నడక్కమానను. జవాబు చెప్పితిరాలి.
[తెరలో కలకలము. బొడ్డుబాలతాత ప్రవేశించుచు]

బొడ్డు—(ఇటునటు దురుసుగాఁ దిరుగుచు) మాదిగముండాకొడుకుల్లారా! మీరన్యోన్యం జట్టూ జట్టూపట్టుకొని కొట్టుకోవడానికేనా! యిక్కిడికి వచ్చింది. ఈపాటికి తెరలోనికి చావండి నేను కోర్టుచేసి మృతితో రాచకార్యాలు మాట్లాడాలి.

సూత్ర—(విచారముతో) గాడెదగ త్తరకొడకా! నీవు రావడానికి నీ వెనెడవు? నేను రమ్మనందే రావద్దని యెన్నిమాట్లు నికు చీవాట్లుతగిలినా బుద్ధి లేదు. సూచనలేనిదే నీ వేలా వచ్చావు? రావడమే కాక, అది తప్పంటామేమో అని మమ్మల్ని తిట్టడంకూడానా? ఇంకా ప్రస్తావనేకాలేదుకదా! యెఱంగవా! మళ్లా తిట్టిచూడు! నీపల్లెమవుతాయో !

బొడ్డు—అలాగయితే యీవేళ నేను మీనాటకంగా కేరక్టరే వేయను. నేను కింగునని యెత్తుకుందువా? వెధవసూత్రధారు ముండాకొడుకువు నీసూచన నాకెందుకు? అప్రప్తావనేదో యేడుపు మల్లా వచ్చి నీపని చెప్తా.

సూత్ర—(బిగ్గరగా) అబ్బో! వీడి కెంతపొగరున్నది. ఈనాటకంలో రాజుగా పీచ్చి వేసికొన్నంతమాత్రాన్ని వీడు మాలాదక్షిణీ నియామకుడనని విట్టవీగుతూవున్నాడే? (తనలో) నీవే లోపలికిపోయి అసూరించు.

బొడ్డు—ఈయేడుపు నీది. నాది కాదు. తెలిసిందా? నిన్ను సూత్ర ధారుణిగా, బెట్టుకున్నందుకు మేనేజరు ననాలి కాని నీలోప మేముంది. (నిష్క్రమించును)

[తదనంతరభల్లూరు ప్రవేశించును]

తద—(దిక్కులుచూచి) ట్వేజిలో మొక్కలు చక్కగా, బెరుగు చున్నవి. ఇవి క్రోటన్ను కాబోలు. ఈనేల మాగ్నెటిగా నున్నది. ఇది పాటినేల కాబోలును. (కళ్లుమూసికొని) మురాజేడ్డి? దిక్కు-మాలినముండాకొడుకు నేరానిదే యెక్క-? కళ్లేడో?

సూత్ర—(కన్నీరుతో) మానాటకానికి కింగెట్టివాడో మినిస్టరువు నీసన్నా అట్టవాడవే. అంబానికి నేనున్నా, గానానికి మా అప్ప అన్నట్టు కుదిరారు. ఈకాస్తనేపానా, కాస్తతాక్యంగ సంబరించమంటే, నీకు చేతకావడం లేదు. పోరోహిత్యంయి. డాకొడుక్కి మంత్రికేరక్టరేం తెలుస్తుంది? నీమంత్రికేరక్టరన్నా, వాడిరాజు కేరక్టరున్నా చూస్తే నాకు ప్రతాపరుద్రయంలో చాకలిపేరడివేషం జ్ఞాపకం వస్తుంది. యిదేనా? కాకము; రాజును చీవాట్లుపెట్టి లోపలికి పొమ్మంటే ఆసులోకం.

లాగు మళ్ళా నీవొచ్చేవు? ఓరీ! వై దీకిముండాకొడకా! యీ పాటికి లోపలికి తగులడు. రాజు లేనిదీ యిక్కడ నిన్నెవడు చూస్తాడు.

తద—(సంతోషముతో) ఆట్టే తెగనీలిగితే చెప్పతీసుకు కొడతాను. నీసూత్రధారుతనమాత్ర మేమంత మండింది. రావడంతోనే నిద్రబొమ్మని యెక్కడుంది. “ముద్దుగుడవరా! ముదిపెళ్ళికొడకా” అంటే “అవి శ్రేణికుండలదగ్గర చచ్చినట్టే తొంగుంటూ” నన్నాడంట. నీ తెలివిత శ్రాద్ధయోగ్యంగా వుండగా నువ్వు నన్నా ఊపించనచ్చావు?

సూత్ర—(భయముతో) అవును. నేను శ్రాద్ధపుకూళ్ళు కుడిచేవాడనే; లోపలికి దయచేయి. వృథాగా నన్ను తిడతావుగాని, మనవిదూషకుడిచేత బ్రాహ్మణాథాలు నూనిపించావు కావుకదా? ఆవేధన నిన్న యీవూరు నచ్చేరావడంతోనే, యెక్కడో, గొట్టెక్కలు విడిచామనుమీ; పోనీకాని, యింక ప్రస్తావనకు మొదలుపెడతూవున్నాను కొద్దిగొప్ప నాసూచన లేందీమాత్రం ఖూరి కే చెవిపుచ్చినకుక్కలలాగు రావద్దని మన వాళ్ళతో గట్టిగా జెప్ప.

తద—నేను చెప్పను. అపాత్రముండాకొనుకా! నన్ను శ్రాద్ధపుకూళ్ళంలావు కాదూ! నీరోగం కుదురుస్తా! నేనీవేళ ముత్రివేషం వెయ్యనేవెయ్యను. వై దీకి ముత్రిత్వానికి పనికిరానప్పుడు నేనెందుకు? ఒకవేళ వేస్తినా? అప్పుడు రాజు నాకు చెప్పినట్టు వింటాడు గనుక నీపని బట్టిస్తాను.

సూత్ర—ఏడితా నీపాటికి లోపలికి చావు.

తద—నువ్వే చావు. ఈడ్చిపాటవేసేవాళ్ళను పిల్చుకొస్తాను.

(అని సభకేసి పోజోవును)

సభాపతి—(రంగస్థలంలోకివచ్చి తదనంతరభట్టాణ్ణి పట్టుకొని) అయ్యా! నాటకులు! నే నీనాటకము నెట్లెని చూడవలెనని మొదలుపెట్టించినందుకు మాట దక్కించండి. అంతేకాని, మీలోమీగు కుమ్ములాడకండి. వైదీక మేమిటి? నియోగ మేమిటి? బ్రహ్మ సమాజ మేమిటి? ఆర్యసమాజ మేమిటి? కిరస్తాన మేమిటి? మఱియొక టేమిటి? అంతా వకటే. అందఱమును భగవంతుని విడ్డలమే ?

సూత్ర—అయ్యా! సభాపతిగారూ! ఆడియన్న తమ్మునే కింగుమగా భావించినట్లున్నారు. వఱుస్కోరు అంటున్నారు. ఇదిగాక, యితరులు రంగస్థలంలోకి వచ్చుట మాకు తప్ప.

సభా—ఓహూ! ఈసంగతి మాకు తెలియదు.

తద—(నిష్క్రమించును.)

సూత్ర—ఆర్యులారా! మా కీదినమున నీపూర్వోకదుపునిండినయన్న ము దొరకనందున నాకు నిద్రవచ్చినందుచే పరున్నందుకు మీరు మఱివకలాగు అనుకోవద్దు.

[అంతసభలోనుండి యొకపురుషుడు ప్రవేశించును.]

పురు—ఆట్టేచూడగా, మీరు పల్లెనాటకుల లాగున్నారే ?

సూత్ర—యజమానినే నేను రంగంలోనికి రానియ్యలేదు కదా ? మళ్ళా నీవాచ్చేవు? నీనెవరయ్యా ! అవతలికిపో !

పురు—(పండ్లుపటపటగొరుకును) నే నెవరినో నీకు చెప్పాలేమి ? ఇదిగో చెప్తా (గొంతుకు పిసుకఁబోవును)

సూత్ర—(తనలో) ఇతఁ డెవరో దుండగుడు లాగున్నాఁడే! ఈపొరుగుపూర్వో మనాటలు సాగవు. ఇతనిచేతిలో నాకు చావు తటస్థించేలాగున్నది. (వణకుచు ప్రకాశము) చంపకు బాబూ ! చంపకు! మీచిత్తం. మీ కీష్టేజిలో ఈజీచైరు వేయిస్తాను.

కూర్చుండండి. మీచిత్తము మీరెల్లాచెప్పితే అల్లా వింటాను.

(తెరిలో)

నీకుతగ్గ ప్రాయశ్చిత్తం జరిగిందా! మేముగనుక నీవు పిలిస్తేకాని రావద్దంటే మానేము. అలాడి నాపలేకపోయినావు సరికదా! పైగా నాటకం నట్టేట్లోకలిపి ఆయన చెప్పినట్టు వినడ మేమిటి? మాబాగా జరిగిందిలే.

సూత్ర—(విననియట్లునటించి) తమచిత్తం నన్ను గొట్టకండి. మీకా శ్లకు మ్రొక్కుతాను. (కొంగిలించుచోఁబోవుచు.)

పురు—(అవతలకుఁబోచి) మ్రొక్కుతానని మీఁదఁ బడతావేమి? నీకు తన్నులు తగలాలా?

సూత్ర—(వణకుచు) ఓమించండి! బాబూ! మానాటి అనుకున్నాను.
[నటి పటాక్షేపమున ప్రవేశించుచును.]

నటి—నీవు పిలవనిదే రావడానికి నాకేమైనా నీలాగే బుద్ధి లేదనుకున్నావా?

సూత్ర—(కనులెఱ్ఱఁజేసి) బానిసతొత్తా! అట్లాగయితే యిప్పుడేలా వచ్చేవు?

పురు—(దవడలుదగ్గరగాఁగొక్కి) ఓరి పండితమయ్యఁడా! నీనోటమ్మట వచ్చినమాటనుబట్టి ప్రవేశించవచ్చును. అదికూడా సూచన లోనే చేసును.

సూత్ర—అలాగునా? చిత్తము. యిండాకా యిదిన్నీ మానటుఁడు న్నూ వాళ్ళూతటవాళ్ళే వచ్చేరులెండి.

పురు—నే నిక్కడి కెందుకు వచ్చినానో యెఱుఁగుదువా? దీనికికూడా సూచన చెప్పవలెనంటావా? మీ వైఖరిచూస్తే మీరెప్పుడున్నూ నాటకమర్యాద యెఱింగినట్లు కనుపడడంలేదు.

సరికదా! మీరు చదివిన నాందిలోకూడ, నాశీర్వచనాదికము కనుపడలేదు. పైగా మీయల్లరి చూస్తే నాకు పల్ల ము డిది. పై పెచ్చు నీవు చెప్పడానికి మొదలు పెట్టిన ప్రస్తావనతో పూర్తిగా మీరేకాక మీకు నాటకం చేసియుచ్చిన ఆధరు కూడా తెలివిహీనుడని ధ్రువపడ్డది. నాంద్యంతమున సూత్ర ధారుడు నిద్రబోవుట మొందుకు?

సూత్ర—మాకీ నాటకం చేసియుచ్చిన గ్రంథకర్త బ్రాహ్మణ్యంలో అట్లు వ్రాసి యిచ్చినాడు. అందు నన్నేమోగారు?

పురు—మీ కాగ్రంథక రైక్కడ దొరకినాడు? అందుకేనా! నాందికూడా తన స్వంతముది కాకుండా విజయవిలాసంలో పద్యం వ్రాసినాడు.

సూత్ర—మండీ! అలాగంటారు. వారు చాలా గొప్పవారండీ! తమ రాలా మనవిచేస్తే నేనేమి తెలివియ్యను?

పురు—నీతెలి వంతకన్నా బాగుంది. వాడిగొప్ప గొట్టెలు నోలిరి కాని, సభాపతి మంచివాడు గనుక సరిపోయినది. లేకపోతే ఆధరుకూ నీకూ కూడా తగినమర్యాద కావలసినదే.

సూత్ర—మీరెన్నన్నా వారు గొప్పవారేనని నేననుకొంటాను.

పురు—అనుకో! నీ తెల్వికి సరిపోయినవాడు గనుక నీవు మెచ్చడం బాగానేవుంది. నేనున్నూ వప్పుకుంటాను. వారు పొడుగుగానే వుంటారని నేను అనుకుంటాను. కవిత్వంమాత్రం వేడులుక విత్వం గాక తప్పదు. అందుకు నీవు మొదలుపెట్టిన ప్రస్తావన యే సాక్ష్యము.

సూత్ర—వెదు రేమిటి? కవిత్వం వెదు రెప్పడున్నూ కాదు.

పురు—వెదురు కాదు; వేడులు.

సూత్ర—అల్లా చెప్పండి వేదమందురూ!

పురు—ఇంత తెలివైనవాడవు నీవు సూత్రధారుడవా? సూత్రధారునికి మంచి చతురతయు పాండిత్యమున్నూ వుండా అన్నసంగతి విన్నావా? లేదా? వేదములు శబ్దానికి వేద మర్థము చెప్పే వాడవు సూత్రధారుడ వైతే యిక నాటకం జాగుండడానికభ్యంతర మేమిటి? “నీకంటం నీకంటమే చాపకంటం చాపకంటమే” అన్నతడు నీ కేమికావలెరు?

సూత్ర—నాంది నాక్షేపించితిరి కదా? ఆనాందిలో లేటేమిటి?

పురు—లేటా? యోటా? వొక లేటు కనకనా? అంతా లేటే! శుద్ధపల్లె వాని మాట ల్లాగున్నాయి.

సూత్ర—హో! హో! లేటన్నానని నూక్షేపించుచున్నారా? ఆమాత్రం పారపాటు మీకు వస్తుంది.

పురు—నాచే అట్టే వాగించక యీపాటికి దిక్కుమాలిన నాటకం కట్టిపెట్టి యెవళ్ళ టిక్కెట్లసొమ్ము వాళ్ళకు, వాపసుచేసి క్షమా పణచెప్పి పురిచించి. లేకపోతే బాగా జరగదు. నాందిలో కొంచెమైనా నాటకానికి సంబంధించడం లేదు. “కుర్వీత బుధసోమయోః” అన్నట్లున్నది. ప్రస్తావనతో యిక కవిత్య మంతా జోలోటుగానే వుంటుందని తెలుస్తూనే వున్నది. యిక మీ నాటక మెవడున్నూ చూడడు. కట్టిపెట్టి సొమ్ము పార వేయండి.

సూత్ర—ప్రస్తావనేనా చిగురుదాకా చెప్ప నిస్తారా?

పురు—అసలే చూచేది లేదంటే మాకు మీ ప్రస్తావ నెందుకు? భోజనానికి వద్దంటే పట్టుచీర కట్టికొని వస్తానంటావేమి? ఇది యొక పన్నుగడ పెట్టుకొని లోకాన్ని మోసంచేయడానికి వచ్చినట్లున్నారే?

[తెరలో కలకలము.]

సూత్ర—మీ తల్లికడుపులు కాలా! లోపల కొట్టుకొంటూన్నావ్తా! ఓరీ మీవీరమ్మ తాపాలు తగులబెట్టా. ఇది వినండి. యెవళ్ళ సొమ్ము వాళ్ళ కిమ్మంటావున్నారు. లేకపోతే తన్నుతారట. మనం చదివినది నాంది కాదట. మన కీనాటక మెక్కడదో రకిందో? చెప్పబెట్టాలు తినడాని కీవూరు నచ్చాము కాఁ బోలును.

పురు—చెప్పూ లేవు, పై జారులూలేవు. యెవళ్ళసొమ్ము వాళ్ళ కిన్వండి.

సూత్ర—అయ్యో! మనవి. యీనాటకం మావూళ్ళో ప్రదర్శించి నామండీ! అక్కడివారంతా బాగా వున్నదన్నారు? ఆధరు కూడా ఆసభ నలంకరించినారు.

పురు—ఎవఁ డాధరు? నాకు కనపడితే చెప్పుదును. విజయవిలాసంలో పద్యము నాంది యేమిటి? అదేనా! ఆశీర్వచన మున్నది కా దాయె “యాదవుఁడు గోవులూ మాదవుఁడు గాయఁగా మాదవుఁడు మచ్చావతార మైనాఁడా” ఇదేలాగుందో మీ నాంది ఆలాగుది. మీవూరు పల్లెయో, పట్టో పాలెమో కాఁబోలును. పట్నవాసాల్లో ఈగాడెదగ త్తర గరిటిభాగవతా లు పనికిరావు జల్దీగా టిక్కట్టుసొమ్ము తెండి.

సూత్ర—పట్టునికూడా అనకండి. మీ బందరు పట్టు కాదాయేమిటి?

పురు—ఈబందరుపట్టు మజా నీకు చూపేదా యేమి? సిగ్గులేక యికా జవాబు చెప్పుతా వేమి? ఏపల్లెనాటకమునో మొదలు పెట్టినా విడి మీపట్టువంటి పట్టే అనుకున్నావా? యేమిటి? సొమ్ము యిచ్చివేయి.

సూత్ర—(తెరవంకదిగి) ఏమిరోయి! మీరంతా బాగానే వున్నారు
 “సామ్మ తెస్తావా! చుస్తావా” అని యాయన నన్ను ధక్కిస్తూ
 వున్నాడు. మీ రెవళ్లైనా రండి.

[తెరలో]

మేము నాటకంలోకి తగినవేషాలు వేసికొని వున్నాము. నాట
 కరీత్యా నీవు సూచనగాని పిలవడంగాని చేస్తేనే వస్తాముకాని లేకపో
 తే వచ్చేవాళ్ళము కాము.

పురు—వాళ్లందరూ రావాలి? నీవు లోపలికి వెళ్ళి సామ్మ పట్టుకొని
 రారాదా?

సూత్ర—చిత్తము. (కొంతసటకు వెళ్ళి, మరలి) అయ్యా! మనవి. అం
 కమధ్యమందు రంగం శూన్యం కాగూడదని మీపంటివారే చె
 పుతారే నేను వెడితే యేలాగు?

పురు—(నవ్వి) నాటకమే మానుకున్నప్పు డీకట్టాబా తెందుకు? ఇది
 అంక మేలాగైనది? తిన్నగా తెలియకపోయినను మూర్ఖుల
 కేవో కొన్ని సంప్రదాయపుమాటలు, తెలుస్తాయి. అవి అను
 పయుక్తసమయంలో జ్ఞాపకానికి వస్తాయి. గాలీ వానా వస్తే
 కథే మానుతుందని యెఱుంగవు?

[టిక్కట్టుకలక్తరు ప్రవేశించును.]

టిక్క—(రూపాయిలసంచిచేతికిచ్చి) నే చెప్పలేదా? మన మీ
 బందరుకు రావద్దని. యేచేతగాని వాళ్ళున్న చోటనో అయితే
 యీనాటకమే నెత్తిమీద పెట్టుకొందురు. మనకున్నూ గౌర
 వము కలుగును. ఆధరుకున్నూ మాట దక్కును. “సాలిశేం
 డ్రసభామధ్యే సాతానిః పండితాయతే” దీనికేమి? రే పీఠా
 రునుంచి బుట్టగోక్కుంటూ పోవాలికదా? రైలుఖర్చెక్కడ
 నుండి తెస్తావు? సూత్రధారుడవుకాదు! అంత భారం నీదే?

సూత్ర—అట్టే పేలకు. మేనేజరు నడుగు. నన్నడుగుతావేమి? ఈ యన యెవరో. మహాఖిలమైన మనిషి. నిన్ను గూడా తన్న వచ్చును. ఈపూరుసాగతి ముందరిగా మనకేం తెలుసును? మన మేమైనా దేవుల్లమా యేమిట? ఎక్కడా ప్రేమిమోదకు ఆడియన్న రావడమే యెటుగము. పై పెచ్చు తన్నడానికిసిద్ధ పడడంకూడా మొదలుపెట్టినారు.

పురు—ఇంకా యీవూరిమజా నీకు తెలియదు. ఇక్కడి పిల్లలను నీవు గుఱుతించలేదు. ప్రతికుఱ్ఱవానికిన్నీ నాటక మంటే యే మిటో లది యేలాగు ప్రదర్శించవలెనో బాగా తెలుసును. మోసపుగ్రంథకర్తలుగాని, నాటకులుగాని యిక్కడ పనికి రారు. ఎప్పుడున్నూ ఈవూళ్ళోకూడా ఇట్టిపని జరగలేదు. కాని, వెనుక యేకంపెనీకోగాని జరిగినది. నేడు మీకు జరి గినది. నేను గనుక మీకు మెల్లిగా చెప్పమూ వున్నాను. నిజముగా ఇదే మఱివకి కుఱ్ఱవాడైతే యీమాత్రం వోపిక పెట్టెడు. సామ్మ యిచ్చివేయండి. వృధాగా నాలస్యమెందు కు? నిద్ర చెడుతుంది.

సూత్ర—(లెక్కపెట్టియుచ్చును.)

పురు—(లెక్కచూచి) ఇంకను పదిహేనురూపాయల నాల్గులకాలు రావలెను.

సూత్ర—ఏమోయి! లెక్కనలెక్క యేమిచేసినావు?

టిక్క—కాపివాలకు, పోడాబుడ్లకు, టమటమాకు టోరాలకు
లయిపోయినాయి

సూత్ర—వీళ్లకు పదిహేనురూపాయలదాకా యెందుకు?

టిక్క—నోటీసుల ప్రింటింగుకు కొంత యిచ్చాను.

పురు—వీట్ల కన్నిటికీ రేపు యిస్తారుగాని యింకా నాటకంకాదే యివ్వరు. యేవలైవానికో చెప్పినట్లు చెప్పుచున్నావే ? అగుఁ గాక, స్వంతములోనుంచి యివ్వండి.

సూత్ర—మాకు స్వంతంలో డబ్బులేదు. పోనీ ద్రస్సేనా అమ్ముదా మంటే అదిన్నీ మంచిదిలేదు ; అందులోనున్నా వకడికుంటే రెండవవాడికి లేదు. అనుగ్రహించక తప్పదు. మా కయిన ఖర్చులు తమ రెండుగనివి కావు కదాండి.

పురు—అదంతా నైజాంతా హే. టిక్కెట్లసామ్యంతా యిక్కడకక్కం డి. లేకపోతే హర్మోనియమ్ పుచ్చుకొంటాము.

సూత్ర—తమచిత్తం. మీగ్రామానికి వచ్చినాముగదాండి. మమ్మల్ని మీరే వొడ్డిక్కించాలి. “అన్యధాశరణంనాస్తి త్వమేవ శరణం మమ ”

[మజియొకపురుషుడు ప్రవేశించును.]

మజి—ఏమయ్యా ! నాటకులు. మా రెంటుమాట యేమిచెపుతారు ?

సూత్ర—అయ్యా ! మేమేమైనా నాటకనూడి సంపాదించిన దున్నది గనుకనాండి, మీకు అద్దెయివ్వడానికి .

మజి—ఏం పెద్దమనిషి వయ్యా ! అట్లా అంటావు; మీకీవాళ నాలుగువందలరూపాయిలు వస్తే మాకేమైనా యెక్కువ యిస్తారా ? యెట్లాగునున్నా మేము పదిహేనురూపాయిల వాళ్ళమే. గుట్టుగుడ్డిదైనా గుగ్గిళ్ళు తప్పవుకదా ?

సూత్ర—చిత్తం. రేపు మనవిచేస్తాను.

మజి—రేపేమిటి? “పశ్చాచ్ఛబ్దో నాస్తిపర్యాయః” ఇక నీవూళ్ళో మీనాటకాని తెవడవస్తాను ? కాబట్టి రేపు మీ కాసీమూం తం తప్పదు. మూలద్దె యివ్వడే యివ్వండి.

పురు—(ఎక్కసకొముగా) సూత్రధారుఁడుగారూ! మీరేనాటక
మాడఁదలఁచుకొన్నారో మీనాంది వల్లగాని ప్రస్తావన వల్ల
గానితేలలేదు గాని యిప్పుడు హరిశ్చంద్రనాటకంగా పరిణా
మించింది. ఈయన నక్షత్రకుఁడలా తగులుకొన్నాఁడు.

మఱి—మీరుమాత్రం వదలిపెట్టినారా యేమిటి? విశ్వామిత్రుఁడు
లా మీరు బాధిస్తూవున్నారు. ఎవరైనా సామ్యువదలిపెట్టరు.

టిక్క—మొట్టో! యీలవలోడునాటకం మొట్టమొదటనే మొదలు
పెట్టవద్దంటే వినకపోయినందుకు నీ కీప్రాయశ్చిత్తం కావల
సిందే;

మఱి—అయితే యీనాటకం పేరేమిటి?

పురు—వోటీసు లంటించినారు. చూడలేదు? 'బొడ్డుబాలతాతీయము'

మఱి—బాలతాత దీనిలో నాయకుఁడా యేమి?

సూత్ర—కాదు; నాయకునితండ్రి.

పురు—నాయకునిపేరుండవలె లేదా, నాయక పేరుండవలె. ఇంకను
మహాకొన్నిగుఱుతులంబట్టి యుండవలెను గాని యీముసలాడి
పేరెందుకు?

సూత్ర—అదంతా గ్రంథకర్త నడగండి. మాకు తెలియదు.

మఱి—గ్రంథకర్తజోలి మా కెందుకు? కాని, మారెంటుమాట
చెప్పండి.

పురు—గ్రంథకర్త సజీవుఁడేనా?

సూత్ర—అ! సజీవుఁడే. అటవై యేళ్లుంటాయి?

పురు—ఇరవై యేళ్లైనా? ఆలాగైతే చిన్నవాఁడే?

సూత్ర—ఇరవై కాదు, అటవై.

పురు—అయితే చాలాపెద్దటు. ఆయనలో నేనిట్లు మనవిచేసినానని
చెప్పు. నాంది అంటే యేమిటో; ప్రస్తావన అంటే యేమిటో

తెలియనివాళ్ళు నాటకం వ్రాయకూడదనిన్నీ ఒకవేళ గొప్ప కోసం వ్రాసినచూ మీవంటి అనూయకులకు ఇచ్చి చదివించ కూడదనిన్నీ పైగా యీలాటి పట్టువాసాల్లోకి ప్రదర్శించే నిమిత్తం వెళ్లేటప్పుడు బొత్తిగా వప్పుకోకూడదనిన్నీ తప్పక చెప్పండి. వారు పెద్దలయితే అయినారుకాని యీదిసం వారి క్కడుంటే యీమర్యాద అంతా వారికే జరగవలసింది. వారి తరపున మీకు జరిగింది. దీనిని వారు జమకట్టుకోవలసి యుండును. ఆయనకు నాటకమే వ్రాయవలెననియుంటే యీవూరు వస్తే యేమట్టివాడైనా దానివిధానమును చెప్పి పంపుతాడు. తర్వాత వ్రాస్తే కొంతగాకపోతే కొంతైనా బాగుండవచ్చును. ఈ సంగతులన్నీ ఆయనతో చెపుతారుకాదు?

సూత్ర—చిత్తం. చిత్తం. మేమిక్కడ చిక్కుకుపోకుండా యింటికి నెడితే తప్పకుండా మీరు చెప్పినారని వారితో మనవిచేస్తా. అయ్యా! తమచేరెవరండీ?

పురు—ఎవరైతే నేమిలే. పేరుతో పనేమున్నది? యీబందరు చెప్పినదని చెప్పదురూ; అయితే మీలో నెవళ్లైనా తెలివైనవాళ్లున్నారూ?

సూత్ర—ఉన్నారు. ఏమీలాభము? మొదటనే యీ దిక్కుమాలిన నాటకం మొదలుపెట్టడంచేత వాళ్ళతెలివంతా “సానకీద వన్నెగా” నిష్ప్రయోజనం అయిపోయిందండి. (కన్నీరుపెట్టి కొనును.)

మఱి—(జూలి సూచించి) విచారించకయ్యా! ఆలాగయితే యేదేనా మంచి నాటకం రేపు ప్రదర్శించండి. దానిపైని మీకు త్రోవ ఖర్చు వగైరా కలిసిరావచ్చును.

సూత్ర—(కన్నీకు తుడుచుకుని) తాము బహుమంచివారు. యీ యీ
డియన్నుతో మనస్ చేయవలెను.

మఱి—విచారించకండి ! ఈయన చెప్పితే అందఱున్నూ విశ్వసించు
తారు. పాపము ద్రవ్యం కోసం కాదుగాని అపమానంకోసము
మీకు కంటమ్మట నీళ్ళు వొచ్చాయి.

పురు—నీళ్ళతో పాటు మైనచో నీళ్ళకు మనము వమానపఱచుట యు
క్తముకాని నాటకము దున్నలోపానికి నీళ్ళేరు చేయుదురు ?
నీళ్ళతో విదూషకుఁ డొకఁడు మంచినమర్థం దున్నాడని
విన్నాము. ఇంకా ఎవళ్ళేనా ఒకరిద్దఱు ఉండకుండా యిత
డూరం రారు. ఇట్లవుఁగాక. (ప్ర)కాశముగా) ఎదుకు విచారి
స్తావయ్య ? విచారించకు. నేను నిన్నన్ననూటలన్ని నాట
కానికింద జమకట్టనలసినదిగాని నీకు సంబంధించవు. మీలో
మీరు పడ్డగందఱగోళమంతా ఆనాటకములో ఉండికాబో
లును. విచారించకు. ఆడియన్నుతో నేను చెప్తాను. (సభవంకఁ
దిగి) అయ్యా ! ఈలోపమంతా నాటకమందన్నట్టున్నూ వీరి
యందు తేన్పెన్నూ తోస్తూవున్నది. గనుక తమిందఱున్న
అనుగ్రహించి రేపేదేనా మఱియొక మంచినాటకము పీఠచేత
ప్రదర్శింపించినూచి వీరిని బుణముక్తులను చేయవేడెదను.
ఈవాళ మనము టిక్కెట్లసామ్ము పుచ్చుకుంటామన్నను పీరి
వద్ద పూర్తిగాలేదు. (వినుటనటించి) ఇందుకు సభ్యు లంగీకరిం
చినారు. మీయదృష్టమును నాయదృష్టమునుగూడ మంచిది.
ఈసామ్ము మీయొద్దనే యుంచుకొనుడు (ఇచ్చును.)

విదూ—(ప్ర) వేళించి) హి, హి, హి, అయ్యా ! మీరు నేడు మాసూ
త్రధారుని తెల్వితక్కువచే బ్రదర్శింపఁబూనిన బొడ్డుకాలతా
తీయమునకు దయచేసి వృథాగాఁ దాము నిద్దుర చెడఁగొట్టు

కున్నారు. ఇదిగాక సామ్యుహాడా ఒక్క పరిగా నందఁబడియు
వప్పుయిపోయిది. కావున,

సీ. కాంతిచేతనె గాక కాయమ్ముచే గూడ
నెనుఁజోతుగున్న చె న్ని సడించు
గొమరుచేతనె కాక గొనములచే గూడ
మూలమాదిగల సామ్యమువహించు
దేనభక్తిక కాక ద్విజభక్తిచే గూడ
దురికసాయేబయ్య నెఱుంగఁ జేయు
గులముచేతనె కాక గళమాధునినిగూడ
గాకకులంబు బెగ్గడిలఁ దరుము

గీ. వాఁడు వీడని మీకు నావాలకంబె
చెప్పఁ గావున నే వేతె చెప్పికొనను
మమ్ము దరిసించుకతన మీసామ్ము ముట్టి
నల్లు సంతస మంది మీ రరుగుఁ డింక.

పురు—నానస్స మోదు ! వణన్దోరు ! (కరతాళధ్వని)

ఎల్ల—[నిష్క్రమించుచుండఁగా]

టిక్కెట్ట—(సవినయముగా) అయ్యా ! ఈధరతవాక్యము విని మఱి
యుఁ జనుఁడు.

చ. కలుగునుగాక సంతతు లఖండుల కన్తము గల్లువారికి
జెలఁగునుగాక సత్కవిత శ్రీకరమై జగముడు నల్లెడన్
దొలఁగునుగాక మోసమును ద్రోహమును న్నశియించి పూర్తిగా
మెలఁగునుగాక యోగ్యుఁడు సమీరకుసూరునిభంగి ధీరుడై.

[అందఱును నిష్క్రమింతురు.]

ఆంధ్ర కవులు.

- ఉ. సారథరాధన పదలు సారససారసరప్రసారము
గ్గారసవత్తరంబుగ నిగారము గారము దోప నాహితీ
భారతిభార మంతయును భారతిమ దిరవొంద నాంధ్రభా
షారమణీరమం గొలుచుసజ్జను నన్నయభట్టు నెన్నెదన్. ౧
- ఉ. తిక్కనసోమయాజికి నతిం బొనరింతుఁ గవిత్వలక్ష్మి క్రికిన్
దిక్కగువాఁడు, నన్నయ గతించినమీఁద నతుండు చేయునా
తక్కిన భారతంబును సుధానుధురంబుగఁ దెల్లుఁ జేసి పెం
పెక్కినగొప్పవానికిఁ గవీశ్వరకామితరాజధానికిన్. ౨
- ఉ. భారతకృష్ణపీశ్వరులఫక్కిని దాటఁగ రామి వారికిన్
నూటరూపనంగ నసమానతరప్రతిభాసమృద్ధి పెం
పొన నరణ్యపర్వమును సొంతము చేసినమేటికిఁ సునీ
హీరునకుం బ్రబంధపరమేశున కంజలి సాఘటించెదన్. ౩
- ఉ భాగవతంబు సర్వరసబంధురమున్ దెలింగించినాఁడు స
ర్వాగమసారవేది జతరాధయుగాఁ జెనుసాచకే మహా
భాగుఁ డితం డటంచు నరపాలురు మెచ్చఁగ జేతంబు సొం
పొగతి నోమినాఁ డితరు లాదురె ? సోతనవంటినత్కవుల్. ౪
- సీ. పరితనంబునరుండి బహురసప్రధితప్ర
బంధనిర్మితికిఁ బొల్పడినవాఁడు
నన్నయాదికవీంద్రశ్రేణి కెనవచ్చు
పాండితీగణిమ చేపట్టినాఁడు
దేశంబు లన్నియుఁ దిరిగి తత్తత్సభా
పతులసన్మానముఁ బడసినాఁడు

శయ్యచమత్కారసంప్రదాయంబున

నతనుప్రతిష్ఠచే నలరినాడు

గీ. భాసురానూనకవితా ప్రసారసార

తోషితా శేషభూపతిస్తూయమానుఁ

డతఁడు పొగడొందు శేముషీవితతకీర్తి

ధట్టచరితుండు శ్రీనాథభట్టసుకవి.

గీ

ఉ. కాలభావ మించుకయుఁ గాని యెఱుంగని పాంపిటీబల

స్థితకథావిధానసరసీకృతచారుతరప్రబుధని

ర్యాతలు సాహితీముదితమానవపాలకు లై చెలంగు నా

కేతన మారనాదికవికేతనులఁ గణుతింతు నిచ్చులున్.

E

ఉ. సంగతచాతురీమహిమసారఘమంఘమితప్రసిద్ధస

ర్వాంగమనోహరాయు కవితారభటీపరిపూర్ణ సర్వది

క్ష్పాంగణ హస్తకృత్కవి ననర్గళిచారుపదప్రయోగశా

లిం గణుతించువాడఁ గలింగని లొంగని భక్తి పెంపునన్.

2

సీ. ఆంధ్రకవితృమ్మునందుఁ బితామహ

ఖ్యాతిఁ గైకొన్న పెద్దన్న యొకఁడు

లింగ నామధురాధిరాకారసుకపితా

స్వాదిమ గలుగుభూర్జటి యొకండు

ముద్దమాటలచేత మోదమ్ము గలిగించు

ససమానసుకవి తిమ్మన్న యొకఁడు

తగుచతుర్విధకవిత్వంబులందును చారు

కీర్తి గాంచినభట్టమ్మూర్తియొకఁడు

గీ. మొదలుగాఁ గలసుకవి సమూహమునకుఁ

దనసుధాసమకవితచేతనప్రమోద

మాచరించినకృష్ణరాహునసీద్రు
నపరదేవేంద్రు నెంత ననారతంబు.

౮

ఉ. నాటకశైలి యాంధ్రకవనంబునకుం దలఁ జూపఁజేయుచున్
మోటుతనంబు సూపనివి నూతనవర్ణన లుద్ధతిఁ మనః
పేటిక నిండుతుష్టి, కవిపరులకుం గలిగించినట్టి యా
మేటికవీశ్వరుండు కవిమిత్రుఁడు సూరనకున్ నమస్కృతుల్. ౯

తే. గీ. మఱియు నాంధ్రప్రబంధముల్ మహితకీర్తు
లొనరఁ గావించి యాంధ్రలోకోపకార
మాచరించినసుకవుల కాచరింతు
వివిధనాములకు న్నతుల్ వేనవేలు.

౧౦

తే. గీ. పెక్కు లాంధ్రప్రబంధముల్ కుక్కుటేశ్వ
రునకు నంకిత మిచ్చి పేరుం బ్రతిష్ఠఁ
గొనినసత్కవించంద్రుండు కూచిమంచి
తిమ్మకవి కిప్పు డే వందన మొసర్తు.

౧౧

తే. గీ. ఆశుధారాకవిత్వవిఖ్యాతిచేత
శతవధానవిధానప్రశస్తిచేత
మధురతరసుప్రబంధనిర్మాణమున య
శంబుఁ గాంచిన వేంకటాచార్యుఁ దలఁతు.

౧౨

చ. సరసతరప్రబంధము లసంఖ్యముగా రచియించి భూమిపైఁ
బరపి శతావధానము లపారముగా రచియించి సర్వభా
స్వర మగుకీర్తి నలైనల వ్యాప్తము జేయుచు సర్వదేశముల్
తిరిగిన వేంకటేశకవిదేశకు సన్నుతిఁ జేతు నిచ్చులున్.

౧౩

(బండరు హిందూ హైస్కూలులో మజ్జిచెట్టు కొట్టినప్పుడు చెప్పినవి)

సీ. నీపైని నివసించునీప్రుల్ల లెల్ల నిం

కేచెట్టు చేరునో? యెఱుంగరాదు

నీయాకు లాసించునీబీద లెల్ల ని

య్యెడ నెంత గుందిరో? యెఱుంగరాదు

నీనీడ నాటాడునీబాలు రెల్ల నిం

కేపాట్లు పడుదురో? యెఱుంగరాదు

నీపాల కేతెంచు నీపాపలకు నెల్ల నిం

కేది గతియో? మా కెఱుంగరాదు

తే. గీ. అన్నిమాటల కేమి? నీయం దొకింత

యేని యగురాధమును లేక యిట్లు లైతి

వక్కటా? యెండ్లు నూతైన యట్టసీకు

వగవ నేటికి? దుఃఖ మాపంగ లేము.

౮

సీ. ఊరెల్ల దిబ్బెనయ్యుప్పెనగాలి కొ

క్కింతేని చలియింప కిట్టులుంటి

వాపైని వర్షమావం లేని లేకున్న

కలవు లేన్నెన్నియో కడపియుంటి

వవసరమ్మునకు నీదాకొమ్మ లెందఱెం

దఱు గొట్టినను దానఁ దలఁకవైతి

ఏంతేల? మొన్నఁ జెల్లెన్నియో వడిన యా

గాలి కేనియును దూఁగాడవైతి

తే. గీ. వక్కటా! పాపపువిధాత యనపరాధి

వైననీఫాలమున నిట్లు లడఁగు మంచు

నానా నట్లెలపోయెడు వాడు మాకు
వచ్చుటకు నుంటి విన్నాళ్ళు వలకుజంబ.

౨.

ఉ. “ అటకువీ ” లటంచు నిచు నక్కట ! కొట్టిరి నెట్టపంటగా
నేటికి నడ్డమైతి వది యిచుక లేదు సరేగదా ? భవ
త్పాటవకారణమ్మునన గొలుగు నేద యొకింత లేక యీ
యాటల నెల్ల నాడి రిపు జాగతి మా కెది? వృక్షరాజమా. 3

తే. గీ. “ అకట ! యెదు రైనవాని నెన్నమ్మ గొట్టె ”
నన్నసామెత నిజ మయ్యె, నహాహ ! నీయ
వస్థ చూచిన నీవు దూరస్థలమున
నున్నజీవితం వేమొకో ? కొన్నినాళ్ళు.

౪

శా. హిందూస్థానున నున్ననీయెడల మా కేకాదు మాదేశిక
స్కందల్ మున్నగువారి కేనిఁ గనలే కన్నట్ట దావంత, యీ
నింద బై తెలు పోవనిత్తు? మది మానెత్తి బడవేయు మే
మెందు గ్రీడల గెల్చుటెనుమి ? నినుఁ హింసించ వృక్షేశ్వరా.

(తుమ్మచెట్టు)

మ. అమలంబై రసవత్తమంబగు ఫలంబాలేదు, నీచెట్టుచెం
త మనుష్యుల్ నిలువంగనోవరు భవత్పర్ణంబు లింతింతలే
సి మెయి గంటకరాశి నిన్నెటు నృజించె బ్రహ్మ నీవెందుకో
సము జీవించుట తుమ్మచెట్టు ! నిను వృక్షంబుటయే తప్పిలక.

* అశ్వత్థస్తోత్రము.

శా. శ్రీభోలుండు గుణాకరుండు త్రిబగ్న తేజానుకూలుండు స
 చ్ఛీలప్రాపకుఁ డార్తరక్షణకళాసింధుండు నశ్వత్థము
 ధ్యానంబాత్ముఁడు విష్ణుదేవుఁడు సమస్తైశ్వర్యసంధాత యై
 పాలించుకొ జెలికానిసూర్యవిభునికొ భైషజ్యచింతామణిన్. ౧

క. శ్రీయును గోరినకోర్కెలు

నాయాసము లేక లోక మండగ నేడే

నీయోజించి సురాత్మక

మైయొసఁగుపదార్థ మొకటి యానతి యీవే. ౨

వ. అంచు వినయాననతుండై ప్రార్థించు నారదునకు విరించి యిట్లనియె.

తే. గీ. నాయనా ! దేవహూని ! నిశ్చేయసార్థ

సాధకము సర్వకిల్బిషబాధకమ్ము

తలఁచిచూడఁగ నశ్వత్థతరువు తత్త్వ

దక్షిణమ్మున నగుమేలు తరమె వొగప. ౪

సీ. ఆరయఁగా నశ్వత్థతరువు దక్షిణమున

రూపింపఁబడియుండు రుద్రమూర్తి

నారాయణుండు పోల్పారుఁ బశ్చిమమున

గొప్పారుచుండు నే నుత్తరమునఁ

* దీనిని రచింపు మని కోరినవారు శ్రీ శ్రీ చెలికాని సూర్యారా
 వుగారు. వీరి తల్లిడిగాను వేంకటరాయనింగారు. ఈ సూర్యారావు
 గానినివాసము చిత్రాక్ష. ప్రస్తుతము వీరు లక్ష్మీనరసాపురమున సజీ
 వులైయున్నారు. వీరు సుప్రసిద్ధులే కాన విస్తరింపవలసిన యావశ్య
 కతలేదు.

చెళ్ళిపిళ్ళ వేంకటేశాస్త్రి,
 శతావధాని.

బూర్వదిక్కునయందు గీర్వాణపళియును
 సఖిగీర్వాణులు నలరుచుండ్రు
 స్కంధమ్ములం దుపస్కంధములందును
 గోవులు విప్రులు గొరలుచుగ్రహ

తే. గీ. పత్రములయందు మౌనులు పరంగుచుగ్రహ
 దీనిమూలంబు వేదముల్ దీనిపాల
 గల్గుచుండెడిజన్మముల్ నాల్గుచెసల
 నదులు నదములు సరసులు నుడగు లుండు.

గి

తే. గీ. పాల బొల్పారి మఱి ఫలధరిములేక
 చల్లనీడల నిడువనస్పతివి నీవు
 ఆమ్మ ! నిను గొల్చి మానవుఁ డఖిలసఖిము
 లైహికాముష్మికంబుల నందఁగలఁడు.

ఁ

తే. గీ. మలమలఁ జలించుకెంపారుదళము లొడవి
 ఆదినారాయణస్వామి కాశ్రయ ము
 బోధసత్త్వోజ్జ్వలం బు పాలుచు నీకు
 వందనమ్ము లొసర్తు నశ్వత్థదేవ !

2

తే. గీ. తక్కుయోగ్యత లట్లుండఁ దరువులందు
 నీ నక్షత్రనాశకమవై నెగడి ధన్య
 తమతఁ గంటివి విష్ణువు తవిలినను
 పట్టణ నసిండుకతన నశ్వత్థదేవ !

౪

తే. గీ. వ్యాధు లీగెడుపాలు నీచలనఁ గలవు
 శ్రీయు నిన్నాశ్రయించి వర్తించుచుండు
 నిత నిజ మనియెఱుంగును రెల్లవారు
 శ్రీల సమకూర్చి మమ్ము రక్షింపుమమ్మ !

౯

క. ఏకాదశరుద్రులు నా

కాకప్రభు వైన విష్ణు వప్తనసుమయ

శ్రీ కిరపు పావకుండున్

నీకళ నీ కంజలి యవనీకుహరాబా !

౧౦

తే. గీ. అగ్నిగర్భ ! శమీగర్భ ! యజ్ఞగర్భ !

కనకగర్భ ! ధరాస్థలీగర్భ ! దేవ

గర్భ ! యోయిప్రభావతీ ! కడగి నీకు

వందన మొనర్తుఁ బ్రోవు మశ్వత్థదేవ !

౧౧

తే. గీ. ఆయువు బలమ్మి వర్చస్సు యశము మజీయుఁ

బశువసుప్రభావృద్ధియు బ్రహ్మతేజ

మాధిరాహిత్యమును బ్రజ్ఞ మేధయు నిశి

చక్కఁ గాపాడు మము వనస్పతివరేణ్య !

౧౨

తే. గీ. సతము వరుణుండు నినుఁ జక్క సాకుఁగాక

యెల్లపుడు వృష్టి ని న్నాశ్రయింతుఁగాక

ఎసఁగుఁగాక నిమిట్టను దృణసమృద్ధి

అన్నిటను నీకు సుఖము చెన్నారుఁగాక.

౧౩

క. చెమకలలున్ చెమచింతలుఁ

జెడుశకునమ్ములు శత్రుచెట్టితములు మా

యెడ ననుగిడకుండుఁగి నీ

వడగిప్పులు సర్వకాల మశ్వత్థంబా !

౧౪

క. దుస్స్వప్నహరణమునకున్

సుస్స్వప్నప్రదమునకు వసుప్రదమునకున్

నిస్స్వప్నహరణమునకు నతి

హ్రస్వితదురితంబ ! నీకు నశ్వత్థంబా !

౧౫

క. నీమూల మబ్జగర్భము
నీమధ్యము విష్ణుమూర్తి నీయగ్రఁబో?
సోమార్థమొలి వృక్ష
స్వాహా! యశ్వత్థ! నీకు స్వస్త్వయనంబుల్.

౧౩.

క. దేనిన్ జూచినమాత్రన
మానున్ దోగములు తాకుమాత్ర నఘహరం
బా నాశ్రయింప నాయు
శ్రీ నెగఁజెప్పనట్టినికుఁ జేతులు మోస్తున్.

౧౪

తే. గీ. ఓమహాభాగ? యశ్వత్థ? యోమనోహ
రాంగ? సుప్రితుదర్శన! యాశ్రయితు
నోజ నాశ్రతుప్రలకుఁ బరాజయమ్ము
నాకు నిగ్విజయమ్ము సంతతము నిడుము.

౧౫

క. ఆయుర్దాయము సంతతి
శ్రీయై ధనధాన్యసుఖసమృద్ధియు సతముక్
నీయడుగులు గొల్పెడినా
కోయశ్వత్థతరురాజ! యొసంగగడకే.

౧౬

తే. గీ. ఇట్లు వేదఁడివారల కిహపరములు
కొదనలేకుండుఁజుమ్మి నారదమునీంద్ర!
ఋషులు వేదమూల మ్మని యెఱిగి రావి
చెట్టును బరాత్పరునిగ నర్చింతు రెలయి.

౧౭

క. గురుఁ జంపి విప్రుఁ గెడపియు
దర్శింపఁ డు రోగి యై పిదప నీస్తవము
బరంగ నొకలక్షజపము
జరిపిననుఁ డందు సుఖము సత్యము పూనీ!

౧౮

తే. గీ. ఎట్టిపాపోపహతచిత్తుడేని యీ ప్ర
తమున కధికారి యన, నింక స్థండిలశయ
నుండును హవిష్యమాత్రాశనుండు బ్రహ్మ
చారియును వశియైన విచారమున్నె? ౨౨

తే. గీ. ఏకహస్తప్రమాణమ్మునేని రెండు
చేతులంతయునేని ధరాతలమ్ము
గోనుయమ్మున నలికి ముగ్గు లిడి రావి
“నో,,మని యనిత్రు పురుషసూక్తోక్తవిధిని. ౨౩

క. మానమ్మును గొని యశ్వ
త్థానోకహము బ్రదక్షిణాచరణమునన్
మానించి విష్ణునామ
ధ్యానమ్మున నందుఫలము నందగవచ్చున్. ౨౪

తే. గీ. పదమున బదాంతరం బేగి పరంగ హస్త
చేష్టలాగి వాక్కున నుతి శేయుచును మ
నమ్ము ధ్యానమ్మున దిడి నాలుగంగ
ముల నిటు ప్రదక్షిణము సేయనలయు నంజు. ౨౫

క. ఎవర డశ్వత్థస్థాపన
మవని గావించు వాని యన్వయము తిరం
బపు ధనము నాయు వొలయున్
దివికి జనువారు తత్పితృప్రవరు లొగిన్. ౨౬

ఆ. వె. రావిచెట్టనీడ రహినొక్కవిప్రుని.
గుడవబెట్టెనేని కోటివిప్రు
వరుల కన్న మిడివపరమార్థ మబ్బెడి
నరయు మింత నిక్కమగు మునీంద్ర ! ౨౭

శే. గీ. అనఘ ! యశ్వత్థతరుమూలమం దొనర్చు
జపము హోమాంబు దేవతార్చనము నక్ష
యం బగుఫలమ్ము నిమ నని యజుడ నేను
జెప్పమంటి నీమాటయుఁ దప్పఁగలదె ?

౨౮

క. మును గొడివినగతి రావిని
జనుఁ డాశ్వాసింప నది ప్రసన్నంబై వా
నిని దగనాశ్వాసింతున్
మనమున నిది యెఱుఁగుమయ్య మానిప్రసదా !

౨౯

శే. గీ. జన్మ మొనరించుపాంతు నశ్వత్థతరువు
గొట్టి స్వర్గమ్ముఁ జను వృథా కొట్టు నెవఁడు
వానిపితరులు నరకానఁ బడుదు రొక్క
రావీపూజ సమస్తసుగలను దనువు.

30

సమాప్తము.

